

B.6/mi.

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΛΗΨΗ ΠΤΥΧΙΟΥ ΣΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ, ΑΠΟ ΤΟ
ΤΜΗΜΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΤΗΣ ΣΧΟΛΗΣ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΩΝ ΥΓΕΙΑΣ ΚΑΙ
ΠΡΟΝΟΙΑΣ ΤΟΥ Τ.Ε.Ι. ΠΑΤΡΑΣ

ΚΟΙΝΩΝΙΑ
ΕΠΙΣΤΑΣΕΙΣ

Π Α Λ Ι Ν Ο Σ Τ Η Σ Η

" ΤΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΠΟΥ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΖΟΥΝ ΟΙ ΟΜΟΓΕΝΕΙΣ
ΣΠΟΥΔΑΣΤΕΣ ΤΟΥ Τ.Ε.Ι. ΠΑΤΡΩΝ, ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΕΝΤΑΣΗ
ΤΟΥΣ ΣΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ "

ΜΕΤΕΧΟΝΤΕΣ ΣΠΟΥΔΑΣΤΕΣ

**ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΙΑ ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ
ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ ΣΤΡΟΥΖΟΣ**

ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΣ

**ΘΑΝΟΣ ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ
ΕΠΙΚΟΥΡΟΣ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ**

ΠΑΤΡΑ, ΜΑΙΟΣ 1993

ΑΡΙΘΜΟΣ ΕΙΣΑΓΩΓΗΣ	884
----------------------	-----

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

	ΣΕΛ.
ΓΝΩΡΙΣΗ	I
ΠΡΩΤΗ ΜΕΛΕΤΗΣ	II
<u>ΚΕΦΑΛΑΙΟ I</u>	1
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	1
Α. Σκοπός της μελέτης	1
<u>ΚΕΦΑΛΑΙΟ II</u>	3
ΜΕΤΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ ΑΛΛΩΝ ΜΕΛΕΤΩΝ ΚΑΙ ΣΧΕΤΙΚΩΝ ΣΥΓΓΡΑΜΑΤΩΝ	3
Α. ΜΟΡΦΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΠΑΛΙΝΝΟΣΤΗΣΗΣ ΑΠΟ ΤΗ ΓΕΡΜΑΝΙΑ	3
Β. ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΠΟΥ ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΖΟΥΝ ΤΗΝ ΠΑΛΙΝΝΟΣΤΗΣΗ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ ΑΠΟ ΤΗ ΓΕΡΜΑΝΙΑ	6
Προσδιοριστικοί παράγοντες αποδημίας	6
Οικονομική κρίση και ύφεση στις χώρες υποδοχής	7
Η μεταναστευτική πολιτική των χωρών υποδοχής	8
Η στάση των εργοδοτών και των φοιτητών των χωρών υποδοχής	9
Λόγοι υγείας	10
Συνθήκες διαβίωσης	10
Εργασία - Εργατικά ατυχήματα	13
Γ. ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΗΣ ΠΑΛΙΝΝΟΣΤΗΣΗΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ ΑΠΟ ΤΗ ΓΕΡΜΑΝΙΑ	18
Δ. ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΠΟΥ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΖΟΥΝ ΟΙ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΣ ΜΕ ΤΗΝ ΕΠΙΣΤΡΟΦΗ ΤΟΥΣ ΣΤΗ ΧΩΡΑ ΠΡΟΕΛΕΥΣΗΣ	20
Κοινωνική επανένταξη των Ελλήνων παλιννοστούντων	23
Κοινωνικές υπηρεσίες	25

Ε.	ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗ ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΠΑΛΙΝΝΟΣΤΟΥΝΤΩΝ	27
	Τυπολογία παλιννοστούντων	32
Τ.	ΕΠΕΝΔΥΤΙΚΗ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ - ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΕΠΑΝΕΝΤΑΣΗ	34
	Χρήση αποταμιεύσεων	34
	Παραγωγικές επενδύσεις	35
	Στεγαστική αποκατάσταση	37
Ζ.	ΔΕΥΤΕΡΗ ΓΕΝΙΑ ΜΕΤΑΝΑΣΤΩΝ	40
	Γλώσσα	41
	Εκπαίδευση	46
	Επαγγελματική εκπαίδευση της Δεύτερης Γενιάς	53
	Η πολιτισμική ταυτότητα της Δεύτερης Γενιάς	56
Η.	ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΕΝΤΑΞΗΣ ΤΩΝ ΠΑΛΙΝΝΟΣΤΟΥΝΤΩΝ ΜΑΘΗΤΩΝ ΣΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ	59
	Μέθοδοι σχολικής ένταξης των παλιννοστούντων μαθητών	61
Θ.	ΤΡΟΠΟΣ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗΣ ΤΩΝ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΩΝ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΟΛΙΤΕΙΑ	62 ✓
	Κοινωνική ασφάλιση	65
	Εκπαίδευση	66
	Τεχνική εκπαίδευση	69
	Στρατολογικά	69
	Εργασία	71
	Επιδόματα	71
	Θέματα φορολογικών αλλαγών	73
Ι.	ΕΛΛΗΝΙΚΕΣ ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΠΟΥ ΑΣΧΟΛΟΥΝΤΑΙ ΜΕ ΠΑΛΙΝΝΟΣΤΟΥΝΤΕΣ	75 ✓

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΙΙ	79
ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ	79
Διαστάσεις του θέματος	79
Κατάρτιση του σχεδίου έρευνας	81
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙV	83
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΡΕΥΝΑ	83
ΚΕΦΑΛΑΙΟ V	99
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ - ΕΙΣΗΓΗΣΕΙΣ	99
α) Συμπεράσματα	99
β) Προτάσεις	102
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ	
Ερωτηματολόγιο	
Πίνακες	
Βιβλιογραφία	105

Η επιτροπή για την έγκριση

της πτυχιακής εργασίας.

Υπογραφή

Υπογραφή

Υπογραφή

Α Ν Α Γ Ν Ω Ρ Ι Σ Η

Ευχαριστούμε τον Κο Θάνο Παπαδημητρίου Κοινωνιολόγο, Επίκουρο Καθηγητή του Τμήματος Κοινωνικής Εργασίας των Τ.Ε.Ι. Πατρών που μας καθοδήγησε και βοήθησε να ολοκληρώσουμε την πτυχιακή μας εργασία.

Ευχαριστούμε τις γραμματείες των τμημάτων του Τ.Ε.Ι. Πατρών για τη βοήθεια που μας παρείχαν στην ανεύρεση των ονομάτων των ομογενών σπουδαστών.

Τέλος ευχαριστούμε τους ομογενείς σπουδαστές που προθυμοποιήθηκαν να απαντήσουν στα ερωτηματολόγια ώστε να ολοκληρωθεί η έρευνα.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ ΜΕΛΕΤΗΣ

Το φαινόμενο της παλιννόστησης στην χώρα μας είναι πολύ μεγάλο, μια και είμαστε χώρα με έντονο μεταναστευτικό ρεύμα.

Σκοπός της μελέτης αυτής είναι η παρουσίαση των δυσκολιών και προβλημάτων που αντιμετωπίζουν οι Έλληνες μετανάστες και κυρίως οι σπουδαστές ιδίως της Γερμανίας κατά την ένταξή τους στην Ελληνική κοινωνία.

Η μελέτη χωρίζεται σε 2 μέρη. Στο πρώτο μέρος γίνεται μια βιβλιογραφική έρευνα με στόχο την παρουσίαση του προβλήματος. Ειδικά αναφέρεται :

- α) Σε παράγοντες που προσδιορίζουν την παλιννόστηση των Ελλήνων και στις επιπτώσεις της παλιννοστησής τους.
- β) Στα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι μετανάστες με την επιστροφή τους στην χώρα προέλευσης.
- γ) << Δεύτερη γενιά >> μεταναστών και προβλήματα ένταξης στο Ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα.
- δ) Τρόποι αντιμετώπισης των προβλημάτων από την Ελληνική πολιτεία.

Το δεύτερο μέρος είναι μια έρευνα μεταξύ των ομογενών σπουδαστών του Τ.Ε.Ι. Πάτρας που στόχο έχει να διερευνήσει τα εκπαιδευτικά και κοινωνικά προβλήματα που αντιμετωπίζουν με την ένταξή τους στο Ελληνικό περιβάλλον.

Η μελέτη ολοκληρώνεται με την καταγραφή παρατηρήσεων και προτάσεων οι οποίες αφορούν κυρίως την ένταξη των ομογενών σπουδαστών κατά τη διάρκεια των σπουδών τους στο Τ.Ε.Ι. Πάτρας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ι : ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Α. ΣΚΟΠΟΣ ΜΕΛΕΤΗΣ

Αφετηρία τής επιλογής μας σέ οτι αφορά τήν προβληματική τής παλινόστησης ήταν ή προσωπική μας εμπειρία τή κατάστασης αυτής. Οντα: παλιννοστούντες ζήσαμε από κοντά τήν ενταξή μας τόσο στό εκπαιδευτικό σύστημα, όσο και στό κοινωνικό περιβάλλον (γλώσσα, έθιμα, τρόπος ζωής κ.α.).

Η παλιννόστηση, είναι αποτέλεσμα τής μεταναστευτικής κάτ' αρχήν τάσης φυγής ανθρώπων από τήν Ελλάδα, Ιταλία, Τουρκία, Γιουγκοσλαβία κ.α. κρατών κατά τήν μεταπολεμική περίοδο. Έτσι μετά τό Β' Παγκόσμιο πόλεμο στην Ευρώπη επήλθε ανάγκη οικονομικής ανάπτυξης μεγάλων οικονομικών κέντρων όπως ήταν και ή Γερμανία. Φτηνό εργατικό δυναμικό ήταν επιθυμητό τις δεκαετίες '50 και '60 όπου και κυριάρχησε αυτή ή τάση. Ρεύματα επιστροφής τών μεταναστών αυτών από τήν Γερμανία στην Ελλάδα αντιθέτως έχουμε τήν δεκαετία του '70. Όπως αποδείχτηκε ούτε τά οικονομικά οφέλη ήταν σημαντικά, ούτε και οι εξειδικεύσεις και τεχνικές δεξιότητες, που υποτίθεται οτι θα αποκτούσαν οι μετανάστες άξίες λόγου. Έτσι μιά σειρά προβλημάτων που σχετίζονται με τήν δεύτερη γενιά μεταναστών έκαναν έντονη τήν παρουσία τους τόσο στις χώρες υποδοχής, όσο και στις χώρες αποστολής μετά τόν επαναπατρισμό τών μεταναστών. Η δεύτερη γενιά βιώνοντας μιά πολιτική και γλωσσική σύγχυση έχει τά χαρακτηριστικά γνωρίσματα τής περιθωρικότητας κι αυτή η περιθωριακότητα έχει τις προεκτάσεις της όχι μόνο στόν κοινωνικό αλλά και στόν ψυχολογικό φορέα.

Σκοπός της έρευνας αυτής ήταν ό εντοπισμός προβλημάτων που αντιμετώπισαν και αντιμετωπίζουν οι ομεγενείς σπουδαστές των Τ.Ε.Ι. Πατρών πάνω στο επίπεδο γνώσης της γλώσσας, την ενταξή τους στο εκπαιδευτικό σύστημα, βίωση της πολιτισμικής τους ταυτότητας, ενταξη στο κοινωνικό σύνολο, βίωση τού τρόπου ζωής της χώρας προέλευσης.

Τέλος ελπίζουμε με την έρευνά μας θα ευαισθητοποιήσουμε καθηγητές και σπουδαστές να δουν από διαφορετικό πρίσμα την ιδιαιτερότητα των προβλημάτων των ομογενών σπουδαστών.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΪ : ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ ΑΛΛΩΝ ΜΕΛΕΤΩΝ

ΚΑΙ ΣΧΕΤΙΚΩΝ ΣΥΓΓΡΑΜΑΤΩΝ

Α. ΜΟΡΦΟΛΟΓΙΑ ΠΑΛΙΝΝΟΣΤΗΣΗΣ ΑΠΟ ΤΗΝ ΓΕΡΜΑΝΙΑ

Θεωρητικά η παλιννόστηση << κλείνει >> το μεταναστευτικό κύκλο. Με την παλιννόστηση ο πλυθησμός που μετανάστευσε ξαναγυρίζει στην χώρα καταγωγής του.

Οι οικογένειες παίρνουν πάλι την μορφή της πλήρους συζυγικής οικογένειας που είχε διασπάσει η μετανάστευση.

Δέν μπορούμε να γνωρίζουμε με ακρίβεια τον αριθμό των παλιννοστούντων γιατί η ΕΣΥΕ άρχισε να συγκεντρώνει στοιχεία για την παλιννόστηση το 1968 και σταμάτησε τον Σεπτέμβριο του 1977.

Ένα βασικό στοιχείο στο θέμα της παλιννόστησης από την Γερμανία είναι η διαφορά ηλικίας που παρατηρείται ανάμεσα στους μετανάστες και τους παλιννοστούντες.

Στήν περίοδο 1968 - 77 για την οποία υπάρχουν επίσημα στοιχεία από την ΕΣΥΕ προκύπτει ότι από τους παλιννοστούντες το μεγαλύτερο ποσοστό ανήκει στην ομάδα ηλικιών από 15 - 44 ετών, ενώ το ποσοστό των ατόμων ηλικίας άνω των 45 ετών είναι ιδιαίτερα υψηλό. Το ποσοστό των παιδιών είναι χαμηλότερο από το αντίστοιχο των ηλικιωμένων με εξαίρεση την περίοδο 1971 - 73 (Πίνακας Νο 1, ΕΜΚΕ).

Η μέση ηλικία των παλιννοστούντων την περίοδο 1968 - 77 είναι υψηλότερη από την ηλικία των μεταναστών, για τους δε άντρες κυμαινόταν από 30-32 για τις δε γυναίκες από 30-33

(Π.Μ.Μ. Μουσοῦρου "Μετανάστευση - Παλινοδόστηση καί Οικογένεια" Γ.Γ.Α.Ε 1990 σελ 271).

Χωρίς να υπάρχουν έρευνες μετά το 1977 πάνω στις οποίες να μπορούμε να βασιστούμε πιστεύουμε ότι σήμερα η μέση ηλικία των παλινοστούντων είναι πολύ υψηλότερη.

Σύμφωνα πάντα με τά επίσημα στοιχεία της περιόδου 1968 - 77 οι περισσότεροι άντρες παλινοστούντες ανήκουν στις ηλικίες 30-39 ετών οι γυναίκες αντίστοιχα στις ηλικίες 25-34 ετών (Πίνακας Νο 2, ΕΜΚΕ).

Σύμφωνα με τά στοιχεία που είδαμε στο παραπάνω πίνακα ο αριθμός των παλινοστούντων κάτω των 16 ετών συνεχώς αυξάνεται και αυτό δείχνει την τάση που υπάρχει να συνεχίσουν τα παιδιά την εκπαίδευσή τους στην Ελλάδα και να αποκτήσουν Ελληνική μόρφωση.

Σύμφωνα με στοιχεία της ΕΣΥΕ το 80% των παλινοστούντων ήταν εργάτες σε βιομηχανίες στην Γερμανία.

Με τι ασχολούνται όμως όταν επιστρέφουν στην Ελλάδα ;

Τό 33% είναι νοικοκυρές από τις οποίες όμως οι περισσότερες στην Γερμανία εργαζόταν, τό 20% αγρότες, τό 10% ελεύθεροι επαγγελματίες, τό 24% εργάζεται σε βιομηχανίες, ενώ τό 13% δεν ασχολείται με τίποτα.

Αξιοσημείωτο είναι ότι τό 46% των παλ/ντων επέστρεψαν στις εργασίες τους που είχαν πριν μεταναστεύσουν (Χατζηπαναγιώτου, 1982. " Η αγορά εργασίας τό 1981 " σελ. 32-34).

Από τα παραπάνω διαπιστώνουμε ότι η εξειδίκευσή τους δεν οφέλησε στο όραμα της βελτίωσης της δικής μας βιομηχανίας.

Ακόμη σύμφωνα με στοιχεία της ΕΣΥΕ διαπιστώνουμε ότι ο αριθμός των παλιννοστούντων είναι αρκετά μικρότερος από τον αντίστοιχο των μεταναστών.

Στην περίοδο 1962-73 μετανάστευσαν 434.000 χιλ. άνδρες και 312.500 χιλ. γυναίκες και παλιννόστησαν 292.700 χιλ. άνδρες και 178.200 χιλ. γυναίκες (Η.Ε. Παυλοπούλου, "Προβλήματα Μετανάστευσης - Παλιννόστηση " 1986 σελ. 77.) .

Από τους αριθμούς συμπεραίνουμε ότι μετανάστευσαν περισσότεροι άντρες απ' ότι γυναίκες ενώ επιστρέφουν αναλογικά, περισσότερες γυναίκες. Αυτό εξηγείται ίσως στο ότι οι άντρες βρήκαν καλύτερες θέσεις εργασίας και έτσι διευκολύνθηκαν στην απόφαση της μόνιμης εγκατάστασής τους στην Γερμανία.

Όσο αφορά τις περιοχές εγκατάστασης των παλιννοστούντων έχουμε τα εξής στοιχεία. Οι μετανάστες που επιστρέφουν εγκαθίστανται όλο και σε μικρότερο ποσοστό στις αστικές περιοχές (από 51,5% το 1971 το ποσοστό μειώθηκε στο 43% το 1975) την περίοδο 1968 -77, ενώ αυξάνονται τα ποσοστά τις τρεις τελευταίες πενταετίες (66%, 68%, 74%). Η σταδιακή πτώση στις αγροτικές περιοχές συνοδεύεται από μία σταδιακή άνοδο (19%, 21%, 24%) των παλιννοστούντων που εγκαθίστανται στις λοιπές αστικές περιοχές όπως Πάτρα, Ηράκλειο, Βόλο, Λάρισα κ.α. Σε επίπεδο γεωγραφικού διαμερίσματος η περιοχή της Πρωτεύουσας και η Μακεδονία απορρόφησαν το 68% των παλιννοστούντων (Ν. Πετρόπουλος " Η Οργάνωση Υπηρεσιών Μετανάστευσης - Παλιννόστησης στις χώρες Αποστολής " σελ. 91 Γ.Γ.Α.Ε., 1990).

Β. ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΠΟΥ ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΖΟΥΝ ΤΗΝ ΠΑΛΛΙΝΟΣΤΗΣΗ
ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ ΑΠΟ ΤΗ ΓΕΡΜΑΝΙΑ

Προσδιοριστικοί παράγοντες αποθημίας.

Το φαινόμενο της αποθημίας έχει μια διαρκή διάσταση που εντοπίζεται στο διεθνικό και πολύπλευρο χαρακτήρα του. Είναι διεθνικό φαινόμενο, αφού συμμετέχουν σ' αυτό πολλές χώρες και εκφράζει το διαφορετικό επίπεδο ανάπτυξης ανάμεσα στις αναπτυσσόμενες χώρες εξαγωγής και στις αναπτυγμένες χώρες εισαγωγής εργατικού δυναμικού.

Η αποθημία είναι επίσης και πολύπλευρο φαινόμενο, αφού δεν εξηγείται μόνο από το ποσοστό ανεργίας/υποαπασχόλησης και της διαφοράς εισοδήματος στις χώρες αποστολής και στις χώρες απασχόλησης - που αποτελούν αναμφισβήτητα τις κύριες αιτίες της - αλλά και από πολιτικούς, μορφωτικούς κ.λ.π. παράγοντες.

Εκτός από τη διαρκή διάσταση του φαινομένου της αποθημίας, που έχει χάσει σήμερα την σημασία που είχε μεταπολεμικά και μέχρι το 1973 λόγω των απαγορευτικών μέτρων εισόδου νέων μεταναστών από τις παραδοσιακές χώρες απασχόλησης αλλά και της βελτίωσης του βιοτικού επιπέδου στη χώρα μας, ειδικοί λόγοι συγκυρίας και δοκιμών οικονομικοκοινωνικών χαρακτηριστικών της χώρας μας επηρεάζουν την αποθημία :

- Συνένωση οικογενειών μεταξύ μεταναστών και μονίμων κατοίκων Ελλάδας.
- Μέρος, των μεταναστών-φοιτητών δεν επιστρέφει οριστικά στην Ελλάδα με το τέλος των σπουδών τους.

- Αύξηση της αποθημίας επίσης αναμένεται με την έναρξη ισχύος της ελεύθερης διακίνησης εργαζομένων από την 1.1.1988 προς τις χώρες της Ε.Ο.Κ. σύμφωνα με τη συμφωνία προσχώρησης.
- Δυνατότητα άσκησης ορισμένων ελευθέρων επαγγελμάτων στις χώρες της Ε.Ο.Κ. κ.λ.π. (Α. Κόντης, Γ.Γ.Α.Ε., 1985 σελ. 54)

Τους παράγοντες που προσδιορίζουν την παλιννόστηση των Ελλήνων από την Γερμανία μπορούμε να τους χωρίσουμε σε δύο κύριες κατηγορίες. Σέ αυτούς που ωθούν προς την εθελοντική παλιννόστηση και σε αυτούς με τους οποίους οι μετανάστες ωθούνται σε αναγκαστική παλιννόστηση.

Οι παράγοντες που ωθούν κυρίως σε αναγκαστική παλιννόστηση είναι οι εξής :

α) Οικονομική κρίση και ύφεση στις χώρες υποδοχής

Η οικονομική κρίση που άρχισε να παίρνει μεγάλες διαστάσεις μετά το 1973 οδήγησε τις βιομηχανικές χώρες (Γερμανία, Γαλλία, Αγγλία, Βέλγιο κ.α.) της Ευρώπης στην απαγόρευση εισροής ξένου εργατικού δυναμικού.

Η ανεργία που ακολούθησε ανάγκασε πολλούς μετανάστες να επιστρέψουν στις χώρες προέλευσής τους. Έτσι με αυτό το τρόπο η κάμψη της οικονομίας σε μια βιομηχανική χώρα υποδοχής, είχε ως αποτέλεσμα αύξησης της ανεργίας στην χώρα προέλευσης.

Όπως λοιπόν η μόνιμη εργασία ήταν παράγοντας ελξης των μεταναστών, έτσι και η υποαπασχόληση και η ανεργία αποτελούν πρωταρχικό παράγοντα παλιννόστησης ως αναφέρει η (Ε. Παναγιωτακοπούλου 1982 ΕΚΛΟΓΗ 58) το 1982 ο μέσος αριθμός των Ελλήνων ανέργων ήταν 13.200 ποσοστό 10% , έναντι 9.040 ποσοστό 6,9% το 1981 και 5.920 (4,3%) το 1980.

Τέλος σύμφωνα με έρευνα που πραγματοποίησαν οι Ελληνικές προξενικές αρχές της Γερμανίας το ποσοστό των Ελλήνων που παλιννοστούν λόγω ανεργίας ανέρχεται σε 6-7%.

β) Η μεταναστευτική πολιτική των χωρών υποδοχής.

Η πολιτική των χωρών υποδοχής πέρασε από κάποια στάδια για να φτάσει σήμερα στην πάταξη της ανεργίας, μέσω του περιορισμού της μεταναστεύσεως και της απασχόλησης αλλοδαπών.

Στην αρχή οι εργοδότες προσλαμβάναν νέους υγιείς εργάτες με μικρό διάστημα παραμονής που δεν είχαν το δικαίωμα να φέρουν τις οικογενειές τους.

Στην συνέχεια η διάρκεια παραμονής μεγαλώνει και οι άδειες παρέχονται ευκολότερα, με αποτέλεσμα να αυξάνετε το μεταναστευτικό ρεύμα, να έρχονται ολόκληρες οικογένειες και να υπάρχει αύξηση του μεταναστευτικού πλυθισμού. Ανάλογη όμως ήταν και η ζήτηση κοινωνικών παροχών. Για να προφυλάξουν οι χώρες υποδοχής τους πολίτες τους από την αυξανόμενη ανεργία έλαβαν μέτρα τόσο για τον περιορισμό της μετανάστευσης όπως και της απασχόλησης αλλοδαπών όπως αναφέραμε και παραπάνω.

Τα τελευταία χρόνια όμως βλέποντας ότι τα μέτρα αυτά απέδιδαν καρπούς η Γερμανική κυβέρνηση του ΚΟΗΛ παίρνει μέτρα για την ενθάρρυνση της παλιννόστησης και για τον εξαναγκασμό επιστροφής στην πατρίδα.

Ο Η. ΚΟΗΛ πρότεινε οικονομική βοήθεια ώστε να διευκοληθούν οι αλλοδαποί στο να γυρίσουν στην πατρίδα τους.

Τα μέτρα αυτά είναι η κεφαλοποίηση του επιδόματος ανεργίας, απλουστευμένη επιστροφή των εισφορών συντάξεως κ.α.

Η κεφαλοποίηση που προτείνει όμως η Γερμανική κυβέρνηση δεν αποτελεί προσφορά γιατί στερεί στους μετανάστες τα δικαιώματα που απέκτησαν με την πολύχρονη εργασία τους.

γ) Η στάση των εργοδοτών και των πολιτών των χωρών υποδοχής.

Σύμφωνα με έρευνες του Γερμανικού Ινστιτούτου INFAS το 1986 το 2/3 των Γερμανών ήθελαν να απαλλαγούν από τους ξένους εργάτες και οι μισοί τουλάχιστον πίστευαν ότι οι ξένοι φέρνουν δυσκολίες στην Γερμανική οικονομία.

Σε άλλη έρευνα αναφέρεται ότι οι Γερμανοί πιστεύουν ότι και σε περίπτωση όπου υπάρχει έλλειψη εργατικού δυναμικού στη Γερμανία ο αριθμός των μεταναστών είναι πολύ μεγάλος (Παπαδημητρίου Πετρος 1984). Με την αύξηση της οικονομικής κρίσης και της ανεργίας, μεγάλωσε η εχθρότητα απέναντι στους ξένους και έγιναν περισσότερες οι ρατσιστικές εκδηλώσεις κατά των μεταναστών. Μερικά θύματα τέτοιων εκδηλώσεων, ρατσιστικών ομάδων όπως οι Νεο-Ναζοί, τους ανάγκασαν να γυρίσουν στις πατρίδες τους. Οι εργοδότες με την χρησιμοποίηση ξένων εργατών δεν δίνουν βοήθεια ανάπτυξης στις χώρες των μεταναστών αλλά αντιμετώπιζαν το πρόβλημα στην αγορά εργασίας. Τώρα που έπαψαν να υπάρχουν τέτοιες συνθήκες η αναχώρηση των ξένων προς τις πατρίδες τους φαίνεται η καλύτερη λύση για την Γερμανική εργοδοσία.

Τα συνδικάτα από την πλευρά τους θέλουν να μειωθεί χωρίς διοικητικά μέτρα ο αριθμός των ξένων και θεωρούν την << εθελούσια >> παλιννόστηση ως την καλύτερη λύση.

δ) Λόγοι υγείας.

Η κακή κατάσταση υγείας αποτελεί μεν βασικό εμπόδιο στην μετανάστευση εργαζομένων συντελεί όμως σε μεγάλο βαθμό στην παλιννόστηση.

Από έρευνα προέκυψε ότι το 8,4% σε 500 μετανάστες του δείγματος επέστρεψαν στην Ελλάδα για λόγους υγείας, ενώ από το Κέντρο Συμπράστασης Παλιννοστούντων Μεταναστών φαίνεται ότι οι λόγοι υγείας είναι σε πρώτη θέση στους λόγους επιστροφής (22%).

Το 68% των ασθενειών τους είναι άμεσα και έμμεσα αποτελέσματα ψυχώσεων με επιπτώσεις συχνά οδυνηρές όχι μόνο για τους ίδιους αλλά και για τα μέλη των οικογενειών τους. (Κολλάρου - Μουσούρου << Μετανάστευση - Παλιννόστηση και Κατοικία >> σελ. 34 Γ.Γ.Α.Ε. 1990)

ε) Συνθήκες διαβίωσης

Τα προβλήματα διαβίωσης που απασχολούσαν και απασχολούν ακόμη και σήμερα τους μετανάστες και τους ωθούν πολλές φορές στην παλιννόστηση μπορούν να εντοπιστούν στους εξής τομείς :

- i) Χώρα, ii) Κλίμα, iii) Γλώσσα, iv) Κατοικία, v) Εργασία-Ατυχήματα .

i) Χώρα

Σαν χώρα δεν θα πάρουμε την ευρύτερη έννοια αλλά τη στενή εδαφική. Έτσι μπορούμε να πούμε ότι η διαφορετική μορφολογία του εδάφους, αν και δεν γίνεται αντιληπτός παράγοντας από την πρώτη στιγμή, εντούτις μπορεί να επηρεάσει στην πορεία την

ψυχική ισοροπία των μεταναστών και να συμβάλει έτσι ουσιαστικά στην απόφαση της παλιννοστοσήs του.

Η Ελλάδα καλύπτεται κατά κύριο λόγο από βουνά, σε αντίθεση με την Γερμανία που αποτελεί μια τεράστια πεδιάδα. Ένα μεγάλο μέρος της χώρας μας βρέχεται από θάλασσα και μεγάλη έκταση καλύπτει η νησιωτική Ελλάδα.

Γνωρίζουμε από την παράδοση τους δεσμούς των Ελλήνων με την θάλασσα και την επίδρασή της στην ψυχική ισοροπία τους. Το στοιχείο θάλασσα το χάνει ο Έλληνας μετανάστηs στην Γερμανία.

Έτσι η χιλιομετρική απόσταση της χώρας από την Ελλάδα, το ατελείωτο ταξίδι των τριών ημερών, δημιουργεί ένα αίσθημα ξεριζώσης, αποκοπής και αποξένωσης στον Έλληνα μετανάστη.

Φεύγωντας λοιπόν από το φτωχό ορεινό χωριό της Μακεδονίας η από το άγονο νησί ο Έλληνας βρίσκεται ξαφνικά στις μεγάλες βιομηχανικές πόλεις με αμφίβολα αποτελέσματα και συνέπειες για την ζωή και την υγεία του.

ii) Κλίμα

Το κλίμα παίζει βασικό ρόλο στην ψυχοσωματική υγεία, στη συμπεριφορά και στην λειτουργία τού ατόμου.

Η επίδραση τού κλίματος φαίνεται κυρίως όταν κανείς αλλάζει κλιματολογικές συνθήκες και απαιτείται η προσαρμογή του οργανισμού του.

Και εδώ ο Έλληνας μετανάστηs συνάντησε μεγάλη διαφορά. Αφησε μια χώρα όπου τις περισσότερες ημέρες υπάρχει ήλιος και πήγε σε μια χώρα όπου ο ουρανός είναι σκοτεινός.

Αφησε υγιεινό κλίμα και πήγε στην βαριά υγρασία και στο κρύο
Αφησε κλίμα που του δημιουργούσε ευχάριστη διάθεση και πήγε
σ' αυτό που του φέρνει μελαγχολία.

Αξίζει να σημειωθεί ότι το κλίμα συμμετέχει και στον καθορισμό
του καθημερινού τρόπου ζωής. Επηρεάζει την ώρα που κάποιος
κοιμάται και ξυπνάει το σύνολο των ωρών ύπνου, την ανάγκη
διατροφής του, την ενεργητικότητά του κ.α.

iii) Γλώσσα

Η γλώσσα είναι το βασικό μέσο επικοινωνίας των ανθρώπων και
δημιουργίας διαπροσωπικών σχέσεων.

Η πλειοψηφία των πρώτων κυρίως μεταναστών προερχόταν από
αγροτικές περιοχές και για το λόγο αυτό ένα μεγάλο ποσοτό
ήταν αναλφάβητοι.

Οι περισσότεροι μετανάστες λοιπόν δεν είχαν τη δυνατότητα
να επικοινωνούν με τους γειτονές τους, με τους συναδέλφους τους
καταστηματάρχες κ.α. γεγονός που είχε σαν συνέπεια την απομόνο-
σή τους από το κοινωνικό τους περιβάλλον.

Έτσι λοιπόν το πρόβλημα της γλώσσας επιδρά αρνητικά στην
ζωή των μεταναστών και εμφανίζονται ολοένα και συχνότερα
συμπτώματα ψυχικών ασθενειών που τοποθετούν τους ξένους σε μίαν
άλλη κλίμακα, αυτό που οι Γερμανοί ονομάζουν "δεύτερη κατηγορία
πολιτών " .

iv) Κατοικία

Πρωταρχική φροντίδα των μεταναστών κατά την άφιξή τους ήταν
η εξασφάλιση στέγης. Βέβαια αυτό ήταν τακτοποιημένο με την

υπογραφή του συμβολαίου εργασίας αλλά οι συνθήκες διαβίωσης ήταν άθλιες. Σε λίγα τετραγωνικά μέτρα υπήρχαν πολλοί ένοικοι και τὰ ενοίκια ήταν πολύ ψηλά.

Συνήθως, αυτή η στέγη ήταν σε κοινόβια τὰ λεγόμενα " Haim" που αρχικά ήταν αντρικά και γυναικεία, στη συνέχεια όμως άλλαξε.

Οι συνθήκες σ'αυτά είναι απογοητευτικές. Ζούν 4 σ'ένα δωμάτιο και όλοι έχουν διαφορετική εθνικότητα. Έτσι παρά την κοινή τους μοίρα δεν μπορούσαν να συνδεθούν μεταξύ τους. Αισθάνονταν μόνοι τους, κλείνονταν στο εαυτό τους, έκαναν οικονομίες και δεν απέκτησαν συλλογικό πνεύμα για να μπορέσουν να αντιμετωπίσουν τις κοινές δυσκολίες.

Υπάρχουν όμως και εξερέσεις. Διαμερίσματα για οικογένειες, κοινόβια με ρεύμα, ψυγείο κ.α. Οι Έλληνες έχουν τα χαμηλότερα ποσοστά όσον αφορά τη διαβίωση σε κοινόβια.

Με το πέρασμα των χρόνων και την ολοένα και μεγαλύτερη ενταξή των ξένων στην κοινωνική ζωή όλοι αναζήτησαν ιδιωτική κατοικία. Σήμερα για τους περισσότερους Έλληνες μετανάστες έχουν βελτιωθεί πλήρως οι συνθήκες στέγασης και διαβίωσης.

στ) Εργασία - εργατικά ατυχήματα

Ένα άλλο στοιχείο το οποίο επηρεάζει τους αλλοδαπούς στο να παλινοστήσουν είναι η εργασία και τα εργατικά ατυχήματα

Ο μέσος όρος των Ελλήνων που μεταναστεύουν στη Γερμανία δελεασμένοι από το παράδειγμα επιτυχημένων συμπατριωτών τους.

Δεν θα λέγαμε ότι δεν έρχονται προετοιμαζμένοι να βουλέψουν σκληρά, σίγουρα όμως δεν είναι προετοιμαζμένοι για δύο πράγματα:

- ότι παρά τη σκληρή δουλειά που κάνουν δεν μπορούν να αποκτήσουν πολλά από αυτά που επιδιώκουν και
- ότι η "θετή" γη που τους δέχεται κρύβει πολλές συνθήκες που κάθε άλλο παρά τους βοηθούν να προσαρμοστούν π.χ. κακή στέγη, τραχύ κλίμα κ.α., τα οποία δεν τα υπολόγιζαν.

Για να κερδίσουν περισσότερα, πρέπει να εργασθούν περισσότερο είτε με αύξηση της παραγωγής τους << AKKORT >>, ή να βρουν μία δεύτερη δουλειά, πολλές φορές και τα δύο.

Ο διαρκής εκνευρισμός, η φόρτιση, η κόπωση, το αγχος, οδηγούν έτσι στην κακή υγεία, σε κακομεταχείριση συζύγων και παιδιών και πολλές φορές και στην παρανομία.

Στην διάρκεια του 1971 συνέβησαν στην Γερμανία 2.268.400 εργατικά ατυχήματα. Η συχνότητα των εργατικών ατυχημάτων στους ξένους είναι κατά μέσο όρο 25% υψηλότερος από ότι στους Γερμανούς εργάτες (Μαντζουράνης Γεώργιος << Μας λένε Γκασταρμπαιτερ >> έκδοση Θεμέλιο 1987).

Τα αίτια των ατυχημάτων στους ξένους είναι κυρίως :

- Η άγνοια της γλώσσας δεν τους επιτρέπει να διαβάζουν τις προειδοποιητικές πινακίδες κινδύνου - και να λάβουν μέτρα προστασίας.
- Δεν έχουν καθόλου << βιομηχανική κουλτούρα >> λόγω του ότι οι περισσότεροι προέρχονται από αγροτικές περιοχές.
- Με την αφιξή τους μπαίνουν αμέσως στην παραγωγή χωρίς ούτε καν θεωρητικά μαθήματα.

— Οι ξένοι καλύπτουν τις θέσεις στις οποίες δε δέχονται να εργασθούν οι Γερμανοί και οι οποίες χαρακτηρίζονται ανθυγιεινές και πολύ επικύνθηνες κ.α.

Οι περισσότεροι ξένοι μετά από ένα σοβαρό ατύχημα ακολουθούν το δικαστικό δρόμο για να διεκδικήσουν κάποια αποζημίωση.

Αν ο βαθμός αναπηρίας τους είναι σοβαρός ο μικρός αριθμός των εργασίμων ετών που έχουν πραγματοποιήσει δεν επιτρέπει την παροχή μιάς σημαντικής σύνταξης.

Έτσι πολλοί επιστρέφουν στην πατρίδα τους με ένα ασήμαντο εισόδημα και μια πικρότατη εμπειρία από την κοινωνική δικαιοσύνη των ανεπτυγμένων βιομηχανικών χωρών.

Ας δούμε όμως και τους κυριώτερους παράγοντες που ωθούν τους μετανάστες σε "εθελοντική παλ/τηση".

α) Πραγματοποίηση στόχων

Μετά την συμπλήρωση αρκετών ετών εργασίας σε βιομηχανίες κατά κύριο λόγο της Γερμανίας, οι Έλληνες μετανάστες αφού επιτεύχθηκαν οι στόχοι που τους οδήγησαν εκεί, βελτίωση οικονομικής κατάστασης, αξιασφάλιση μίας άνετης ζωής στην Ελλάδα, παλιννοστούν στην πατρίδα τους.

β) Συνταξιοδότηση

Ένας από τους βασικότερους αν όχι ο βασικότερος παράγοντας παλιννόστησής είναι η συνταξιοδότηση.

Ο παράγοντας αυτός μπορεί να έρθει με τον τρόπο θηλαστή την συμπλήρωση των απαιτούμενων χρόνων εργασίας, ή εξαιτίας κάποιας αναπηρίας που οδηγεί στην συνταξιοδότηση.

Ο συνταξιούχος πάντως επιδιώκει την παλιννόστηση στην χώρα καταγωγής του όπου πιστεύει ότι μπορεί να ανταπεξέλθει καλύτερα στη ζωή με την συνταξή του.

γ) Οικογενειακοί λόγοι

Από έρευνα για την παλιννόστηση προκύπτει ότι σε 500 μετανάστες μόνο το 7,2% (36 άτομα) ακολούθησαν την οικογενειά τους στο εξωτερικό.

Από τα παραπάνω φαίνεται ότι οι οικογενειακοί λόγοι αποτελούν σοβαρό παράγοντα παλιννόστησης (Κολλάρου - Μουσούρου σελ 33).

Έρευνα που έγινε το 1966 σε 40 άγαμους νέους εργάτες που αναχώρησαν από την Ελλάδα πριν το 1959 αναφέρουν ως λόγο επιστροφής την δυσκολία δημιουργίας οικογένειας και την δυσκολία εγκατάστασης της οικογένειας στο εξωτερικό (11 στους 40 όσο και οικογενειακούς λόγους στην Ελλάδα (13 στους 40).

(Ι. Μητσός 1970 σελ 123)

Από τα 595 άτομα που επισκέφτηκαν το Κέντρο Συμπαραστάσεως Παλιννοστούντων Μεταναστών το 16% δήλωσε << οικογενειακούς >> λόγους παλιννόστησης. Τέτοιου είδους οικογενειακοί λόγοι μπορεί να είναι είτε ενδοοικογενειακές κρίσεις και προβλήματα είτε προβλήματα υγείας και γυράνσεως των προσώπων που έχουν αναλάβει την φροντίδα των παιδιών. (Παπαντωνίου-Φραγκούλη ΚΣΠΜ 1984)

β) Σπουδές και ανατροφή παιδιών.

Η ανατροφή των παιδιών που έχουν ακολουθήσει τους γονείς τους στο εξωτερικό ή έχουν γεννηθεί εκεί, υστερεί σε σχέση με τα παιδιά της Ελλάδος, εξαιτίας της υπεραπασχόλησης και της υπερκόπωσης των γονέων. Όταν φτάσουν στην εφηβεία υπάρχουν αυξημένοι κίνδυνοι να αρχίσουν την χρήση ναρκωτικών ή να καταλήξουν στην εγκληματικότητα.

Η αφομοίωση με το ξένο στοιχείο και το χάσιμο της Ελληνικής κουλτούρας και ταυτότητας φοβίζει πολλούς γονείς.

Γιὰ να προφυλάξουν τα παιδιά τους από όλους αυτούς τους κινδύνους αρκετοί γονείς επιθυμούν να επιστρέψουν στην πατρίδα τους για να ασχοληθούν με την ανατροφή των παιδιών τους.

(Ν. Πετρόπουλος σελ 437)

Το πρόβλημα της σχολικής εκπαίδευσης στην Γερμανία ωθεί τους γονείς να πάρουν την απόφαση της παλιννόστησης. Από την έρευνα για την παλιννόστηση προκύπτει ότι από τους 500 μετανάστες που παλιννόστησαν το 17% εκδήλωσαν ως λόγο τις σπουδές των παιδιών τους.

(Κολλάρου - Μουσούρου)

Από την έρευνα του ΚΣΠΜ φαίνεται ότι το 15% από τους 595 παλιννοστούντες μετανάστες δήλωσαν ότι η σχολική εκπαίδευση και οι σπουδές αποτέλεσαν λόγο επιστροφής τους στην Ελλάδα.

(Παπαντωνίου - Φραγκούλη σελ 97-98)

Γ. ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΗΣ ΠΑΛΙΝΝΟΣΤΗΣΗΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ ΑΠΟ ΤΗΝ ΓΕΡΜΑΝΙΑ

α) Η αύξηση σε μεγάλο βαθμό του ρεύματος της παλιννόστησης έχει ως αποτέλεσμα τη μείωση των εμβασμάτων σε συνάλλαγμα κάτι το οποίο στήριζε αρκετά την Ελληνική οικονομία και ίσως στο μέλλον δημιουργήσει κάποιο πρόβλημα.

β) Η "καθαρή παλιννόστηση" δηλαδή η υπεροχή της παλιννόστησης έναντι της μετανάστευσης συμβάλλει στην αύξηση της ανεργίας

Αν συνεχισθεί η παλιννόστηση από την Γερμανία με τον ίδιο ρυθμό και δεν παρθούν κατάλληλα μέτρα από την πολιτεία οι συνέπειες για την οικονομία θα είναι μεγάλες.

Στοιχεία για την ανεργία των παλιννοστούντων δεν υπάρχουν. Σύμφωνα όμως με την έρευνα για την Παλιννόστηση από τους 500 παλιννοστούντες το 13,4% ήταν άνεργοι.

(Κολλάρου - Μουσούρου)

Σύμφωνα πάντα με στοιχεία του ΚΣΠΜ την εποχή που η ανεργία στην Ελλάδα ήταν 3% το ποσοστό των ανέργων παλιννοστούντων ανερχόταν στο 36%.

Από άλλη έρευνα του Κέντρου προκύπτει ότι σε 510 παλιννοστούντες 26% δήλωσαν άνεργοι.

(Παπαντωνίου - Φραγκούλη)

γ) Οι παλιννοστούντες έχουν σχετικά χαμηλό βαθμό εξειδίκευσης. Μόνο το 7% των Ελλήνων είχε το 1968 κάποια ειδικευση. Αυτό σημαίνει ότι δεν μπορούν να καλύψουν τις ανάγκες της Ελλάδος σε ειδικευμένο τεχνικό προσωπικό για την ανάπτυξη της βιομηχανίας.

(Παπαντωνίου - Φραγκούλη)

6) Χιλιάδες είναι οι Έλληνες φοιτητές που τελείωσαν τις σπουδές τους η μετεκπαιδευτικαν στο εξωτερικό και απέκτησαν διάφορες ειδικεύσεις χρήσιμες για την Ελληνική κοινωνία και οικονομία.

Είναι πολύ περισσότερες οι επιπτώσεις της παλιννόστησης για την Ελληνική κοινωνία όσο και την οικονομία, ωστόσο τα παραπάνω αποτελούν κατά την απόψη μας τις βασικότερες επιπτώσεις της παλιννόστησης από τη Γερμανία.

Δ. Προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι μετανάστες
με την επιστροφή τους στη χώρα προέλευσης

Η παλιννόστηση αποτελεί την τελευταία από τις τρεις φάσεις του μεταναστευτικού φαινομένου στον ενδοευρωπαϊκό χώρο. Στην Ελλάδα άρχισε από το 1973.

Από τις 400.000 Έλληνες μετανάστες που ήσαν το 1972 στην Γερμανία, παλιννόστησαν μέχρι τα μέσα του 1980, 135.000. Ο αριθμός του γυναικείου εργατικού δυναμικού που έφθανε την εποχή εκείνη τις 117.000, δεν ξέρουμε πόση συμμετοχή έχει επί του παρόντος στην παλιννόστηση. Το ρεύμα της παλιννοστήσεως τα τελευταία χρόνια αυξήθηκε σημαντικά.

(Ε. Παναγιωτακοπούλου. Εκλογή τευχ 58, σελ 126)

Οι λόγοι που συντέλεσαν σ' αυτήν την αύξηση είναι :

- 1) Περιορισμός στο ελάχιστο της δυνατότητας για αποταμίευση λόγω της διεθνούς οικονομικής κρίσεως.
- 2) Προβλήματα ψυχικής και σωματικής υγείας.
 (Για το ξεπέραςμα τους συνιστούν οι γερμανοί γιατροί επιστροφή στην πατρίδα).
- 3) Επανασύνδεση με τα παιδιά που στερήθηκαν πολλά χρόνια.
- 4) Επιθυμία ν' αρχίσουν τα παιδιά τη σχολική τους εκπαίδευση ή να συνεχίσουν τη φοίτησή τους στο γυμνάσιο ή σε κάποια τεχνική σχολή στη πατρίδα.

Παρ' όλο που η έναρξη της παλιννόστησης κάλυψε μίαν ολόκληρη επταετία, μέχρι στιγμής μελετήθηκε μόνο από την οικονομική σκοπιά, από τη δυνατότητα κυρίως απορροφήσεως και επαγγελματικής αποκαταστάσεως του εργατικού δυναμικού που επέστρεψε.

τόσο η οικονομική επανενταξή τους, όσο και τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν στο σύνολό τους δεν καλύφθηκαν από πλευράς προγραμματισμένης αντιμετώπισης σε διακρατικό επίπεδο για το μέλλον. (Ε. Παναγιωτακοπούλου Εκλογή τευχ. 58, σελ 126-127)

Όλοι σχεδόν οι μετανάστες που παλιννοστούν έχουν αυξημένες προσδοκίες, όπως και όταν φεύγουν για την χώρα υποδοχής. Ταυτίζουν την πατρίδα συνήθως με τις ευχάριστες εντυπώσεις των καλοκαιρινών και Χριστουγεννιάτικων διακοπών και απογοητεύονται όταν βρεθούν αντιμέτωποι με τις ανυπολόγιστες δυσκολίες. Αν η παλιννόστηση σημαίνει την εγκατάσταση σε μεγάλα αστικά κέντρα της Ελλάδας, τότε οι παλιννοστούντες αντιμετωπίζουν παρόμοιες δυσκολίες που αντιμετώπισαν και στην ξένη χώρα υποδοχής. Επειδή λείπουν πολλά χρόνια έχουν αποξενωθεί από την Ελληνική πραγματικότητα. Στο διάστημα της απουσίας τους έγιναν πολλές αλλαγές και διαφοροποιήσεις, ιδιαίτερα στον επαγγελματοοικονομικό τομέα, για τις οποίες είναι απληροφόρητοι. Έχουν άγνοια για την ζήτηση στην αγορά εργασίας, για τον επαγγελματικό υπερκορεσμό και για τις δυνατότητες μίας ταχύρυθμης επαγγελματικής εκπαίδευσης για όσους και όσες ενδιαφέρουν για να την αποκτήσουν. Μετά από την καταπιεστική εργασία και το αίσθημα μειωμένης ψυχοσωματικής αντοχής μια μια καινούργια εξαρτημένη και βαριά εργασία μέσα και έξω από το βιομηχανικό χώρο έχουν ιδιαίτερη προτίμηση στα μεταπρακτικά επαγγέλματα.

Πριν μεταναστεύσουν η κατά τη διάρκεια της μεταναστεύσεως έκαναν σχέδια και επενδύσεις, όπως αγορά καταστήματος στα πλησιέστερα επαρχιακά και αστικά κέντρα, για συγκεκριμένες επαγγελματικές απασχολήσεις, όπως άνοιγμα καφενείων, ταβέρνας παντοπωλείου, υαλοπωλείου κ.λ.π. που την εποχή εκείνη ήταν

προσοδοφόρες. Με την επιστροφή τους, χωρίς να λάβουν υπ' όψη τους τις διαφοροποιήσεις που μεσολάβησαν — και αυτό συνήθως συμβαίνει στην προγραμματισμένη εσωτερική μετανάστευση μετά από την παλιννόστηση — δραστηριοποιούνται και οι δυό μαζί για την υλοποίηση τού αρχικού επαγγελματικού σχεδιασμού τους επηρεασμένοι από ανεύθυνα πρόσωπα ή από περιπτώσεις παλιννοστούντων που πέτυχαν στο παρελθόν σαν επαγγελματίες, με αποτέλεσμα να χάνουν μέρος ή όλες τις οικονομίες τους. Στην προσπάθειά τους να αποφύγουν κάθε εξαρτημένη εργασία που θα τους δημιουργήσει αναπόφευκτα μια καινούργια ψυχοσωματική καταπόνηση διακινδυνεύουν να χάσουν ότι με τόσο βαρύ τίμημα απέκτησαν. Επιδιώκουν την αναπλήρωση, θέλουν να δημιουργήσουν κάτι δικό τους και σε τελευταία ανάλυση θέλουν να γίνουν τ' αφεντικά. Τόν υπερκορεσμό στο συγκεκριμένο επάγγελμα τον πληρώνουν με την αποτυχία.

Αντιμετωπίζοντας και πάλι οικονομικό αδιέξοδο πολλοί καταφεύγουν ξανά στη μετανάστευση μια να λύσουν το πρόβλημα επιβιώσεώς τους.

Τα προβλήματα αναπροσαρμογής και επανεντάξεως που αντιμετωπίζουν οι μετανάστες και των δύο φύλων που παλιννοστούν έχουν σχέση με τις συνθήκες εργασίας και ζωής στη χώρα υποδοχής και με τις προϋποθέσεις που δημιούργησαν οι ίδιοι μια το μέλλον τους με την επιστροφή τους στην πατρίδα, χωρίς καμμία κατεύθυνση και προσανατολισμό.

α) Κοινωνική επανένταξη των Ελλήνων παλλινοστούντων από την Γερμανία

Οι Έλληνες μετανάστες πριν ακόμα μεταναστεύσουν ανήκουν στις κατώτερες κοινωνικές τάξεις. Κατά τη διάρκεια της παραμονής τους στη Γερμανία συνεχίζουν ν' ανήκουν σ' αυτές τις τάξεις πράγμα το οποίο δεν τους ενοχλεί γιατί θεωρούν την μεταναστευσή τους προσωρινή και πιστεύουν ότι με την πρώτη επιστροφή τους στην Ελλάδα θα έχουν κάποια κοινωνική άνοδο.

Αυτό όμως αποδεικνύεται εντελώς λάθος αν λάβουμε υπόψη μας το θλιβερό ρεκόρ που κατέχουν οι Έλληνες ως πρώτο κράτος στην επαναμετανάστευση. Την περίοδο 1960-73 το 23% των Ελλήνων μεταναστών έχουν πραγματοποιήσει 2η ή και 3η μετανάστευση ύστερα από αποτυχημένη προσπάθεια επανένταξης στην Ελληνική κοινωνία. (Ν. Πατινιώτης)

Ως μετανάστες αντιμετώπιζαν διάφορα προβλήματα που προκύπτουν είναι διάφορα και μεγάλα τὰ οποία τους φέρνουν σε δύσκολες καταστάσεις. Στά χρόνια της απουσίας τους πραγματοποιήθηκαν αλλαγές στην Ελληνική κοινωνία με αποτέλεσμα να δυσκολεύονται τώρα στην τόσο στην οικονομική όσο και στην κοινωνική τους επανένταξη.

Οι παλλινοστούντες αισθάνονται ότι το κοινωνικό περιβάλλον δεν δείχνει την ανάλογη εκτίμηση και δεν επιβραβεύει την βουλειά τους στην Γερμανία.

Το Ελληνικό κλίμα δεν δέχεται τους μετανάστες με αποτέλεσμα να μένουν στο περιθώριο.

Όσοι με την επιστροφή τους κάνουν επενδύσεις αγοράζοντας γη ή, γεωργικά μηχανήματα ή ανοίγουν κάποιο μαγαζί εντάσσονται πιο εύκολα στην Ελληνική κοινωνία. (Κολλάρου -Μουσούρου)

Πιο έντονα αισθάνονται το πρόβλημα της επανένταξης οι γυναίκες. Αν προερχόταν από αγροτική περιοχή και επιστρέφει τώρα σε αστική, η αλλαγή είναι μεγάλη λόγω του ότι δεν γνωρίζει τις αλλαγές που έγιναν κατά την απουσία της. Αισθάνεται μόνη και ξεκομμένη από το περιβάλλον.

Οι γυναίκες που επιστρέφουν στα μέρη τους έχοντας γνωρίσει άλλο τρόπο ζωής με περισσότερες ελευθερίες, επιστρέφοντας είναι εκτεθειμένες στα μάτια των συγγενών και των γειτόνων μια τον τρόπο της συμπεριφοράς τους.

Τις περισσότερες ωστόσο δυσκολίες στην κοινωνική τους επανένταξη αντιμετωπίζουν τα παιδιά των παλιννοστούντων, η δεύτερη γενιά. Οι μεγάλοι κατά κάποιο τρόπο έχουν διατηρήσει τις ηθικές αξίες και τα στερεότυπα της Ελληνικής κοινωνίας, τα παιδιά τους όμως τα οποία μεγάλωσαν σε ένα τελείως διαφορετικό περιβάλλον με ένα σωρό επιδράσεις, έχουν τις αξίες αυτές αλλοιωμένες και αντιμετωπίζουν έτσι σοβαρό πρόβλημα στην διαμόρφωση της πολιτισμικής τους ταυτότητας.

Τα παιδιά που μεγαλώνουν στην Γερμανία συχνά μεγαλώνουν σε γκέτο χωρίς στενή επαφή με γερμανόπουλα. Παρόλα αυτά η σχέση των παιδιών αυτών με την Ελλάδα δεν είναι καλή και αυτό φαίνεται από την επιθυμία του 68% των Ελληνόπουλων αλλοδαπών να μείνουν μια πάντα στην Γερμανία.

Τα παιδιά που επιστρέφουν στην Ελλάδα πολλές φορές δεν νιώθουν καν << Έλληνες >> και αυτό οφείλεται κυρίως στο σχολικό περιβάλλον και στην γειτονιά όπου συχνά αποκαλούνται

<< γερμανάκια >>. Βλέπουν το γκέτο που έζησαν στην Γερμανία να συνεχίζεται και εδώ και συναναστρέφονται μεταξύ τους.

Σημαντικός επίσης παράγοντας, είναι το εκπαιδευτικό θέμα που δυσκολεύει την επανενταξή τους. Εντοπίζονται μεγάλες διαφορές ανάμεσα στο εκπαιδευτικό σύστημα της Ελλάδος και της Γερμανίας, σε σχέση με το πρόγραμμα μαθημάτων, την υποδομή, διδασκαλία, συμπεριφορά δασκάλων κ.α.

Κλείνοντας το κεφάλαιο αυτό θα θέλουμε να αναφέρουμε τις δυσκολίες που μπορεί να επιφέρει η αγνοία της λειτουργίας των Δημοσίων Υπηρεσιών, με αποτέλεσμα να μη μπορούν να εξυπερευνηθούν ότι αφορά θέματα συνταξιοδότησης, στρατολογικά, εκπαιδευτικά, τελωνειακά κ.α.

β) Κοινωνικές Υπηρεσίες

Οι μετανάστες που παλιννοστούν συνήθως έχουν αξιοποίηση σε μικρό ποσοστό τις κοινωνικές υπηρεσίες στην χώρα υποδοχής. Στην αρχή που είχαν ανάγκη από συμπάρσταση, δεν ήξεραν αν υπάρχουν και που. Αργότερα, δεν αισθανόταν άνετα να εμπιστευθούν τα προβλημάτά τους, παρουσία του διερμηνέα, σε μια κοινωνική λειτουργό άλλης εθνικότητας. Οι δισταγμοί και οι επιφυλάξεις υπήρχαν ακόμα και όταν η κοινωνική λειτουργός τύχαινε να μιλάει τη γλώσσα τους, γιατί πίστευαν ότι λόγω διαφοράς νοοτροπίας δεν θα είχαν την κατανόηση που χρειαζόταν.

Η παροχή ακόμα κοινωνικών υπηρεσιών από εκκλησίες όχι Ορθόδοξες από την Ευαγγελική και την Καθολική, ειδικά στους Έλληνες δημιουργούν κάποιο ενδόμυχο φόβο για θρησκευτικό προσηλυτισμό.

Με το γυρισμό στην πατρίδα οι μεγαλύτεροι ταυτίζουν τις κοινωνικές υπηρεσίες με υλικές παροχές. Εμείναν στις εντυπώσεις του παρελθόντος. Οι νεώτεροι δεν ξέρουν καν την υπαρέσή τους.

Πολλοί πληροφορούνται τη διαφοροποίηση των παροχών και υπηρεσιών μέσα στα πλαίσια μίας ομαδικής ενημερώσεως για τους υπάρχοντες φορείς στην κοινότητα που μπορούν να τους φανούν χρήσιμοι. Από τις ενημερωτικές συγκεντρώσεις μπορεί να ξεκινήσει μιά στενότερη συνεργασία για όσους την επιδιώκουν.

Παρατηρεί κανείς, ότι χρειάζεται πίστωση χρόνου για να αποκτήσουν εμπιστοσύνη στο πρόσωπο της κοινωνικού λειτουργού και να εκδηλωθούν.

" Γενικά τους χαρακτηρίζει κάποια εσωστρέφεια, επιφυλακτικότητα και δυσπιστία. Ενοχλούνται όταν τους αντιμετωπίζουν σαν << κοινωνικές περιπτώσεις >>. Λισθάνονται άσχημα όταν δίνεται έμφαση στην μεταναστευτική τους ιδιότητα. Το μήνυμα για το πως θα δουλέψουμε μαζί τους μας το δίνουν οι ίδιοι .

Είναι έκδηλη, θα μπορούσε να πει κανείς, η δυσφορία τους για το ξεχωρισμά τους και μέσα στην ίδια την πατρίδα. Αυτή η διαπίστωση έρχεται σε αντίθεση με τη δημιουργία ειδικών κοινωνικών υπηρεσιών για τους παλιννοστούντες γενικά.

Η αντιμετώπισή τους σαν άτομα με ειδικά προβλήματα υπάρχει κίνδυνος να τους δημιουργήσει συναισθήματα απόρριψης και να τους απομονώσει από τον υπόλοιπο πληθυσμό. Διαφοροποίηση και επανένταξη αλληλοσυγκρούονται και υπονομεύουν τις δραστηριότητες για ομαλή προσαρμογή. "

(Ε. Παναγιωτακοπούλου εκλογή τευχ. 58 σελ. 129-130)

Ε. ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗ ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΠΑΛΙΝΝΟΣΤΟΥΝΤΩΝ

Στατιστική παρακολούθηση της επαγγελματικής δραστηριότητας παλιννοστούντων, του αριθμού των απασχολούμενων, των εργαζομένων σε εξαρτημένη εργασία και των ανέργων δεν γίνεται από καμιά Ελληνική υπηρεσία. Οι πληροφορίες που υπάρχουν βασίζονται σε εμπειρικές έρευνες και σε στοιχεία που συγκεντρώνονται για άλλους σκοπούς και που έμμεσα μόνο όμως μας δίνουν μία γενική εικόνα.

Ο μικρός αριθμός των τοποθετούμενων σε θέσει εργασίας μέσω του ΟΑΕΔ - περίπου το 11% σήμερα δεν είναι ικανός να μας πληροφορήσει γι' αυτούς που ζητούν εξαρτημένη εργασία. Ενδεικτικά μπορεί να αναφερθεί, ότι πάνω από το 1/4 των επαναπατρισθέντων που υπόβαλλαν στον ΟΑΕΔ αίτηση παροχής του επιδόματος μετεγκατάστασης, δήλωσαν ότι θα εργαστούν σαν μισθωτοί σε επιχειρήσεις

(Α.Κόντης, 1985 Γ.Γ.Α.Ε. σελ 58)

Ανεξάρτητα από το ακριβές ύψος τους γίνεται η υπόθεση ότι μέρος των παλιννοστούντων ζητεί εξαρτημένη εργασία για διάφορους λόγους : α) δεν διαθέτουν το απαιτούμενο ύψος κεφαλαίου για να δημιουργήσουν θέσεις εργασίας για αυτοαπασχόληση κι έτσι αγοράζουν ομόλογα ή μετοχές, β) δεν προσφέρεται στον τόπο κατοικίας τους κενή θέση εργασίας αντίστοιχη της ειδικεισής τους. Άμεσα τότε τίθεται το ερώτημα, αν η αγορά εργασίας της Ελλάδας μπορεί να απορροφήση την συγκεκριμένη προσφορά εργασίας.

1. Αγορά εργασίας

Από τα μέσα της δεκαετίας του '70, η ανεργία αποτελεί οξύτατο πρόβλημα των καπιταλιστικών χωρών. Προϊόν της διεθνούς οικονομικής ύφεσης, εισέβαλε λίγο καθυστερημένα και στην χώρα μας. Αν και το ύψος της υπολείπεται μερικών μονάδων από το αντίστοιχο των περισσότερων χωρών, εμποδίζει την ομαλή επανένταξη των παλιννοστούντων.

Κυρίαρχη είναι η διαρθρωτική ανεργία, που ανάγεται στην επενδυτική αποχή της τελευταίας δεκαετίας, αλλά παρατηρείται και ανεργία τριβής, εξαιτίας της αδυναμίας του ΟΑΕΔ να προσαρμόζει την προσφορά στη ζήτηση εργασίας.

Αυτή η μορφή ανεργίας υπολογίζεται σήμερα στο 2,5 - 3%. Ειδικά για τους παλιννοστούντες, ένα μέρος της ανεργίας οφείλεται στη διαφορά τεχνολογικού επιπέδου μεταξύ της χώρας απασχόλησής τους και της Ελλάδας. Μικρό τμήμα των απόδημων απόκτησε ειδικότητες, που δεν ζητιούνται στην Ελλάδα ή στον τόπο εγκατάστασής τους. (Α. Κόντης Γ.Γ.Α.Ε 1985 σελ 59)

Διάσταση απόψεων υπάρχει επίσης, ως προς το πραγματικό ύψος της ανεργίας από τους φορείς που συγκεντρώνουν στατιστικά στοιχεία : ΟΑΕΔ και ΕΣΥΕ.

Τα μεν στοιχεία του ΟΑΕΔ βασίζονται στους εγγεγραμμένους ανέργους και υποεκτιμούν ως ένα βαθμό την πραγματική ανεργία, τα δε στοιχεία της ΕΣΥΕ βασίζονται σε δειγματοληπτικές έρευνες απασχόλησης με τα συνακόλουθα στατιστικά σφάλματα. Παρά την κριτική που επιδέχονται τα στοιχεία της ΕΣΥΕ, αποτελούν ένα ικανοποιητικό δείκτη της ανεργίας που αναφέρεται και από το Διοικητή της Τράπεζας της Ελλάδος στη φετινή ετήσια εκθεσή του.

Κατά την ΕΣΥΕ λοιπόν, το ποσοστό ανεργίας στην Ελλάδα ανερχόταν στις αρχές του 1985 λίγο πάνω του 8%. Μ'αυτά τα δεδομένα και χωρίς προοπτικές ριζικής βελτίωσης για τα επόμενα χρόνια, απορρέει το συμπέρασμα ότι υπάρχει αδυναμία απορρόφησης των παλιννοστούντων από την εσωτερική αγορά εργασίας.

(Μ. Δαμανάκης " Μετανάστευση και Εκπαίδευση " εκδ. Gutenberg Αθήνα 1987)

2. Δυνατότητες απορρόφησης

Η ανεργία διαρκείας δημιουργεί σε παλιννοστούντες ιδιαίτερα οξυμένα προβλήματα, που έχουν σχέση και με το κοινωνικό τους περιβάλλον : θεωρείται αποτυχημένος και ότι η μετανάστευσή του δεν βελτίωσε την επαγγελματική του θέση. Το ποσοστό ανεργίας παλιννοστούντων συνεχίζει να είναι ένα άγνωστο μέγεθος. Οξύ πρόβλημα ανεργίας παλιννοστούντων που εγκαθίστανται στην επαρχία δεν υπάρχει, επειδή :

- α) περίπου το 80% των επαναπατριζόμενων εγκαθίσταται στον τόπο καταγωγής τους.
- β) παρόλη την υψηλή ανεργία υπάρχει έλλειψη εργατικών χεριών στον ίδιο τόπο
- γ) παρατηρείται έλλειψη στελεχιακού και εργατικού δυναμικού στην επαρχία.

Απεναντίας στις αστικές περιοχές η ανεργία εμφανίζεται ιδιαίτερα αυξημένη για όλους τους κατοίκους.

(Ε. Βλάχος " Εργάτες μετανάστες που επιστρέφουν από την Δυτική Ευρώπη στην Ελλάδα " Αθήνα 1966 σελ. 70)

Η ανεργία βεβαία δεν αντιμετωπίζεται πλέον με την αύξηση της αποθημίας —πολιτική που ακολουθήθηκε στις δυο προηγούμενες δεκαετίες— αλλά με την ανάκαμψη της οικονομίας μέσω παραγωγικών επενδύσεων, που διευρύνουν την παραγωγική βάση και αναβαθμίζουν ανταγωνιστικά την οικονομία της χώρας μας. Επειδή μία τέτοιας κατεύθυνσης αναπτυξιακή πολιτική αποδίδει μέσο - και μακροπρόθεσμα στον τομέα της πολιτικής απασχόλησης, λήφθηκαν ως μέτρα βραχυπρόθεσμης καταπολέμησης της ανεργίας τα εξής :

1. Χορηγούνται δάνεια επαγγελματικού εξοπλισμού, επαγγελματικής στέγης και κύριας κατοικίας σε νέους επιστήμονες που εγκαθίστανται στην επαρχία και ασκούν ελεύθερο επάγγελμα.
2. Διοργανώθηκαν ταχύρρυθμα προγράμματα επαγγελματικής κατάρτισης (ΟΑΕΔ) και γνώριμιας με τον Ελληνικό διοικητικό μηχανισμό και τη διάρθρωση των Ελληνικών επιχειρήσεων (ΕΛΚΕΠΑ) για ενήλικες επαναπατρισθέντες.
3. Επιδοτούνται νέες θέσεις εργασίας, στις οποίες προσλαμβάνονται παλιννοστούντες μετανάστες και πολιτικοί πρόσφυγες.
4. Επιδοτούνται οι νέοι από 20-29 χρονών που εισέρχονται για πρώτη φορά στην αγορά εργασίας, ανεξάρτητα αν τελείωσαν εκπαιδευτικό ίδρυμα ημεδαπής ή αλλοδαπής και οι επαναπατρισθέντες πολιτικοί πρόσφυγες.
5. Εμμεσα επίσης ελέδρασε και η απόδοση των περιουσιών των πολιτικών προσφύγων.

6. Επαγγελματική εκπαίδευση παρέχεται επίσης σε παιδιά Ελλήνων μεταναστών της ΟΔΓ/ΔΒ σε σχολές μαθητείας του ΟΑΕΔ με δωρεάν διαμονή, φαγητό και φοίτηση. (Α. Κόντης Γ.Γ.Α.Ε 1985 σελ 60)

" Πέρα από τη συνέχιση μέρους των παραπάνω μέτρων, πιο μακροπρόθεσμα προτείνεται :

— Καταπολέμηση της << ανεργίας τριβής >> με την καταγραφή της επαγγελματικής ειδικεύσης των απόδημων, των πολιτικών προσφύγων και της ζήτησης επαγγελμάτων κατά νομό και κλάδο οικονομικής δραστηριότητας της Ελλάδας.

— Επαγγελματική κατάρτιση των απόδημων στις χώρες απασχολησής τους σε ειδικότητες που ενδιαφέρουν την Ελλάδα για αντιμετώπιση της δυσαρμονίας μεταξύ προσφερομένων ειδικοτήτων και ζήτησης από πλευράς της οικονομίας. Καταπολεμείται έτσι η διαρθρωτική ανεργία και αποκαθίσταται επαγγελματικά ο επαναπατριζόμενος χωρίς ιδιαίτερα προβλήματα.

— Αναγνώριση διπλωμάτων και γενικά των τίτλων σπουδών που αποκτήθηκαν στο εξωτερικό. Ο σημαντικός ρόλος που μπορεί να παίξει το Ελληνικό επιστημονικό δυναμικό της αλλοδαπής στην οικονομική και ιδιαίτερα στην τεχνολογική ανάπτυξη της χώρας μας είναι γενικά αναγνωρισμένος.

Λείπουν όμως στοιχεία σχετικά με :

- τις ανάγκες της Ελληνικής οικονομίας κατά κλάδο και γεωγραφικό χώρο σε ειδικό επιστημονικό δυναμικό
- αριθμό, ειδικεύση, χώρα απασχόλησης των απόδημων Ελλήνων επιστημόνων "

(Α. Κόντης Γ.Γ.Α.Ε. 1985 σελ 61-62)

α) Τυπολογία παλιννοστούντων.

Ανάλογα με την θέση των παλιννοστούντων στην παραγωγική διαδικασία επιχειρείται ο χωρισμός τους σε :

- νέους μέχρι 15 ετών.
- συνταξιούχους λόγω γήρατος ή επαγγελματικής ανικανότητας.
- οικονομικά ενεργό πληθυσμό.

Με το χωρισμό δημιουργούνται << ομογενείς ομάδες >> και βοηθείται έτσι η χάραξη και άσκηση πολιτικής παλιννόστησης (Λ.Μ.Μουσούρου Γ.Γ.Α.Ε. 1990 σελ 85 "Μετανάστευση -Παλιννόστηση και οικογένεια").

Οι νέοι μέχρι 15 ετών δεν συμμετέχουν στο εργατικό δυναμικό και τα βασικά τους προβλήματα είναι γλωσσικά - εκπαιδευτικά. Το ίδιο ισχύει και για τους συνταξιούχους που τα προβλήματά τους εντοπίζονται στην έγκριση της σύνταξης, διαπίστωση επαγγελματικής ανικανότητας, δυσκολίες επανενσωμάτωσης.

Κάνοντας μία ιστορική αναδρομή στην μεταπολεμική μετανάστευση παρατηρούμαι μία έλλειψη μεταναστευτικής πολιτικής. Ενώ θεσμοθετήθηκαν διακρατικές συμφωνίες μεταξύ Ελλάδας και χωρών απασχόλησης οι όροι αποθημίας και οι όροι παραμονής στο εξωτερικό, δεν λήφθηκε καμία μέριμνα για τους επαναπατριζόμενους.

Αρκετά χρόνια αργότερα (1972) άρχισαν διάφορα κράτη προσπάθειες κάλυψης του κενού με νέες συμφωνίες (ΟΔΓ -Τουρκία, Γαλλία - Αλγερία, Σουηδία - Γιουγκοσλαβία, κ.α.) .

Όπως όμως θα αναφερθούμε παρακάτω η δική μας χώρα δεν έχει θέσει μέχρι σήμερα σε εφαρμογή καμία τέτοια συμφωνία.

(Α. Παπαντωνίου " Η Ελληνική παλιννόστηση - Προσδοκία και πραγματικότητα " Κ.Σ.Π.Μ. , 1982).

Μέχρι το 1981 τα λίγα μέτρα που πήραν οι Ελληνικές κυβερνήσεις για παλιννοστούντες ήταν ευκαιριακά, αποσπασματικά και μη ενταγμένα σε μία συνολική πολιτική παλιννόστησης. Το 1981 μπορεί να χαρακτηριστεί χρόνος-τομή για την παλιννόστηση γιατί τοποθετούσε τον επαναπατρισμό σε μία ολοκληρωμένη πρόταση επανένταξης οργανικά δεμένη με τους γενικότερους αναπτυξιακούς στόχους. Λήφθηκαν μέτρα αρμονικά συνδεδεμένα μεταξύ τους που αποτελούν μία δέσμη προϋποθέσεων ικανή να αντιμετωπίσει τα βασικά προβλήματα των παλιννοστούντων.

(Α. Κόντης, " Επαγγελματική και οικονομική επανένταξη παλιννοστούντων " Γ.Γ.Α.Ε. 1985).

ΣΤ. Επενδυτική δραστηριότητα - οικονομική επανένταξη

Μέρος των παλιννοστούντων διαθέτει ένα αποθεματοποιημένο κεφάλαιο, που το επενδύει μετά την επιστροφή του στην Ελλάδα. Αναφορικά με το ποσοστό των παλιννοστούντων που ανήκει σ' αυτή την κατηγορία υπάρχει επίσης έλλειψη στατιστικού υλικού. Μόνο εμπειρικές έρευνες δίνουν κάποια εικόνα του μεγέθους του.

α). Χρήση αποταμιεύσεων

Από πολλούς μελετητές υπάρχει ταύτιση απόψεων, ότι το κύριο μέρος των αποταμιεύσεων χρησιμοποιήθηκε για μη παραγωγικούς σκοπούς :

- αγορά διαρκών καταναλωτικών αγαθών.
- κάλυψη καθημερινών αναγκών.
- αγορά οικοπεδικής γής.
- αγορά, ανέγερση, επισκευή σπιτιού - διαμερισμάτων.
- αρχικό κεφάλαιο για εξάσκηση επαγγέλματος κ.λ.π.

(Λ.Μ. Μουσοῦρου " Μετανάστευση - Παλιννόστηση και κατοικία " Γ.Γ.Α.Ε. 1990)

Σαφής διαχωρισμός μεταξύ παραγωγικών ή μη παραγωγικών επαγγελματικών σκοπών δεν γίνεται στις δειγματοληπτικές έρευνες. Τονίζεται όμως με σχετική βεβαιότητα, ότι η πλειοψηφία των επενδυτών - μεταναστών, στράφηκε προς τον τριτογενή τομέα. Κυριάρχησε συγκεκριμένα η τάση να φτιάξει <<δική του δουλειά>> όπως, ταξί, λεωφορείο, εστιατόριο, καφενείο, συνεργείο, μικροκατάστημα κ.λ.π. Τα αίτια μιάς τέτοιας επενδυτικής συμπεριφοράς, πρέπει να αναζητηθούν στη :

- χαμηλή επαγγελματική ειδικευση
- έλλειψη πληροφόρησης για τις μεταβαλλόμενες οικονομικές συνθήκες, τις επενδυτικές δυνατότητες και τα παρεχόμενα κίνητρα.
- ανυπαρξία μέχρι πρόσφατα ειδικών επενδυτικών κινήτρων για Έλληνες του εξωτερικού.
- αδυναμία εκπόνησης κάποιου εκπαιδευτικού σχεδίου.
- έλλειψη οργανωτικής υποστήριξης από κρατικούς φορείς κ.λ.π.
(Α.Κόντης " Επαγγελματική και οικονομική επανένταξη παλιν-
νοστούντων " Γ.Γ.Α.Ε. 1985).

β). Παραγωγικές επενδύσεις

Για πρώτη φορά ειδική αναφορά σε Έλληνες του εξωτερικού κάνει ο αναπτυξιακός νόμος 1262/82 με το άρθρο 17 και δίνει συγκριτικά με επενδυτές της ημεδαπής επιπλέον κίνητρα για Έλληνες επενδυτές του εξωτερικού.

Πιο συγκεκριμένα παρέχει :

- μέχρι 15 επιπλέον ποσοστιαίες μονάδες επιχορήγησης.
- 10 ποσοστιαίες μονάδες μείωση της υποχρεωτικής ίδιας συμμετοχής
- προτεραιότητα στην εξέταση της αίτησης.

Χαρακτηριστικό των κινήτρων αυτών είναι η συμμετοχή του μετανάστη - επενδυτή στη λειτουργία της επιχείρησης. Με σειρά ειδικών προϋποθέσεων υπαγωγής και κριτήρια αξιολόγησης, ο νομοθέτης στοχεύει στην << άμεση παραγωγική αξιοποίηση των σχετικών πόρων με ταυτόχρονη εξασφάλιση ίδιας παραγωγικής συμβολής των

παλιννοστούντων στο πλαίσιο των νέων θεσμών και κινήτρων, που προβλέπονται από το νέο νόμο περί κινήτρων >>.

(Ν. Πατινιώτης " Παλιννόστηση και κοινωνικο-οικονομική επανένταξη " Ε.Κ.Κ.Ε. 1985).

Στα δύο πρώτα χρόνια λειτουργίας του νόμου 1262/82 (Ιούνιος 1982 - Ιούνιος 1984) έχουν υπαχθεί σ' αυτόν αρκετές επενδύσεις μεταναστών που επιτρέπουν μία πρώτη εκτίμηση της εκπαιδευτικής συμπεριφοράς τους.

- Το ποσοστό επί του συνόλου των επενδύσεων που είχαν υπαχθεί στο νόμο κυμάνθηκε γύρω στο 5%.
- Οι επενδυτές παρέμειναν στο εξωτερικό περίπου 14 χρόνια και ο μέσος όρος ηλικίας τους είναι 39 χρονών.
- Η διάρθρωση της χρηματοδότησης της επένδυσης κατανέμεται :
 - 30% ίδια συμμετοχή
 - 30% επιχορήγηση
 - 40% τραπεζικό δάνειο
- Χωροταξικά συγκεντρώθηκαν στον τόπο καταγωγής τους.
- Προτιμήθηκε ο τριτογενής τομέας (τουρισμός κατά 64% , ο δευτερογενής κατά 27% και ο πρωτογενής κατά 9%.

Αυτά τα χαρακτηριστικά ενισχύουν τα εμπειρικά αποτελέσματα για τη χρήση των αποταμιεύσεων, κύρια στον << εύκολο >> επιχειρηματικό τριτογενή τομέα και δείχνουν τη χαμηλή εξειδίκευση των παλιννοστούντων και την <<αβιαφορία>> τους για ανάληψη επιχειρηματικών κινδύνων σε νέους, δυναμικούς οικονομικούς κλάδους. Αντίθετα, η συγκέντρωση των επενδυτικών πρωτοβουλιών στον τόπο καταγωγής, που παραδοσιακά είναι από τους πιο καθυστερημένους οικονομικά στον Ελλαδικό χώρο, συμβάλλει στη προώθηση της αποκέντρωσης και στην άμβλυση των περιφερειακών

ανισοτήτων . Για μικρό ποσοστό συμμετοχής στις συνολικές εγκρίσεις και το επενδυτικό κεφάλαιο του Ν.1262/92 πρέπει να εξηγηθεί όχι τόσο από τα λίγα κίνητρα αλλά από την άγνοια του υποψήφιου επενδυτή-μετανάστη γι'αυτά, τις χρονοβόρες γραφειοκρατικές διαδικασίες και την έλλειψη εμπιστοσύνης προς κυβερνητικές προθέσεις.

Παλινοστούντες που δεν επιθυμούν να αναλάβουν οι ίδιοι ολόκληρο τον επιχειρηματικό κίνδυνο ίδρυσης μιάς επιχείρησης ή δεν διαθέτουν το απαιτούμενο ελάχιστο κεφάλαιο, μπορούν να συμμετάσχουν σε δημοτικές, συνεταιριστικές, δημοτικοσυνεταιριστικές εταιρίες λαϊκής βάσης (Ν. 1416/8).

(Ν.Π. Πετρόπουλος " Η οργάνωση υπηρεσιών μετανάστευσης - παλινοδόστησης στις χώρες αποστολής ", ΓΓΑΕ 1991)

γ). Στεγαστική αποκατάσταση

Ο τομέας αυτός δεν είχε καλύτερη τύχη όσον αφορά την εκπόνηση κάποιων μακροπρόθεσμων προγραμμάτων.Οι στεγαστικές ανάγκες των παλινοστούντων αντιμετωπίστηκαν επίσης αποσπασματικά και με αρκετή καθυστέρηση. Πρώτη φορά αντιμετωπίζεται επίσημα το πρόβλημα με την ψήφιση του Α.Ν. 1163/1967, όπου προβλέπονται : σύσταση ειδικού κεφαλαίου στον Οργανισμό Εργατικής Κατοικίας για παροχή κατοικιών και χορήγηση δανείων σε δικαιούχους εργαζόμενους της Γερμανίας.

Ο νόμος όμως έμεινε μέχρι σήμερα ανενεργός και αποσκοπούσε τότε μόνο σε προπαγανδιστικούς σκοπούς. Μετά το 1970 συνδέθηκε η εισαγωγή - βραχυποίηση συναλλάγματος με χορήγηση στεγαστικών δανείων. Μέτρο πάνω στο οποίο στηρίχθηκε βασικά μέχρι σήμερα

η << στεγαστική πολιτική >> των Ελληνικών κυβερνήσεων απέναντι στους παλιννοστούντες. Μία νέα αντίληψη αντιμετώπισης των στεγαστικών αναγκών των παλιννοστούντων εμφανίζεται το 1983 με την προνομιακή μεταχείριση κατηγορίας επαναπατρισθέντων με ειδικές ανάγκες -πολιτικοί πρόσφυγες, ομογενείς- και το 1984 με:

α) τη θέσπιση κινήτρων για ίδρυση οικοδομικών συνεταιρισμών παλιννοστούντων, που προωθούν την οργανωμένη δόμηση σε συνεταιριστική βάση και β) τη χορήγηση δανείων σε νέους επιστήμονες.

Τα μέτρα στεγαστικής πολιτικής που κατά καιρούς θεσπίστικαν μπορούν να χωρισθούν όπως παρακάτω :

- Χορήγηση στεγαστικών δανείων σε εισαγωγείς συναλλάγματος
- Κίνητρα για ίδρυση οικοδομικών συνεταιρισμών επαναπατρισθέντων.
- Ενταξη επαναπατρισθέντων πολιτικών προσφύγων με μειωμένες προϋποθέσεις στα στεγαστικά προγράμματα του ΟΕΚ.
- Χορήγηση δανείων για απόκτηση πρώτης κατοικίας και επαγγελματικής στέγης σε νέους επιστήμονες.

(Α. Κόντης " Επαγγελματική και οικονομική επανένταξη παλιννοστούντων " Γ.Γ.Α.Ε. 1985).

Με στόχο την προσέλκυση των αποταμιεύσεων σε συνάλλαγμα Ελλήνων μεταναστών του εξωτερικού σε Ελληνικές τράπεζες, χορηγούνται στεγαστικά δάνεια, για κατοικία ή επαγγελματική στέγη κατά τη δραχμοποίηση του εισαχθέντως συναλλάγματος (Α.Π.Ν.Ε. 1579/1970). Το δικαίωμα δανειοδότησης για στεγαστικές ανάγκες παρέχεται μέχρι σήμερα σ'όσους δραχμοποιούν συνάλλαγμα, ανεξάρτητα αν υπήρξαν καταθέτες Ελληνικών τραπεζών ή όχι, με μικρές διαφορές μεταξύ των δύο κατηγοριών.

Είναι δε φανερό, ότι η σύνδεση στεγαστικών δανείων με εισαγωγή συναλλάγματος αποβλέπει πρωτίστως στην κάλυψη συναλλαγματικών αναγκών της Ελληνικής οικονομίας και δευτερευόντως στη λύση στεγαστικών αναγκών των αποδήμων.

(Ν.Π. Πετρόπουλος " Οικονομική κινητικότητα των αποδήμων Ελλήνων " Γ.Γ.Α.Ε. 1991)

Τά χορηγούμενα δάνεια προσφέρονται με πιο ευνοικούς όρους απ' ότι σε Έλληνες πολίτες της ημεδαπής, αλλά με πιο δυσμενείς από αυτούς του Οργανισμού Εργατικής Κατοικίας και σε καμιά περίπτωση δεν ξεπερνούν σε ύψος το μισό της αξίας του ακίνητου.

Νέα διάσταση στην στεγαστική αποκατάσταση παλιννοστούντων δίνεται με τα κίνητρα για ίδρυση Οικοδομικών Συνεταιρισμών Επαναπατρισθέντων. Στα μέλη των οικοδομικών συνεταιρισμών εξασφαλίζεται αστική ή παραθεριστική κατοικία, μέσα σε κατάλληλο πολεοδομικό περιβάλλον. Παλιννοστούντες που επιθυμούν να αποκτήσουν κύρια κατοικία στην διοικητική περιφέρεια του τόπου καταγωγής τους, αντιμετωπίζονται ευνοικότερα, αναφορικά με την παροχή κινήτρων, για την σύσταση αστικών οικοδομικών συνεταιρισμών απ' ότι οι κάτοικοι της ημεδαπής (Π.Δ. 17/1984 άρθρο (Ν.Π. Πετρόπουλος " Οικονομική κινητικότητα των αποδήμων Ελλήνων " Γ.Γ.Α.Ε. 1991).

Αν δεχτεί κανείς, ότι ένας από τους πρωταρχικούς λόγους μετανάστευσης είναι η απόκτηση ιδιόκτητης κατοικίας στην Ελλάδα και ότι ο στόχος αυτός επιτυγχάνεται κατά τη διάρκεια παραμονής στο εξωτερικό, συμπεραίνεται ότι η προϋπόθεση για σύσταση αστικών οικοδομικών συνεταιρισμών επαναπατρισθέντων, που είναι η οριστική επιστροφή στην Ελλάδα, πρέπει να θεωρηθεί σε συνάρτηση και με άλλους λόγους, σαν περιοριστικός παράγοντας μαζικής χρήσης του θεσμού.

Ζ. ΔΕΥΤΕΡΗ ΓΕΝΙΑ ΜΕΤΑΝΑΣΤΩΝ

Η δευτέρα γενιά μεταναστών άρχισε να γίνεται αντικείμενο μελέτης τόσο από τις χώρες προέλευσης όσο και υποδοχής, όταν έφθασε στο στάδιο εκπαίδευσης της ή της επαγγελματικής της αποκατάστασης. Η δευτέρα γενιά, σχετιζόμενη με την τάση παλιννόστησης που υπάρχει, αφού ένας από τους βασικούς λόγους που επικαλούνται οι επαναπατριζόμενοι είναι η διατήρηση της ταυτότητας των παιδιών τους, ενδιαφέρει τις χώρες προέλευσης εφόσον τα παιδιά αυτά επιστρέφουν, αλλά και τις χώρες υποδοχής εφόσον τα παιδιά μείνουν εκεί, γιατί τότε θέλουν να ενταχθούν στις δικές τους κοινωνίες.

Κατηγορίες των παιδιών δευτέρας γενιάς είναι πολλές :

- α) παιδιά Ελλήνων μεταναστών που ζούν χωρίς τους γονείς τους στην Ελλάδα ή με τους γονείς τους στις χώρες υποδοχής
- β) παιδιά επαναπατριζόμενων Ελλήνων
- γ) μικτών γάμων
- δ) παιδιά προσφύγων ύστερα από τον εμφύλιο. (Βλέπε << Έκθεση και προτάσεις ομάδας εργασίας για τα παιδιά του Ξενιτεμένου Ελληνισμού >> σελ 7-8).

Ειδικότερα για τις χώρες προέλευσης, η μελέτη - έρευνα ασχολείται με τη δευτέρα γενιά τόσο όταν αυτή βρίσκεται στη χώρα υποδοχής όσο και όταν επιστρέφει. Όταν τα παιδιά βρίσκονται στη χώρα υποδοχής η επιθυμία της χώρας προέλευσης είναι να

γίνει στά παιδιά αυτά η κατάλληλη προετοιμασία, ώστε όταν επιστρέφουν να μη συναντήσουν δυσκολίες εκπαιδευτικής ή επαγγελματικής ένταξης στη χώρα τους. Αλλά και αφού επιστρέφουν ενδιαφέρει να βοηθηθούν όσο το δυνατό περισσότερο και αποτελεσματικότερα.

α) Γλώσσα

Η σημασία της γλώσσας για την κοινωνικοποίηση του ατόμου είναι προφανής, όχι μόνο γιατί η ανάπτυξη της προσωπικότητάς του απαιτεί ικανότητα επικοινωνίας, αλλά ακόμη γιατί η ίδια η γλώσσα εκφράζει και συνακολουθείται από ορισμένα κοινωνικά και πολιτισμικά στοιχεία, δηλωτικά της ταυτότητάς του. Έχει αποδειχτεί με έρευνες σε παιδιά μεταναστών, όπως για παράδειγμα οι εργασίες της Οκσααν στους Εσθονούς της Σουηδίας και στους Γερμανούς της Αυστραλίας, ότι η μητρική γλώσσα παίζει ρόλο κοινωνικό και συναισθηματικό στην ανάπτυξη του παιδιού, σε αντιπαράθεση με τη γλώσσα της χώρας υποδοχής που ικανοποιεί κυρίως τις ανάγκες στο χώρο της εργασίας και επιτρέπει την προσαρμογή στις στοιχειώδεις κοινωνικές ανταλλαγές, έχει δηλαδή λειτουργικό ρόλο.

Τα παιδιά των μεταναστών έχουν το ιδιαίτερο χαρακτηριστικό ότι μεγαλώνουν μέσα σε γλωσσική σύγχυση, γιατί άλλη γλώσσα μιλάνε στο σπίτι (τη μητρική) κι άλλη στο δρόμο, στο σχολείο (της χώρας υποδοχής). Έτσι, το παιδί στη καθημερινή πρακτική σε ένα κοινωνικό περιβάλλον, που στις περισσότερες περιπτώσεις είναι περιορισμένο και οριοθετημένο στους συμπατριώτες, χρησιμοποιεί στον προφορικό λόγο τη μητρική γλώσσα, ιδιωματική

μάλιστα, του τόπου προέλευσης των γονέων του, χωρίς να γνωρίζει ικανοποιητικά το όλο της φάσμα (κυρίως γραπτό). Αντίθετα, στο σχολείο χρησιμοποιεί - αναγκαστικά - τη γλώσσα της χώρας υποδοχής, την οποία δεν γνωρίζει καλά, γιατί ούτε οι γονείς μπορούν να το βοηθήσουν ούτε η επαφή του με το σχολείο της χώρας υποδοχής το διευκολύνει, αφού στο μεγαλύτερο ποσοστό μένει απομονωμένο. Όταν όμως παραμελείται η μητρική γλώσσα και εισάγεται πρόωπη ως σχολική μία άλλη γλώσσα τότε είναι σχεδόν αναπόφευκτο να αναπτυχθούν ατελώς και οι δύο.

Είναι άλλωστε χαρακτηριστικό ότι το πρόβλημα της γλώσσας και οι δυσκολίες που πηγάζουν από αυτό είναι περίπου κοινό για όλη τη δεύτερη γενιά, ανεξάρτητα από εθνικότητα μετανάστη γιατί όπως προκύπτει από μία έρευνα που έγινε στην Ελβετία το 1977 σε 50 υπηρεσίες υπεύθυνες για την επαγγελματική εκπαίδευση, οι ανισότητες ευκαιριών για μάθηση οφείλονται περισσότερο στο περιβάλλον και λιγότερο στην εθνικότητα.

Αλλά και η συναισθηματική και διανοητική ανάπτυξη του παιδιού παρεμποδίζεται όταν διακοπεί η εκμάθηση της μητρικής γλώσσας. Η όλη προσωπικότητά του καταντά να είναι ατελής και απροσβιόριστη.

Με ποιό τρόπο όμως μαθαίνουν τη μητρική γλώσσα τα παιδιά των μεταναστών στις χώρες υποδοχής ;

Στη Γερμανία τα Ελληνόπουλα παρακολουθούν :

α) Προπαρασκευαστικές τάξεις με πρόγραμμα κατά 2/3 ελληνόγλωσσο και 1/3 γερμανόγλωσσο. Στόχος είναι η προπαρασκευή των μαθητών για τις κανονικές γερμανικές τάξεις. Λειτουργούν σε μερικά από τα ομόσπονδα γερμανικά κράτη. Το 1980 αυτές τις τάξεις τις παρακολουθούσαν 6.768 μαθητές.

β) Κανονικές γερμανικές τάξεις όπου τα ελληνόπουλα φοιτούν μαζί με τα γερμανόπουλα. Για 5-6 ώρες την εβδομάδα παρακολουθούν συγχρόνως και απογευματινά τμήματα μητρικής γλώσσας. Το 1980 φοιτούσαν 12.650 παιδιά αλλά πρέπει να προστεθεί και το μεγαλύτερο μέρος από το 15.000 ηλικίας 6-15 χρόνων που δεν είναι καταγεγραμμένα από τις Ελληνικές εκπαιδευτικές αρχές.

γ) Ελληνικά σχολεία επιχορηγούμενα από τη Βαυαρική Κυβέρνηση γνωστά ως Ελληνικά << ιδιωτικά >> σχολεία του Μονάχου και της Νυρεμβέργης φοιτούν 5.000 περίπου ελληνόπουλα στις τάξεις 1-9. Είναι η πιο επιθυμητή από την πλευρά των γονιών μορφή εκπαίδευσης και αίτημα των γονέων είναι να ιδρυθούν κι άλλα τέτοια σχολεία, αλλά το αίτημα συναντά άρνηση των γερμανικών αρχών. Σ' αυτήν την κατηγορία ανήκουν και τα 9 Ελληνικά Λύκεια που συντηρούνται από το Ελληνικό κράτος.

δ) Διγλωσσικές τάξεις, δηλαδή, τάξεις με ελληνόπουλα μέσα στο γερμανικό σχολείο. Το προγράμμα τους είναι ενιαίο (πρωινό) με δύο μέρη, ελληνόγλωσσο και γερμανόγλωσσο, συντονισμένο κατά κανόνα σε αναλογία ωρών υπέρ του ελληνόγλωσσου στις κατώτερες τάξεις και υπέρ του γερμανόγλωσσου στις ανώτερες. Σ' αυτές τις τάξεις το παιδί ξεκινάει τη μάθησή του στη μητρική του γλώσσα και καθώς προχωρεί στις τάξεις και μαθαίνει, παράλληλα, επαρκή γερμανικά, αυξάνεται στα εκτός της πολιτισμικής του παραδόσεως μαθήματα η διδασκαλία στη γερμανική γλώσσα.

Αυτές οι διγλωσσικές τάξεις που βασικά αποτέλεσαν Ελληνικό μοντέλο δεν υποστηρίχθηκαν ομόφωνα ούτε από τις χώρες υποδοχής ούτε όμως από τις άλλες χώρες προέλευσης μεταναστών.

(Κ. Κασιμάτη " Μελέτη για την παλιννόστηση -Δεύτερη γενιά "

Αθήνα 1984 σελ 68-69).

Στις λοιπές χώρες της Ευρώπης τα παιδιά των μεταναστών φοιτούν στα κανονικά σχολεία της χώρας μαζί με τα ντόπια παιδιά. Παράλληλα, όσα το θέλουν, παρακολουθούν απογευματινά τμήματα μητρικής γλώσσας, οργανωμένα από τις χώρες προέλευσης.

Οι γονείς βρίσκουν ανεπαρκές το απογευματινό μάθημα για τη μητρική γλώσσα και την εθνική πολιτιστική παράδοση, αλλά είναι ικανοποιημένοι από την πρόοδο των παιδιών τους στο εκπαιδευτικό σύστημα της χώρας υποδοχής.

Το γραφείο εκπαίδευσης των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων στις Βρυξέλλες πειραματίσθηκε με επιτυχία την ένταξη του απογευματινού μαθήματος στο πρωινό πρόγραμμα (πειραματικές τάξεις στο Γκενκ του Βελγίου). Είναι δηλαδή μορφή εκπαίδευσης διγλωσσική αλλά και διπολιτιστική. Τέτοιες είναι και οι πειραματικές τάξεις που λειτουργούν σε χώρες της Δυτικής Ευρώπης με επιχορήγηση του Συμβουλίου της Ευρώπης.

Συνοφασμένο με τη διδασκαλία της μητρικής γλώσσας στις χώρες υποδοχής είναι και το θέμα των δασκάλων. Για την περίπτωση των Ελλήνων μεταναστών στις χώρες της Δυτικής Ευρώπης ισχύουν τα εξής :

α) Υπάρχουν Έλληνες << σύμβουλοι εκπαίδευσης >> ανάλογα με τις τοπικές ανάγκες : 7 στη Γερμανία, 1 στο Βέλγιο, 1 στη Σουηδία και 1 στη Γαλλία, οι οποίοι, σε συνεργασία με τις αρχές της χώρας υποδοχής, φροντίζουν και καθοδηγούν τους Έλληνες εκπαιδευτικούς στην ελληνόγλωσση διδασκαλία. Το έργο αυτών των συμβούλων συντονίζεται από ανώτατο εκπαιδευτικό στέλεχος που εδρεύει στη Βόννη.

β) Για τις ανάγκες της ελληνόγλωσσης διδασκαλίας αποστέλλεται διδακτικό προσωπικό. Στην Γερμανία μόνο υπηρετούν 1.100 Έλληνες εκπαιδευτικοί που προπαρασκευάζονται επί ένα εξάμηνο στη γερμανική γλώσσα πριν αναλάβουν υπηρεσία. Αφού βρεθούν στη Γερμανία, οι περισσότεροι συνεχίζουν συστηματική επιμόρφωση στα πλαίσια ανώτατων εκπαιδευτικών ιδρυμάτων ή σεμινάρια που οργανώνονται τόσο από τις χώρες προέλευσης όσο και υποδοχής μεταναστών. Σε μερικές μάλιστα χώρες τα τμήματα της μητρικής γλώσσας δεν καλύπτονται οικονομικά από τη χώρα υποδοχής αλλά από την Ελληνική πλευρά. (Π.Σούρη " Η σύνθεση της παλιννόστησης επιστημονικού δυναμικού " Γ.Γ.Α.Ε. 1990)

Αλλωστε, μην ξεχνάμε ότι και οι εκπαιδευτικοί της χώρας προέλευσης είναι μέλη μίας μειονότητας, πολίτες μίας άλλης χώρας, όπου το νομικό πλαίσιο και το φάσμα των δικαιωμάτων τους είναι περιορισμένα συγκριτικά με τους ντόπιους.

Στό κύκλωμα διδασκαλίας της μητρικής γλώσσας στη χώρα υποδοχής υπάγονται και τα σχολικά προγράμματα και βιβλία. Για την περίπτωση των Ελλήνων μεταναστών έχουν καταρτιστεί, προσαρμοσμένα στις συνθήκες που ζουν τα ελληνόπουλα έξω, αναλυτικά προγράμματα και έχει αρχίσει η έκδοση κατάλληλων διδακτικών βιβλίων. Αυτό είναι βέβαια για καλή αρχή, αλλά απέχει από το να είναι ικανοποιητική η κατάσταση όχι μόνο για τα ελληνόπουλα αλλά και για τα παιδιά των άλλων εθνικοτήτων.

Από την αναφορά που κάναμε των κυριότερων τάσεων που υπάρχουν για τη διδασκαλία της μητρικής γλώσσας στις χώρες υποδοχής, καταλήγουμε ότι αυτές οι τάσεις κυριαρχούνται από δύο διαφορετικές παιδευτικές πολιτικές α) της εκπαίδευσης για ενσωμάτωση και β) της εκπαίδευσης για επιστροφή.

Στήν πρώτη περίπτωση η μέριμνα στρέφεται στο να επανδρωθούν τα σχολεία, στα οποία φοιτούν παιδιά που θέλουν να μείνουν για πολύ ή και για πάντα στη χώρα υποδοχής, με δασκάλους που συστηματικά θα διδάξουν τη γλώσσα της χώρας υποδοχής. Στήν δεύτερη περίπτωση, η προσωρινότητα που νιώθουν οι μετανάστες στη χώρα υποδοχής, τους παρακινεί να ζητούν διδασκαλία της μητρικής γλώσσας, σχολεία και τόπο εκπαίδευσης της χώρας προέλευσης.

Η επιλογή του τύπου του σχολείου, που θέλουν να φοιτήσουν οι ίδιοι ή τα παιδιά τους, θα πρέπει να είναι δικαίωμα των μεταναστών και να διευκολύνονται σ' αυτό τόσο από την χώρα υποδοχής όσο και από την χώρα προέλευσης.

β) Εκπαίδευση

Συνακόλουθο της γλωσσικής ανεπάρκειας των παιδιών των μεταναστών είναι η χαμηλή επίδοση στις χώρες υποδοχής τους. Από μία έρευνα που έκανε ο Eideneix το 1976 (Eideneix << Τα Ελληνόπουλα της Γερμανίας σε αδιέξοδο >> Πολίτης Νο 16, 1978) σε παιδιά Ελλήνων μεταναστών στη Γερμανία προκύπτει ότι μόνο το 36% κατορθώνει να πάρει απολυτήριο από το λεγόμενο Hauptschule (υποχρεωτική βαθμίδα), ενώ το ποσοστό για τα γερμανόπουλα είναι 80%. Στά ίδια περίπου συμπεράσματα καταλήγει και η έρευνα που έγινε σε 2.500 μετανάστες Έλληνες άνδρες και γυναίκες από 16-25 χρόνων στη Δυτική Γερμανία το 1978 από το τμήμα Εκπαίδευσης της Ελληνικής Πρεσβείας της Βόννης (Χάρης Κ. 1980), αλλά και όλες τις άλλες πληροφορίες που υπάρχουν.

Ιδιαίτερα, αν τα παιδιά παρακολουθήσουν μερικές τάξεις στα σχολεία της πατρίδας τους, τότε η αποτυχία είναι ακόμη μεγαλύτερη.

Αυτή η χαμηλή σχολική επίδοση πρωταρχική αιτία έχει τη γλώσσα, γιατί η γλώσσα είναι το βασικό όργανο μάθησης και μάθηση αποτελεσματική γίνεται μέσω της γλώσσας που το παιδί κατέχει. (Νικητόπουλος << Εκπαιδευτικά προβλήματα των ελληνό-πουλων στην Δυτική Γερμανία >> Πολίτης Νο 22 σελ 34-39 1978).

Είναι όμως και άλλοι παράγοντες που παρακωλύουν τη σχολική επίδοση των παιδιών των μεταναστών :

α) Η χαμηλή συνήθως οικονομικοκοινωνική προέλευση αυτών των παιδιών -το 75% των γονέων τους είναι συνήθως ανειδίκευτοι εργάτες- επιδρά αρνητικά γιατί δεν μπορούν να βοηθηθούν από το σπίτι τους. Οι γονείς δεν έχουν τις απαιτούμενες γνώσεις για τα εκπαιδευτικά θέματα της χώρας υποδοχής, ούτε μπορούν να δώσουν την απαιτούμενη προσοχή στην προετοιμασία των παιδιών τους, ούτε ελέγχουν αν τα παιδιά πηγαίνουν στο σχολείο ή ακόμη τα εμποδίζουν να πηγαίνουν για να προσέχουν τα μικρότερα αδέρφια τους στο σπίτι.

Τέλος, δεν υπάρχει συνεργασία μεταξύ των γονέων και των φορέων του σχολείου.

β) Η πολιτισμική συγκρούση που βιώνουν τα παιδιά των μεταναστών από τη μεταμοσχευσή τους στην κοινωνία της χώρας υποδοχής, η οποία είναι τόσο διαφορετική από τη δική τους, με άλλες κοινωνικές αξίες (Κ. Κασιμάτη " Cultural identity of the second generation migrants " Paper presented at the Workshop of the European Science Foundation in Germany 10-12 Dec 1980)

τα κάνει να αισθάνονται μειονεκτικά και ως κοινωνική ομάδα και ως ξένοι με αντίκτυπο στο σχολείο και στην επιδότησή τους.

γ) Ένα συναίσθημα προσωρινότητας στη χώρα υποδοχής που έχουν οι γονείς και το μεταβιβάζουν και στα παιδιά τους τα κάνει να συνειδητοποιούν τις άνισες ευκαιρίες που έχουν για ένα κοινωνικό ανέβασμα και τα αποθαρρύνει για μεγαλύτερες προσπάθειες.

δ) Τα παιδιά των μεταναστών δεν παίρνουν προσχολική εκπαίδευση στο μεγαλύτερο τουλάχιστο ποσοστό.

ε) Η γενικότερη εκπαιδευτική πολιτική της χώρας υποδοχής, αφού δεν είναι ξεκαθαρισμένη, αν δηλαδή θέλει εκπαίδευση για ενσωμάτωση (integration) της δεύτερης γενιάς ή επιζητεί εκπαίδευση για ανακύκλωση (Rotation) του μεταναστευτικού ρεύματος, θα έχει αρνητική επίδραση στο σύστημα παιδείας των ξένων. Αλλωστε το γεγονός ότι στη Γερμανία επικρατεί το σύστημα κάθε κρατίδιο (state) να εφαρμόζει τη δική του εκπαιδευτική πολιτική -παρά τις προσπάθειες που έγιναν το 1976 να υιοθετηθεί μία ενιαία πολιτική υπάρχουν ακόμη σημαντικές διαφορές- δεν ευνοεί τη χάραξη μίας συγκεκριμένης τακτικής που να διευκολύνει τα παιδιά των μεταναστών στο σχολείο.

(Κ. Κασιμάτη " Μετανάστευση - Παλιννόστηση. Η προβληματική της δεύτερης γενιάς " Ε.Κ.Κ.Ε. 1984)

Παρά τις φανερές προόδους που έχουν σημειωθεί στη νομοθεσία των χωρών υποδοχής για τα παιδιά και τους νέους ξένης εθνικότητας, τα προβλήματα λύνονται δύσκολα γιατί το κοινωνικό περιβάλλον των χωρών υποδοχής δεν ενεργεί σύμφωνα με την πολιτική που διακηρύσσεται. Υπάρχουν φαινόμενα ξενοφοβίας, έλλειψη κατανόησης, ανεργία, συγκρούσεις, γενικά διακρίσεις και κύρια στον τομέα παιδείας.

Γι' αυτό τα παιδιά ξένης υπηκοότητας βρίσκονται σε μεγάλα ποσοστά και μάλιστα χωρίς αιτιολόγηση στα ονομαζόμενα << σχολεία μη προνομιούχων >> που τα προσανατολίζουν προς την αγορά της χειρωνακτικής εργασίας.

Υπάρχει ένας δυσανάλογα μεγάλος αριθμός ξένων παιδιών που βρίσκονται σε ειδικά σχολεία για << καθυστερημένα παιδιά >>. Το περίεργο είναι ότι, ενώ η διδασκαλία της μητρικής γλώσσας είναι προαιρετική το παιδί του μετανάστη είναι υποχρεωμένο να μάθει μία άλλη ξένη γλώσσα διαφορετική από τη μητρική.

Στη χώρα προέλευσης

Η εκπαίδευση της δεύτερης γενιάς μεταναστών απασχολεί τη χώρα προέλευσης και στον δικό της γεωγραφικό χώρο. Γιατί η ένταξη των παιδιών των μεταναστών στο εκπαιδευτικό σύστημα της χώρας προέλευσης, όταν επιστρέφουν, απαιτεί μία προετοιμασία στη χώρα υποδοχής, αλλά και μία μέριμνα ειδική στη χώρα που γυρίζουν. Καθώς το κύμα της παλιννόστησης αυξάνει έγιναν προσπάθειες στις διάφορες χώρες για τη δημιουργία κατάλληλων εκπαιδευτικών προϋποθέσεων, ώστε να μπορούν τα παιδιά που επιστρέφουν και θέλουν να συνεχίσουν σχολείο να ενταχθούν σιγά-σιγά στα σχολεία του εθνικού κορμού.

Στην Ελλάδα η εκπαιδευτική πολιτική του Υπουργείου Παιδείας για τα παιδιά των μεταναστών που επιστρέφουν είναι μάλλον αποσπαστική. (Υπουργείο Κοινωνικών Υπηρεσιών 1980 << Έκθεση και προτάσεις της ομάδας Εργασίας για τα παιδιά του ξενιτεμένου Ελληνισμού >> προς τον Υπουργό Κοινωνικών Υπηρεσιών, σελ 62).

Εφαρμόζεται η πιο επιεικής εξέταση αφού η κλίμακα βαθμών εκτείνεται από το 1-8 και όχι από 1-10 που ισχύει για τα ντόπια παιδιά για τα δύο πρώτα χρόνια του σχολείου. Ακόμη παιδιά που έχουν ελλείψεις στα Ελληνικά παρακολουθούν τα μαθήματα ελληνικών των κατώτερων τάξεων για τα πρώτα δύο χρόνια. Από το 1978-79 έχει αρχίσει να εφαρμόζεται ένα πειραματικό εκπαιδευτικό πρόγραμμα για τα παιδιά των παλιννοστούντων σε 62 χωριά της Μακεδονίας που το παρακολούθησαν 264 παιδιά κυρίως από Γερμανία και 37 νήπια. Ειδικοί δάσκαλοι που υπηρέτησαν στη Γερμανία έχουν αναλάβει την εκπαιδευτική φροντίδα και φροντίδα προσαρμογής τους.

Τέλος, το Υπουργείο Παιδείας, δοκιμαστικά ίδρυσε τις λεγόμενες, τάξεις υποδοχής που δεν είναι τίποτα άλλο από προπασκευαστικές τάξεις για την επανενταξή του στο Ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα στις οποίες θα συνεχίζεται και η διδασκαλία της ξένης γλώσσας.

Το 1981 το Υπουργείο παιδείας της Ελλάδας έκανε μία προέρευνα ανάμεσα στους μαθητές (167) που παρακολουθούν αυτές τις τάξεις υποδοχής, τους γονείς τους και τους δασκάλους τους. Τα πρώτα συμπεράσματα, όπως διατυλώνονται σε εκθέσεις του Κέντρου Εκπαιδευτικών Μελετών και Επιμορφώσεως (ΚΕΜΕ), είναι ενδιαφέροντα (Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων 1981 <<Πρώτα Συμπεράσματα της Έρευνας για τη λειτουργία των τάξεων υποδοχής>> 235/81 σελ 2-6 και <<Αναλυτική έκθεση στατιστικών δεδομένων γύρω από τη λειτουργικότητα των τάξεων υποδοχής>> ΚΕΜΕ Σεπτ. 1982).

Οι πιο πολλοί μαθητές είχαν ηλικία 9 ως 15 χρόνων και προέρχονταν από τη Γερμανία. Ένα ποσοστό γύρω στο 60-65% έχουν φοιτήσει σε νηπιαγωγείο στη χώρα υποδοχής και έχουν ακολουθήσει

διάφορους τύπους σχολείων (προπαρασκευαστικές τάξεις, απογευματινά Ελληνικά τμήματα, διγλωσσικές τάξεις κ.λ.π.) .

α) Οι περισσότεροι μαθητές βρίσκουν ουσιαστικές διαφορές στα εκπαιδευτικά συστήματα των χωρών' υποδοχής και συγκεκριμένα ανάμεσα στη Γερμανία και την Ελλάδα. Οι διαφορές εντοπίζονται κυρίως στη σχολική υποδομή (κτίρια, εγκαταστάσεις, εξοπλισμός), στα προγράμματα μαθημάτων, στον τρόπο διδασκαλίας, στη συμπεριφορά των δασκάλων και στο σχολικό περιβάλλον, στοιχεία που αξιολογούνται θετικότερα στη χώρα υποδοχής.

Ανεξάρτητα όμως από τις αξιολογήσεις που κάνουν οι μαθητές για την επαιδευση τους στην Ελλάδα, δέχονται ότι στον ένα χρόνο που πέρασε στις τάξεις υποδοχής έκαναν σημαντική πρόοδο στην Ελληνική γλώσσα, στα γερμανικά και στα μαθηματικά. Την Ελληνική γλώσσα, ιδιαίτερα όμως προκύπτει από τις δηλώσεις τους αλλά διαπιστώνεται και από τα γραπτά τους, τη μιλούν αρκετά άνετα την κατανοούν στα κείμενα με λίγη δυσκολία και τη γράφουν με μεγαλύτερη δυσχέρεια. Οι δυσκολίες των μαθητών είναι δυσκολίες προσαρμογής, δηλαδή κακή επικοινωνία, δυσκολία δημιουργίας φιλικού περιβάλλοντος και δυσκολίες παρακολούθησης μαθημάτων και αφομοίωσης ύλης, δυσκολίες που σε πολλές περιπτώσεις παρουσιάζονται αξεπέραστες. Τα παιδιά που φοιτούν στο Δημοτικό σχολείο είναι πιο ευπροσάρμοστα και εντάσσονται ομαλότερα στο ελληνικό σχολικό περιβάλλον και στις κοινωνικές συνθήκες συγκριτικά με τα παιδιά υψηλότερων σχολικών βαθμίδων που αντιμετωπίζουν περισσότερα προβλήματα. Γενικά, προσαρμόζονται καλύτερα στην Ελληνική πραγματικότητα όσοι έζησαν λιγότερο χρόνο στη Γερμανία.

β) Οι γονείς στο μεγαλύτερο ποσοστό βεβαιώνουν ότι γύρισαν στην πατρίδα για να φροντίσουν εδώ τη μόρφωση των παιδιών τους. Αποδίδουν όμως μεγάλη σημασία στη διατήρηση και βελτίωση της γερμανομάθειας των παιδιών τους. Γι' αυτό και υπογραμμίζουν την ανάγκη να ενισχυθεί η διδασκαλία της γερμανικής γλώσσας.

γ) Οι δάσκαλοι του Δημοτικού διαπιστώνουν αδυναμία των μαθητών να προσαρμοστούν στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα γρήγορα και αδυναμία να παρακολουθήσουν διάφορα μαθήματα εξαιτίας της γλωσσικής ανεπάρκειας.

Πιστεύουν ακόμη ότι τάξεις υποδοχής θα βοηθήσουν αποφασιστικά τους μαθητές, αν βελτιωθούν οι σχολικές συνθήκες ώστε να πλησιάζουν προς τις προηγούμενες εμπειρίες των παιδιών, αν δοθεί περισσότερη ελαστικότητα στην εφαρμογή των αναλυτικών προγραμμάτων και αν οργανωθεί η διδασκαλία κατάταξης και όχι συνδικαλιστικά όπως γίνεται σήμερα.

δ) Οι καθηγητές του Γυμνασίου διαπιστώνουν ότι το κυριότερο εμπόδιο γι' αυτούς και τους μαθητές τους είναι το διαφορετικό επίπεδο γνώσεων των μαθητών. Συμφωνούν όλοι ότι οι μαθητές έχουν προβλήματα γλωσσικά, ιδιαίτερα κατανόησης των επιστημονικών εννοιών και ότι χρειάζονται 1-2 χρόνια για να προσαρμοστούν ικανοποιητικά και να ενταχθούν ομαλά σε κοινά ελληνικά σχολεία.

Οι πιο πολλοί καθηγητές χαρακτηρίζουν μέτρια την επιτυχία του θεσμού των τάξεων υποδοχής. Φαίνεται λοιπόν από τα πρώτα στοιχεία που έδωσε η έρευνα ότι οι τάξεις υποδοχής στην Ελλάδα παίζουν θετικό ρόλο στην επανένταξη των παιδιών που επιστρέφουν στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα.

Στον ιδιωτικό τομέα στην Ελλάδα, πριν δύο χρόνια άρχισε να λειτουργεί ένα ειδικό σχολείο για τα παιδιά μικτών γάμων και τα παιδιά επαναπατριζόμενων Ελλήνων από τη Γερμανία. Φορέας είναι ο «Ελληνογερμανικός Σύλλογος». Το μάθημα γίνεται στα ελληνικά, σύμφωνα με το ελληνικό αναλυτικό πρόγραμμα και επί πλέον διδάσκονται γερμανικά.

Το σχολείο έχει νηπιαγωγείο και δημοτικό και προγραμματίζεται η ίδρυση και γυμνασίου. Ανάλογες με την Ελλάδα προσπάθειες έχουν γίνει και σε άλλες χώρες προέλευσης μεταναστών.

Αν λοιπόν η προετοιμασία στις χώρες υποδοχής για την ένταξη των μαθητών στα εκπαιδευτικά συστήματα των χωρών προέλευσης έχει στρέψει την κύρια προσοχή των ενδιαφερόμενων χωρών, με το κύμα παλιννόστησης που παρουσιάστηκε, οι φροντίδες για την εκπαίδευσή της δεύτερης γενιάς μεταναστών και μέσα στις χώρες τους αυξάνονται γιατί θέλουν να βοηθήσουν τη γενιά αυτή στην κοινωνική της ένταξη μετά την Επιστροφή. Αλλωστε, η προσωρινότητα που χαρακτήρισε την μεταπολεμική μετανάστευση προς την Ευρώπη είχε ως συνακόλουθο οι εγκαθόμενοι στα ξένα να θεωρούνται αναπόσπαστο κομμάτι των χωρών προέλευσής τους.

γ) Επαγγελματική εκπαίδευση της δεύτερης γενιάς

Η καθόλου ενθαρρυντική κατάσταση που διαπιστώθηκε στον τομέα της γλώσσας και της βασικής γενικής εκπαίδευσης για τη δεύτερη γενιά μεταναστών έχει τις προεκτάσεις της στον τομέα της επαγγελματικής εκπαίδευσης, στη χώρα υποδοχής βέβαια. Η επαγγελματική εκπαίδευση «έξ ορισμού» δίνει μία ευκαμψία στο εργατικό δυναμικό να προσαρμοστεί στις απαιτήσεις της

αγοράς εργασίας. Έτσι, πολλές χώρες υποδοχής εφαρμόζαν ειδικά προγράμματα για τους ξένους στη Δ. Γερμανία είναι (Κ. Δασκαλάκη 1980 << Εκπαιδευτικά και Επαγγελματικά θέματα των Μεταναστών της Δεύτερης γενιάς >> Εισήγηση στο Συμπόσιο των Δελφών (σελ 174-176). α) Ο Κοινωνικός Οργανισμός Νεότητας που είναι εξουσιοδοτημένος από το Ομοσπονδιακό Υπουργείο Εργασίας και επιχορηγείται από το Κράτος και β) το Ομοσπονδιακό Ιδρυμα Εργασίας του οποίου τα προγράμματα αποβλέπουν περισσότερο στην κοινωνική και επαγγελματική ενσωμάτωση των νέων μεταναστών.

Τα προγράμματα του Κοινωνικού Οργανισμού Νεότητας στοχεύουν να προπαρασκευάσουν τους μετανάστες στην εκμάθηση της γλώσσας και στην απόκτηση τεχνικών γνώσεων. Αυτά τα προγράμματα δεν είχαν ικανοποιητικά αποτελέσματα γιατί αφενός συναντούσαν την απροθυμία από πλευράς των μεταναστών να τα παρακολουθήσουν και αφετέρου την άγνοια ή ελλιπή γνώση της γλώσσας.

Τα προγράμματα του Ομοσπονδιακού Ιδρύματος Εργασίας που άρχισαν το 1976 είναι προγράμματα επαγγελματικής προαγωγής των ξένων κυρίως νέων. Απευθύνονται σε νέους μέχρι συνήθως 20 χρόνων που δεν κατορθώναν να τελειώσουν με επιτυχία την υποχρεωτική (9 χρόνια) εκπαίδευση ή τους νέους που πρόσφατα εγκαταστάθηκαν στη Γερμανία.

Η επαγγελματική όμως εκπαίδευση των παιδιών των μεταναστών δεν εξαντλείται με τα μέτρα που έχει υιοθετήσει η χώρα υποδοχής και οι χώρες προέλευσης, όπως η Ελλάδα, σε πλαίσια διμερών συμβάσεων από το 1970, δίνουν κάποιες δυνατότητες για τα παιδιά αυτά να παρακολουθήσουν τις μέσες τεχνικές - επαγγελματικές σχολές του Οργανισμού Απασχολήσεως Εργατικού Δυναμικού στην Ελλάδα.

την αρχή τα παιδιά μπορούσαν να παρακολουθήσουν κατώτερες επαγγελματικές σχολές για την εισαγωγή στις οποίες δεν ήταν απαραίτητο το απολυτήριο της 9χρονης βασικής παιδείας.

Επει, κάθε χρόνο φοιτούσαν 200-300 παιδιά από τη Γερμανία. Τα τελευταία χρόνια η κατάσταση άλλαξε λίγο. Επει, γίνεται κάθε χρόνο επιλογή των υποψηφίων σε 12 σημεία της Γερμανίας από επαγγελματικούς συμβούλους και 40 περίπου παιδιά κάθε χρόνο γράφονται στις εκπαιδευτικές μονάδες του ΟΑΕΔ.

Ο μικρός αυτός αριθμός δεν είναι περιοριστικό όριο που θέτει η ελληνική κυβέρνηση, αλλά είναι αποτέλεσμα της μικρής ζήτησης γιατί είναι υποχρεωτικό το απολυτήριο από την 9χρονη βασική εκπαίδευση και είδαμε πόσες δυσκολίες υπάρχουν για να το αποκτήσουν τα παιδιά των μεταναστών. Ακόμη δεν υπάρχει μεγάλη προθυμία από τα παιδιά των Ελλήνων μεταναστών να φοιτήσουν σε σχολεία στην Ελλάδα και να αποκοπούν από το οικογενειακό και κοινωνικό περιβάλλον (είναι οικότροφα με αυστηρούς όρους). Η μέχρι σήμερα πρακτική έχει δείξει ότι τα παιδιά αυτά έχουν προβλήματα γλώσσας και προσαρμογής στο εδώ περιβάλλον, παρόλες τις προσπάθειες που καταβάλλονται να τοποθετηθούν σε επιχειρήσεις με τις καλύτερες συνθήκες για την πρακτική τους εξάσκηση και ακόμη σε περιοχές από όπου κατάγονται οι γονείς τους.

Εκτός από αυτή την ενέργεια, που αποβλέπει στο να βοηθήσει τα παιδιά που μένουν και ίσως θα μείνουν για πάντα στη Γερμανία, κάποια μέριμνα δίνεται και στα παιδιά και στους μεγάλους που παλιννοστούν. Επει, μπορούν να παρακολουθήσουν σύστημα ταχύρυθμης επαγγελματικής κατάρτισης παλιννοστήσαντες από 18-50 χρονών σε ειδικά κέντρα του ΟΑΕΔ ή σε ενδοεπιχειρησιακές σχολές που εκπαιδεύουν σε ειδικότητες του βιομηχανικού τομέα.

Σ' αυτούς καταβάλλεται ένα επίδομα και μένουν δωρεάν σε οικοτροφεία. Ακόμη, στα πλαίσια της προσπάθειας για καλύτερη ένταξη των παιδιών που γυρίζουν από τη Δ. Ευρώπη, ο ΟΑΕΔ προωθεί τη θέσπιση κινήτρων με τη μορφή μηνιαίου εκπαιδευτικού επιδόματος σε όσους θα παρακολουθούν τάξεις υποδοχής ή φροντιστηριακά τμήματα σε σχολεία γενικής ή τεχνικής και επαγγελματικής εκπαίδευσης.

Κι εδώ ο αριθμός είναι περιορισμένος, γι' αυτό, παρά τη θετική συμβολή αυτών των πρωτοβουλιών στην επαγγελματική ένταξη των παλιννοστούντων ή των παιδιών στις χώρες υποδοχής, το τελικό αποτέλεσμα δεν είναι σπουδαίο.

Η εικόνα της χαμηλής επαγγελματικής κατάρτισης των παιδιών των μεταναστών στις χώρες υποδοχής όσο και στη χώρα προέλευσης έχει προέκταση στην επαγγελματική τους ζωή και στην κοινωνική τους ένταξη. Γι' αυτό είναι κοινή η διαπίστωση ότι η δεύτερη γενιά είναι περιθωριακή γιατί η αποτυχία στο σχολείο οδηγεί σε επαγγελματική και κοινωνική αποτυχία. Ιδιαίτερα σε περιόδους οικονομικής κρίσης στη χώρα υποδοχής-προέλευσης, η κατάσταση των μεταναστών χειροτερεύει γιατί γίνονται << τα προνομιούχα θύματα των τρεχουσών ανακατατάξεων >> αφού υπάρχουν λιγότερες ευκαιρίες κοινωνικοεπαγγελματικής προαγωγής.

β) Η πολιτισμική ταυτότητα της δεύτερης γενιάς

Όλοι οι μετανάστες του Ευρωπαϊκού χώρου αντιμετωπίζουν το πρόβλημα του πώς θα διατηρήσουν τα παιδιά τους τη γλώσσα, τις κοινωνικές αξίες, τα ήθη και έθιμα της χώρας προέλευσής τους.

η λαβή να διαμορφώσουν μία πολιτισμική ταυτότητα που ουσιαστικά δεν θα είναι διαφορετική από αυτή των παιδιών που δεν βρέθηκαν στη ξένη χώρα. Γιατί, μετά την αρχή της εφηβείας, περισσότερο από ποτέ άλλοτε, ο νεαρός μετανάστης αισθάνεται την ανάγκη μίας πραγματικής ταυτότητας. Τη στιγμή εκείνη αποκαλύπτεται όλη η σημασία της γλώσσας και της κουλτούρας της χώρας προέλευσης κι αυτός ο λόγος γίνεται βασική αιτία για τη μη ένταξή του στη χώρα υποδοχής και την αποφασή του να παλιννοστήσει.

Η ιδεολογία της προσωρινότητας που έχουν οι μετανάστες του ευρωπαϊκού χώρου παίζει ουσιαστικό ρόλο σ' αυτή την επιμονή τους για τη διατήρηση της πολιτισμικής φυσιογνωμίας τους ανάλογης με της χώρας προέλευσης. Ασφαλώς δεν μάζ διαφεύγει το γεγονός ότι σε κάθε χώρα υποδοχής αλλά και προέλευσης υπάρχει μία πολλαπλότητα κουλτουρών, θα λέγαμε, που έχει κοινωνικοοικονομικά και εθνικά στοιχεία. Από τις διάφορες παρατηρήσεις που έχουν γίνει έχει διαπιστωθεί ότι αυτές οι πολλαπλές κουλτούρες είναι συχνά πιο κοντά στους μετανάστες παρά η λεγόμενη εθνική κουλτούρα, όπως ορίζεται, διαβιβεται επίσημα. Άλλωστε οι μετανάστες σε μεγάλο βαθμό δεν επικοινωνούν σχεδόν καθόλου ή πολύ λίγο με τους τοπικούς πληθυσμούς. Γι' αυτό, μπορούμε να συχρησιμοποιούμε ότι υπάρχει μία τάση << αυξημένων διακρίσεων προς τις μεταναστευτικές μειονότητες >> παρά προς μία διαπολιτιστική κοινωνία, παρόλο που υπάρχει και η αντίθετη άποψη. (Κ. Κασιμάτη << Μετανάστευση - Παλιννόστηση. Η προβληματική της δεύτερης γενιάς >> 1984 σελ 86)

Βέβαια, μπορεί κανείς να αντιτάξει ότι διαφοροποιήσεις που παρατηρούνται στον εργαζόμενο μετανάστη και ο σεβασμός που επιβάλλεται για την κουλτούρα και πεποιθήσεις των διαφόρων

εθνικοτήτων έχουν προσανατολίσει τις πολιτικές ορισμένων χωρών υποβοηθώντας προς μία στρατηγική με διπλό στόχο : α) ο εργαζόμενος μετανάστης και η οικογένειά του να μπορούν να προσαρμόζονται στον τοπικό τρόπο ζωής και να εξασφαλίσουν στα παιδιά τους τις ίδιες δυνατότητες εκπαίδευσης και κατάρτισης, όπως γίνεται με τα παιδιά των ντόπιων και β) ο εργαζόμενος μετανάστης και η οικογένειά του να βρίσκονται σε στενή επαφή με τη γλώσσα και την κουλτούρα τη χώρας προέλευσης ώστε να αποφεύγεται ο τραυματισμός του από την απώλεια της εθνικής του ταυτότητας και να διευκολύνει, όταν θέλει να επιστρέψει, στην κοινωνική του επανένταξη.

Η. Προβλήματα ένταξης των παλιννοστούντων μαθητών
στο εκπαιδευτικό σύστημα.

Όπως είδαμε από τα στοιχεία του ΕΣΥΕ (Κεφ.1) το ρεύμα παλιννόστησης που παρουσιάστηκε από την δεκαετία του '70 έχει ως αποτέλεσμα να επιστρέφουν και πολλά παιδιά μεταναστών που βρίσκονται σε σχολική ηλικία.

Μέσα στα πολλά προβλήματα προσαρμογής που αντιμετωπίζουν τα παιδιά των μεταναστών που επιστρέφουν είτε με τους γονείς τους ή και μόνα τους είναι τα προβλήματα γλώσσας και σχολικής προσαρμογής, δηλαδή προβλήματα ενσωμάτωσης στο εκπαιδευτικό σύστημα της χώρας τους.

Αν αναλογιστούμε ότι ένας από τους βασικούς λόγους παλιννόστησης είναι η εκπαίδευση των παιδιών, καταλαβαίνουμε πόσο βάρος και σημασία έχει για τους γονείς αυτούς μια γρήγορη και απροβλημάτιστη ενσωμάτωση.

Κάθε αλλαγή είναι μία δύσκολη εμπειρία πόσο μάλλον μία αλλαγή σχολικού περιβάλλοντος και μάλιστα ανάμεσα σε δύο διαφορετικά σχολικά συστήματα. Τα παιδιά που διδάχτηκαν στο εξωτερικό σε Ελληνικά σχολεία ωστόσο βρίσκονται σε καλύτερη μοίρα από εκείνα που γεννήθηκαν και μεγάλωσαν στο εξωτερικό χωρίς να γνωρίζουν καθόλου την Ελληνική γλώσσα και γραφή.

Παρόλες τις προσπάθειες που γίνονται για την εκμάθηση της Ελληνικής γλώσσας στα ελληνόπουλα της Δ. Ευρώπης από την Ελληνική Πολιτεία τα αποτελέσματα δεν είναι αυτά που θα περίμενε κανείς.

Η πολιτεία έχει τοποθετήσει στις χώρες της Δ. Ευρώπης Συμβούλους Εκπαίδευσης, Εκπαιδευτικό προσωπικό που καταρτίζει

πρόγραμμα και εκδίδει βιβλία ώστε να μπορέσουν τα ελληνόπουλα να πάρουν μία Ελληνική παιδεία. Η εκπαίδευση τους παρέχεται σε σχολεία που λειτουργούν υπό την επίβλεψη των κατά τόπους προξενικών αρχών, ελληνικών κοινοτήτων ή των ορθόδοξων εκκλησιών. Τα σχολεία αυτά θεωρούνται ισότιμα με αυτά της Ελλάδος και τα παιδιά των μεταναστών που παλιννοστούν εγγράφονται στην αντίστοιχη τάξη.

Τι εννοούμε όμως όταν λέμε "ένταξη στο εκπαιδευτικό σύστημα".

Ορισμός : ως " Ένταξη στο εκπαιδευτικό σύστημα "

εννοούμε την επαφή-γνωριμία του μαθητή με το νέο του σχολικό περιβάλλον-προσωπικές σχέσεις, κανόνες, αντικείμενο, αρχές, αξίες και την αποδοχή και συμμετοχή του σ' αυτό.

Λογικό είναι να υπάρχει κάποια διαφοροποίηση ανάμεσα στους παλιννοστούντες μαθητές, όπως και στις συνθήκες κοινωνικοποίησης στη "φιλοξενούσα" χώρα.

Η διαφοροποίηση αυτή επηρεάζει την καθημερινή αλληλεπίδραση στο σχολικό περιβάλλον. Ο Γκοτοβός γι' αυτό ακριβώς τον λόγο χώρισε τους παλιννοστούντες μαθητές με βάση δύο κριτήρια.

- 1) το κριτήριο της σχολικής "βιογραφίας"
- 2) το κριτήριο της πολιτισμικής ταυτότητας.

Σχετικά με το πρώτο κριτήριο ο Γκοτοβός διακρίνει τρεις κατηγορίες μαθητών. :

- α) όσοι στο εξωτερικό παρακολουθούσαν καθαρά Ελληνικά σχολεία.
- β) όσοι παρακολουθούσαν μόνο γερμανικά σχολεία.
- γ) όσοι παρακολουθούσαν παράλληλα και τα δύο σχολεία.

Σχετικά με το δεύτερο κριτήριο διακρίνει πάλι τρεις κατηγορίες μαθητών. :

- α) όσοι έζησαν μέσα στην εθνική ομάδα, αποκομμένοι από την

" φιλοξενούσα " κοινωνία.

- β) όσοι έζησαν μέσα στην " φιλοξενούσα " κοινωνία αποκομμένοι από την εθνική ομάδα και
- γ) όσοι ζούσαν ταυτόχρονα και στις δύο ομάδες και συμμετείχαν σε όλες τις εκδηλώσεις.

Η κοινωνικοποίηση λοιπόν του μαθητή τόσο η πρωτογενής όσο και η δευτερογενής παίζει σημαντικό ρόλο σε σχέση με την σκέψη και την συμπεριφορά του. Οι παλιννοστούντες μαθητές λοιπόν ανήκουν σε μία από τις κατηγορίες που μα περιέγραφε ο Γκοτοβός και όλοι τους αντιμετωπίζουν κάποια προβλήματα. Τις περισσότερες δυσκολίες και προβλήματα όμως πάντα κατά τον Γκοτοβό εμφανίζονται στους μαθητές που παρακολουθούσαν μόνο ξένα σχολεία και που ζούσαν ταυτόχρονα ξεκομμένοι από την εθνική τους ομάδα (συνδυασμός ββ) .

Εχουμε λοιπόν να αντιμετωπίσουμε ένα πρόβλημα σοβαρό, δηλαδή την ένταξη των παιδιών αυτών που διαφέρουν γλωσσικά, μαθησιακά, δεξιοτεχνικά, αλλά και πολιτισμικά από τους ντόπιους συμμαθητές τους, στο δικό μας εκπαιδευτικό σύστημα, χωρίς να είναι η αποτυχία τους εκ των προτέρων καθορισμένη.

α) Μέθοδοι σχολικής ένταξης των παλιννοστούντων μαθητών

Πάνω στο θέμα της σχολικής ένταξης των παλιννοστούντων μαθητών οι απόψεις των Μάρκου και Γκοτοβού πιστεύουμε ότι βρίσκουν την μεγαλύτερη απήχηση. Η διαδικασία ένταξης των παλιννοστούντων μαθητών, πάντα κατά Μάρκου και Γκοτοβού δεν είναι μία μονόπλευρη υπόθεση αλλά μία σχέση αλληλεπίδρασης ανάμεσα στους μαθητές και στο σχολικό τους περιβάλλον που

οργανώνεται κάτω από 4 προϋποθέσεις. Οι δύο προϋποθέσεις αφορούν εξολοκλήρου τον μαθητή και είναι οι εσωτερικοί όροι της επανένταξης.

Οι άλλες δύο προϋποθέσεις αφορούν το σχολείο και χαρακτηρίζονται ως εξωτερικοί όροι.

Τα χαρακτηριστικά που αφορούν τον μαθητή είναι :

- α) η πολιτισμική διαφοροποίηση και
- β) η γλωσσική και μαθησιακή διαφοροποίησή του.

Οι προϋποθέσεις που αφορούν το σχολείο είναι.

- α) πολιτισμική συμμόρφωση και
- β) γλωσσική γνωστική συμμόρφωση

Ας δούμε όμως αναλυτικά τι εννοεί ο Γκοτοβός με τους όρους αυτούς

Πολιτισμική διαφοροποίηση είναι η πολιτισμική ταυτότητα του μαθητή όταν αυτή συγκριθεί με εκείνη του "μέσου" Έλληνα μαθητή, όπως τον θέλει το Ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα.

Ο μαθητής που έζησε στην Γερμανία δεν απέβαλε βέβαια ποτέ την Ελληνική ταυτότητα, διαφοροποίησε όμως το περιεχόμενο της πολιτισμικής του ταυτότητας, απέκτησε διαφορετικές στάσεις και τρόπους σκέψης απέναντι στα πράγματα από εκείνες που έχουν οι συνομηλικοί του στην Ελλάδα.

Γλωσσική και γνωστική διαφοροποίηση είναι η γλωσσική και γνωστική κατάσταση του μετανάστη μαθητή σε σύγκριση με τον " μέσο μαθητή " που αναφέρου παραπάνω. Τόσο η γλωσσική και η γνωστική όσο και η πολιτισμική κατάσταση του παλιννοστούντα μαθητή εξελίχθηκαν μέσα από τον περίγυρο και την επικοινωνία του, όπως και μέσα από τις λειτουργικές του ανάγκες στον χώρο αυτό.

Με την αλλαγή περιγυρου όμως αναγκαστικά αλλάζουν και οι ανάγκες και το άτομο δεν μπορεί να ανταπεξέλθει στις επικοινωνιακές του υποχρεώσεις εάν δεν αλλάξει και δεν προσαρμοστεί στο νέο του περίγυρο.

Πολιτισμική συμμόρφωση κατά τον Δαμανάκη είναι η τήρηση και αποδοχή των πολιτισμικών κανόνων, αξιών τα οποία προωθεί το σχολείο κάτω από ιδεολογική πίεση.

Όσο πιο πολιτισμικά συντηρητικό είναι το σχολείο τόσο η πίεση για συμμόρφωση στους μαθητές είναι πιο έντονη και αυτό γίνεται με συνεχείς αξιολογήσεις σκέψης και συμπεριφοράς όσο και με επιβολή κυρώσεων.

Στην περίπτωση όμως των παλιννοστούντων μαθητών, η ελαστική οργάνωση και η ελευθερία έκφρασης τον βοηθούν στην ομαλή πολιτισμική συμμορφωσή του.

Γλωσσική και γνωστική συμμόρφωση είναι η προσαρμογή του μαθητή στους γλωσσικούς και γνωστικούς κανόνες του σχολείου κάτω από την ιδεολογική πίεση του δεύτερου.

Η πίεση όμως για γλωσσική και γνωστική συμμόρφωση, δεν οδηγεί πάντα σε πραγματική συμμόρφωση, απλά επειδή δεν εξαρτάται μόνο από την θέληση του σχολείου, εξαρτάται σε κάποιο βαθμό και από τον ίδιο τον μαθητή και την θελησή του.

Ας δούμε όμως με ποιό τρόπο πραγματοποιείται η σχολική ένταξη του παλιννοστούντα μαθητή. Σύμφωνα με τον Μάρκο και Γκοτοβό η σύγκρουση ανάμεσα στην γλωσσική και γνωστική διαφοροποίηση με την γλωσσική και γνωστική του συμμόρφωση, ξεκινάει από την αδυναμία του μαθητή να συμμορφωθεί στο επίπεδο εκείνο που καθορίζει το σχολείο. Στην πραγματικότητα τα τραγικά λάθη που

φαίνεται να κάνουν οι μαθητές δεν είναι τόσο μεγάλα αν αναλογιστούμε τον διαφορετικό μηχανισμό παραγωγής των μαθητών που μεγάλωσαν σε διγλωσσο και διπολιτιστικό περιβάλλον.

Μέσο της επαφής των δύο γλωσσών τα παιδιά αυτά αποκτούν μία διαφορετική νόηση των γλωσσικών συστημάτων γι' αυτό και βλέπουμε τα λάθη που κάνουν οι παλιννοστούντες μαθητές τόσο στη γραφή όσο και στον προφορικό λόγο και στη σύνταξη να είναι συστηματικά.

Όταν ο μαθητής που παλιννοστεύει δεν συμμορφώνεται πολιτισμικά, αξιολογείται συνήθως ως απροσάρμοστος με αποτέλεσμα η στάση του σχολείου απέναντί του να είναι η ανάλογη.

Αντί να βεί, το σχολείο, από άλλη οπτική γωνία αυτόν το μαθητή, τον τοποθετεί στην τελευταία βαθμίδα της μαθητικής ιεραρχίας, η οποία τον οδηγεί στην αποτυχία, αν αναλογιστεί κανείς τις δυνατότητες παρέχει μία τέτοια τοποθέτηση για την γλωσσική και γνωστική του άνοδο. Ο μαθητής περιθωριοποιείται με αποτέλεσμα να χάνουν και οι υπόλοιποι μαθητές την δυνατότητα να δούν και να συγκρίνουν τις πολιτισμικές τους παραδοχές.

Εδώ θα πρέπει επομένως η πολιτισμική συμμόρφωση και η απόρριψη του μαθητή να αντικατασταθούν από πολιτισμική ελευθερία και κατανόηση για αυτόν.

Θα κλείσουμε αυτό το κεφάλαιο με μία φράση που γράφει ο Μάρκου << Το Ελληνικό σχολείο είναι καιρός όχι να ανοίξει την αγκάλη του για να κλείσει σ' αυτή ασφυκτικά τους μαθητές, που επιστρέφουν από το εξωτερικό, αλλά να σεβαστεί την προσωπικότητά τους και να τους επιτρέψει την σχετική αυτονομία >>.

Θ. Τρόπος αντιμετώπισης των προβλημάτων

από την Ελληνική πολιτεία

Μέχρι στιγμής αναλύσαμε τους παράγοντες οι οποίοι σχετίζονται με την παλιννόστηση καθώς και τις δυσκολίες και τις επιπτώσεις που αντιμετωπίζουν οι παλιννοστούντες στην επανενταξή τους.

Ας δούμε όμως πως προσπαθεί η Ελληνική πολιτεία να αντιμετωπίσει αυτά τα προβλήματα. Ποιά είναι τα προγράμματα και τι μέτρα έχουν παρθεί για τους παλιννοστούντες από την Γερμανία στην προκειμένη περίπτωση.

Τα θέματα στα οποία αναφέρονται τα μέτρα και προγράμματα της Ελληνικής πολιτείας είναι τα εξής :

- α) Κοινωνικής ασφάλισης, β) Εκπαίδευσης
- γ) Τεχνικής Εκπαιδεύσεως, δ) Στρατολογικά
- ε) Εργασίας, στ) Επιδομάτων, ζ) Φορολογικών απαλλαγών

α) Κοινωνική ασφάλιση

Ο κοινοτικός κανονισμός κοινωνικής ασφάλισης αρ. 1408/71 ρυθμίζει την ασφάλιση των ξένων εργαζομένων που βρίσκονται σε χώρες της ΕΟΚ και τους εξασφαλίζει ισότιμη ασφαλιστική μεταχείριση. Πιο αναλυτικά :

Ενιαία ασφαλιστική μεταχείριση των αλλοδαπών, παλιννοστούντων κ.λ.π. με αυτή των υπηκόων της χώρας όπου εργάζονται.

Αυτό σημαίνει πως έχουν τα ίδια ακριβώς δικαιώματα όσο και υποχρεώσεις όπως και ο Γερμανός συναδερφός τους σε σχέση με τις κοινωνικές παροχές.

— Μεταφορά του δικαιώματος εισπραξης χρηματικών και ιατροφαρμακευτικών παροχών σε οποιαδήποτε άλλη χώρα της Κοινότητας. Ο ασφαλισμένος Έλληνας εργαζόμενος λοιπόν στην Γερμανία έχει το δικαίωμα, ερχόμενος στην Ελλάδα για πάντα ή προσωρινά (για διακοπές π.χ.), ιατροφαρμακευτικής και νοσοκομειακής περίθαλψης σε όλη την διάρκεια της παραμονής του στην Ελλάδα από το ΙΚΑ.

— Συνυπολογισμό του ασφαλιστικού χρόνου.

Με λίγα λόγια αυτό εκφράζεται ως εξής : Ο ασφαλισμένος Έλληνας εργάτης στη Γερμανία όταν έρθει στην Ελλάδα φέρνει μαζί του και το δικαίωμα απόκτησης ιατροφαρμακευτικής και νοσοκομειακής περίθαλψης, συντάξεως και επιδομάτων, σύμφωνα με τις διατάξεις της Ελληνικής νομοθεσίας.

Οι παλιννοστούντες από την πρώτη ημέρα εργασίας τους στην Ελλάδα ασφαλιζονται βάση του νόμου στο αντίστοιχο ασφαλιστικό ταμείο (ΙΚΑ, ΤΕΒΕ, ΟΓΑ κλπ) με το επάγγελμα που ασκούν. Έτσι αποκτούν το δικαίωμα των κοινωνικών παροχών που προβλέπει ο Οργανισμός.

Τα χρόνια ασφάλισης στην Γερμανία μεταφέρονται και συνυπολογίζονται για την παροχή συντάξεως, επιδόματος ασθενείας κλπ.

β) Εκπαίδευση

Η μαζική παλιννόστηση που παρουσιάζεται τα τελευταία χρόνια έχει ως αποτέλεσμα να επιστρέφει και και ένας μεγάλος αριθμός παιδιών μεταναστών. Σύμφωνα με στοιχεία του Υπουργείου εξωτερικών επιστρέφουν από την Γερμανία κάθε χρόνο περίπου 5000 μαθητές - φοιτητές.

Μαζί με τα άλλα προβλήματα που αντιμετωπίζουν τα παιδιά των μεταναστών είναι και το πρόβλημα της ένταξής τους στο Ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα .

Η αλλαγή ενός σχολικού περιβάλλοντος αποτελεί πάντα ένα εμπόδιο στην πρόοδο του παιδιού, πόσο μάλλον αν η αλλαγή αυτή γίνεται ανάμεσα σε δύο " διαφορετικούς κόσμους " δύο διαφορετικά εκπαιδευτικά συστήματα.

Βασική φροντίδα όσων πρόκειται να παλινοστήσουν στην Ελλάδα είναι η ένταξη των παιδιών τους στο Ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα και γι' αυτό το λόγο το Ελληνικό υπουργείο παιδείας έλαβε ορισμένα μέτρα για την προσαρμογή τους. Τα μέτρα αυτά συνοπτικά είναι τα εξής :

i) Ειδική βαθμολογία σε μαθητές που έχουν φοιτήσει για δύο τουλάχιστον χρόνια σε σχολεία του εξωτερικού. Ο μαθητής δεν βαθμολογείται κατά το πρώτο έτος της παλινοσήτησής του στο μάθημα των Αρχαίων και των Νέων Ελληνικών, ενώ στα υπόλοιπα εξετάζεται προφορικά και με βάση το 8 αντί το 10.

Στο δεύτερο έτος η εξέταση στο μάθημα των Αρχαίων και των Νέων Ελληνικών είναι προφορική και με βάση το 8 ενώ τα υπόλοιπα μαθήματα διεξάγονται κανονικά.

(Πρ.Διατ. 155/78 Φεκ 33, Α' 1978 αριθ. 22)

ii) Το σχολικό έτος 1980-81 ιδρύονται σε αστικά κέντρα και σε πρωτεύουσες νομών, τάξεις υποδοχής όπου το ρεύμα παλινοστήσης είναι μεγάλο . Το μέτρο αυτό αποβλέπει στην αντιμετώπιση γλωσσικών προβλημάτων των παιδιών που παλινοστούν και στην βοήθεια ένταξής τους στο σχολικό και κοινωνικό περιβάλλον. Ειδικότερα σκοπός αυτών των τάξεων είναι η καλλιέργεια των δεξιοτήτων που αποκτήσανε από το Γερμανικό εκπαιδευτικό

σύστημα σε συνδυασμό με τον Ελληνικό τρόπο σκέψης για την μελλοντική τους εξέλιξη.

Απαραίτητη προϋπόθεση για να λειτουργήσει μία τέτοια τάξη είναι να υπάρχουν τουλάχιστον 10 μαθητές σε μία περιοχή οι οποίοι να παρακολουθούν την ίδια τάξη. Στους νομούς Θεσσαλονίκης και Σερρών λειτούργησαν 17 τάξεις υποδοχής το 1981 με 250 παλιννοστούντες μαθητές. (Υπουργείο Παιδείας Εγκύκλιοι ΙΕ/21/17-8-1983 ΙΕ/32/6-10-1983)

iii) Σε οποιοδήποτε σχολείο φοιτούν τρία παιδιά παλιννοστούντων λειτουργούν φροντιστηριακά τμήματα με έξι ώρες παρακολούθηση την εβδομάδα, για βοήθεια ξεπεράσεως σχολικών προβλημάτων. Τα παιδιά που παρακολουθούν τις τάξεις αυτές και με την προϋπόθεση ότι ο ένας τουλάχιστον γονέας τους διαμένει και εργάζεται στην Γερμανία, έχει δικαίωμα μηνιαίας επιδότησης 7.000 δρχ τον μήνα.

(Υπ.Παιδ., Γραφείο Τάξεως Υποδοχής και Φροντιστηριακών Τμημάτων ΙΕ/32/6-10-83).

iv) Τα παιδιά που φοιτούν στην Γερμανία σε αναγνωρισμένο Ελληνικό σχολείο (Δημοτικό, Γυμνάσιο, Λύκειο) εγγράφονται χωρίς εξετάσεις στην αντίστοιχη τάξη στην Ελλάδα.

Για τα παιδιά που φοιτούν σε γερμανικό σχολείο την τάξη που θα παρακολουθήσουν στην Ελλάδα την καθορίζει η Διεύθυνση Εκπαίδευσης της εκάστοτε Νομαρχίας.

v) Όσοι φοιτούν σε αναγνωρισμένη Τεχνική - Επαγγελματική σχολή στην Γερμανία μπορούν να γραφτούν σε αντίστοιχη σχολή στην Ελλάδα, ενώ όσοι έχουν πτυχίο από τέτοια σχολή μπορούν να πάρουν ισότιμο πτυχίο με αντίστοιχο Ελληνικό πτυχίο.

vi) Όσοι έχουν αποφοιτήσει από αναγνωρισμένο Ελληνικό Λύκειο έχουν το δικαίωμα να συνεχίσουν τις σπουδές τους στα ΑΕΙ ή ΤΕΙ στην Ελλάδα, ύστερα από εξετάσεις που δίνουν κάθε Σεπτέμβρη σε μαθήματα θέσης.

γ) Τεχνική εκπαίδευση

Προγράμματα Τεχνικής Εκπαίδευσης εφαρμόζει ο ΟΑΕΔ με σκοπό την βελτίωση των εργαζομένων. Τέτοια προγράμματα είναι :

i) Προγράμματα ταχύρυθμης επαγγελματικής εκπαίδευσης.

Δεκτά γίνονται άτομα από 16-45 ετών που έχουν τελειώσει το Δημοτικό σχολείο. Με το πρόγραμμα αυτό δίνεται η δυνατότητα στους παλιννοστούντες που γυρίζουν ως εργάτες να αποκτήσουν μία ειδικευση μέσα σε 3-10 μήνες. Κατά την εκπαίδευσή τους οι εκπαιδευόμενοι είναι ασφαλισμένοι στο ΙΚΑ, εισπράτουν επίδομα ανάλογα με την καταστασή τους και η διάρκεια φοίτησης συμπεριλαμβάνεται στα συντάξιμα.

ii) Προγράμματα μαθητείας για άτομα από 15-18 ετών που έχουν τελειώσει το Γυμνάσιο. Η διάρκεια της εκπαίδευσης είναι 2-3 χρόνια και συνδυάζει θεωρία και πράξη. Ο μισθός είναι το 50% του ανειδίκευτου εργάτη και στο τέλος το ημερομίσθιο ολόκληρο. Και σ' αυτή την περίπτωση ισχύουν ασφάλιση στο ΙΚΑ και συντάξιμα. (Ν.Πετρόπουλος << Οικονομική κινητικότητα των αποδήμων >> σελ. 94-98, Γ.Γ.Α.Ε. 1991).

δ) Στρατολογικά

Σύμφωνα με τις διατάξεις του Συντάγματος και τον στρατολογικού νόμου, όλοι οι Έλληνες υπήκοοι είναι υποχρεωμένοι να καταταχθούν στον Ελληνικό στρατό για την εκτέλεση της

στρατιωτικής τους θητείας.

Για λόγους σωστής λειτουργίας του στρατολογικού νόμου, οι Έλληνες που ζουν στη Γερμανία δεν θεωρούνται μετανάστες αλλά μόνιμοι κάτοικοι εξωτερικού εφόσον διαμένουν μόνιμα στο εξωτερικό από την πρώτη Ιανουαρίου του έτους που διανύουν το ενδέκατο έτος της ηλικίας τους.

Η θητεία για του μόνιμους κατοίκους του εξωτερικού είναι 6 μήνες και πρέπει να εκτελεστεί μέχρι συμπλήρωση του 50 έτους της ηλικίας τους. Η καθυστέρηση σε αυτές τις περιπτώσεις της στρατιωτικής θητείας δεν ονομάζεται "αναβολή" αλλά "εξαίρεση".

Οι μόνιμοι κάτοικοι εξωτερικού μπορούν να έρχονται και να μένουν στην Ελλάδα μέχρι 12 μήνες, ενώ σε περίπτωση που έρχονται για σπουδές μπορούν να μείνουν όσο διαρκούν οι σπουδές χωρίς να χάνουν την ιδιότητα του μόνιμου κάτοικου εξωτερικού.

Αν σε κάποια περίπτωση μείνουν για μεγαλύτερο χρονικό διάστημα των 12 μηνών χάνουν την ιδιοτητά τους και για να φύγουν από την Ελλάδα πρέπει να τακτοποιήσουν τις στρατολογικές τους υποθέσεις, είτε υπηρετώντας στο στράτευμα, είτε εξαγοράζοντας την θητεία τους.

Βάση συνθήκης του ΝΑΤΟ οι Έλληνες υπήκοοι που ζουν στην Γερμανία έχουν το δικαίωμα να υπηρετήσουν με στρατιωτική ιδιότητα στον Γερμανικό στρατό, (αφού και αυτή ανήκει στο ΝΑΤΟ όπως και η Ελλάδα).

Αν δεν καλύπτεται ο χρόνος στρατιωτικής θητείας που ορίζει ο στρατιωτικός νόμος της Ελλάδας, ο στρατευμένος έχει το δικαίωμα να εξαγοράσει το υπόλοιπο της θητείας του. Απαραίτητη προϋπόθεση όμως είναι η υπηρεσία του στο συμμαχικό στρατό να είναι τουλάχιστον τρεις μήνες.

ε) Εργασία

Η πολιτεία δίνει την δυνατότητα σε κάθε Έλληνα μετανάστη που παλιννοστεί να εργαστεί σε δημόσια εργασία αφού τηρεί τις προϋποθέσεις, (όπως απολυτήριο, καθαρό ποινικό μητρώο κ.α.) που ισχύουν και για τους υπόλοιπους Έλληνες.

Για όσους επιθυμούν να εργασθούν στον ιδιωτικό τομέα αρμόδια υπηρεσία είναι ο Οργανισμός Απασχολήσεως Εργατικού Δυναμικού (ΟΑΕΔ) ο οποίος ίδρυσε το 1983 το Γραφείο Εξυπηρέτησεως Παλιννοστούντων, με σκοπό να διευκολύνει την επανένταξη των παλιννοστούντων και μέσα από μία σειρά προγραμμάτων να βοηθηθούν στην εξεύρεση εργασίας.

Όσοι από τους παλιννοστούντες αναζητούν εργασία θα πρέπει να απευθύνονται στα κατατόπους γραφεία του ΟΑΕΔ στην προσπάθειά του να δημιουργήσει νέες θέσεις εργασίας, δίνει επιδόματα στους εργοδότες εκείνους που προσλαμβάνουν παλιννοστούντες.

στ) Επιδόματα

Οι μεταπολεμικές κυβερνήσεις της Ελλάδος έλαβαν μέτρα για την προώθηση της παλιννόστησης. Ένα από αυτά τα μέτρα είναι μέσων επιδομάτων που δίνει.

ι) Επίδομα μηνιαίο για μόνιμη εγκατάσταση.

Οι παλιννοστούντες που δεν διαθέτουν δική τους κατοικία στην Ελλάδα έχουν το δικαίωμα επιδοτήσεως 3.000 δρχ. για άγαμους και 5.000 δρχ. για έγγαμους για δύο χρόνια, ανεξαρτήτως του ποσού που πληρώνουν για ενοίκιο (Α.Κόντης << Επαγγελματική και οικονομική επανένταξη παλιννοστούντων >> σελ. 2-17, Γ.Γ.Α.Ε 1985).

ii) Επίδομα μόνιμης εγκατάστασης

Οι Έλληνες παλιννοστούντες που επιστρέφουν με σκοπό την μόνιμη εγκατάσταση εκτός νομών Αττικής και Θεσ/νίκης έχουν το δικαίωμα χρηματικής επιδοτήσεως. Το ποσό επιδοτήσεως ανέρχεται σε 50.000 δρχ. και 10.000 για κάθε παιδί που μένει με την οικογένεια. Το ποσό μπορεί να φτάσει τις 100.000 σε περίπτωση που προστατεύονται 4 παιδιά και άνω. Δικαίωμα για το επίδομα έχουν όσοι έχουν εργασθεί τουλάχιστον δύο χρόνια στην Γερμανία και με την επιστροφή τους ένα χρόνο στην Ελλάδα. (Α. Κόντης << Επαγγελματική και οικονομική επανένταξη παλιννοστούντων >> σελ 2-17, Γ.Γ.Α.Ε. 1985).

iii) Επίδομα ανεργίας

Για όσους επιστρέφουν από την Γερμανία μετά τις 1-1-81 ισχύει ο κοινοτικός κανονισμός 1408/71 << περί εφαρμογής των συστημάτων κοινωνικής ασφάλισης που δικαιούνται εντός της Κοινότητας. Με βάση τον κανονισμό αυτό οι παλιννοστούντες από την Γερμανία μπορούν να πάρουν το επίδομα ανεργίας ανάλογα με τα χρόνια που ήταν ασφαλισμένοι στη Γερμανία χωρίς να είναι απαραίτητο να έχουν εργασθεί και στην Ελλάδα.

Με την εγκαταλείψη τους όμως πρέπει να ειδοποιήσουν νόμιμα τον εργοδότη τους για την μόνιμη εγκατάστασή τους στην Ελλάδα, γιατί αλλιώς υπάρχει η πιθανότητα να μην τους αναγνωρισθεί από την Ελλάδα το επίδομα ανεργίας.

Όσοι επίσης παίρνουν το επίδομα ανεργίας από την Γερμανία έχουν το δικαίωμα να μεταφέρουν την εισπραξή τους στην Ελλάδα.

iv) Επίδομα παιδιών

Οι παλιννοστούντες αν καλύπτουν τον χρόνο που προβλέπει η Ελληνική νομοθεσία δικαιούνται επίδομα παιδιών. Στόν χρόνο αυτό συμπεριλαμβάνονται και τα χρόνια ασφάλισης στη Γερμανία. Το ποσό του επιδόματος εξαρτάται από τον αριθμό των προστατευομένων παιδιών και το εισόδημα.

ζ) Θέματα φορολογικών απαλλαγών

Όσο αφορά τον τομέα αυτό τα πράγματα δεν είναι τόσο καθαρά διότι χρόνο με τον χρόνο αλλάζουν οι νομοθετικές διατάξεις με αποτέλεσμα να υπάρχει ένα χάος ως προς το πια νομοθεσία ισχύει. Εμείς θα προσπαθήσουμε να αναφέρουμε ότι το πιο έγκυρο υπάρχει για την συγκεκριμένη χρονική περίοδο.

Με διάφορες νομοθετικές διατάξεις που ξεκίνησαν από το 1953 παρέχονται στους παλιννοστούντες που παρέμειναν για πάνω από δύο συνεχόμενα χρόνια στο εξωτερικό σημαντικές δασμολογικές διευκολύνσεις. Σύμφωνα με τις διατάξεις Δ. 942/123/6-8-82 και το άρθρο 28 τού Νόμου 1326/ΦΕΚ/19/4-2-82 τεύχος Α' καθώς και Α 264/23/8-3-85 (στοιχεία ΓΓΑΕ), οι μετανάστες που έμειναν στην Γερμανία από δύο χρόνια και πάνω μπορούν να μεταφέρουν στην Ελλάδα και να εκτελωνίσουν :

- α) Επιβατικό αυτοκίνητο μέχρι 2000 κυβικά
- β) Τροχόσπιτο, σκάφος αναψυχής, φορητά εργαλεία
- γ) Μοτοσυκλέτα, μοτοποδήλατο
- δ) Οικιακές συσκευές
- στ) Δικαίωμα πώλησης ατελώς εισαγόμενων ειδών μετά από ένα χρόνο.

Για όλα τα παραπάνω οι παλιννοστούντες είναι υποχρεωμένοι να παίρνουν από τις αρμόδιες Ελληνικές Προξενικές Αρχές τις Γερμανίας, πιστοποιητικά που να βεβαιώνουν ότι : α) έμειναν στην Γερμανία πάνω από 2 χρόνια και εργάζονταν σε εξαρτημένη εργασία, β) ότι έρχονται στην Ελλάδα για μόνιμη εγκατάσταση. γ) τα είδη που εκτελωνίζουν είναι γραμμένα αναλυτικά και αγορασμένα από τις χώρες της ΕΟΚ (Τ2).

Επίσης όσοι ομογενείς ή επαναπατριζόμενοι εισάγουν ή καταθέτουν συνάλλαγμα στις Ελληνικές Τράπεζες δικαιούνται θάνειο με ευνοϊκότερους όρους.

Σε περίπτωση αγοράς ακινήτου με συνάλλαγμα δεν πληρώνουν φόρο μεταβίβασης (11% της αξίας του ακινήτου), εξ' άλλου οι καταθέσεις είναι απόρρητες και ο τόκος αφορολόγητος (Γ.Μαντζουράνης " Έλληνες εργάτες στην Γερμανία << Γκασταρμπαιτερ >> "

Gutenperg 1974 σελ. 176)

Όλα αυτά τα θέματα, εργασία, στρατολογικά, φορολογικές απαλλαγές κ.α. κύριο στόχο έχουν την ενθάρρυνση της παλιννόστησης των μεταναστών και καλό είναι να έχουν κάποια ενημέρωση για αυτά τα θέματα οι υποψήφιοι παλιννοστούντες, τόσο για να αποφεύγουν ταλαιπωρίες με τις αρχές, όσο και για να διευκολύνουν την εναπροσαρμογή τους στην Ελλάδα.

Ι. ΕΛΛΗΝΙΚΕΣ ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΠΟΥ ΑΣΧΟΛΟΥΝΤΑΙ ΜΕ ΠΑΛΙΝΝΟΣΤΟΥΝΤΕΣ

Από την στιγμή που αποφάσισαν οι πρώτοι Έλληνες να γυρίσουν στην πατρίδα τους, αναγκαίο ήταν να ιδρυθούν ορισμένοι φορείς κρατικοί και ιδιωτικοί, οι οποίοι θα υποβοηθήσουν τους παλιννοστούντες στην πλήρες επανενταξή τους.

Κατά κύριο λόγο οι φορείς αυτοί ασχολούνται με το να δίνουν όσο το δυνατόν περισσότερες και σαφέστερες πληροφορίες σε θέματα αγοράς εργασίας, ασφάλισης, εκπαίδευση ή σε κοινωνικά και νομικά ζητήματα.

Στην Ελλάδα υπάρχουν οκτώ κυρίως φορείς που ασχολούνται με τους παλιννοστούντες.

α) Γενική Γραμματεία Απόδημου Ελληνισμού (ΓΓΑΕ)

Η Γενική Γραμματεία Απόδημου Ελληνισμού υπάγεται στο Υπουργείο Πολιτισμού και Επιστημών και ως κύριο αντικείμενό της είναι όχι τόσο οι παλιννοστούντες όσο οι Έλληνες που ζουν στο εξωτερικό. Με την όλο και αναπτυσσόμενη παλιννόστηση όμως αναγκάστηκε να αναπτύξει διάφορα προγράμματα που αποσκοπούν στην ενημέρωση των παλιννοστούντων πάνω σε θέματα που τους απασχολούν με την επιστροφή τους στην Ελλάδα.

β) Γραφείο Υποδοχής Παλιννοστούντων (ΟΑΕΔ)

Ο ΟΑΕΔ έχει συστήσει ειδικά γραφεία υποδοχής παλιννοστούντων στην Αθήνα και Θεσσαλονίκη και αντίστοιχα στις τοπικές υπηρεσίες. Μέσα από τα γραφεία αυτά παρέχει πληροφορίες για τις ευκαιρίες απασχόλησης, μεριμνά για την εξεύρεση κατάλληλης εργασίας και προωθεί προγράμματα επαγγελματικής εκπαίδευσης και προσανατολισμού. Συνεργάζεται με αντίστοιχες ξένες υπηρεσίες και παρέχει σε όσους έχουν μείνει πάνω από δύο χρόνια στο

εξωτερικό κίνητρα για να εγκατασθούν εκτός Αθήνας και Θεσσαλονίκης.

γ) Κέντρο Συμπαραστάσεως Παλινοστοούντων Μεταναστών (ΚΣΠΜ)

Το ΚΣΠΜ είναι η πιο αρμόδια Υπηρεσία που ασχολείται με θέματα παλινοδόστησης.

Δύο Κέντρα Συμπαραστάσεως Παλινοστοούντων Μεταναστών λειτουργούν στην Ελλάδα, ένα στην Θεσ/νίκη, που ευληρετεί όλη την Βόρεια Ελλάδα και ένα στην Αθήνα.

Το ΚΣΠΜ ιδρύθηκε με πρωτοβουλία της Συνοδικής Αλληλοβοήθειας και Σχέσεων και συνεργάζεται με την Ελληνική Ορθόδοξη Μητρόπολη της Γερμανίας, την Γερμανική Ευαγγελική Εκκλησία, το παγκόσμιο Συμβούλιο Εκκλησιών, τις Ελληνικές και Γερμανικές αρχές. Το Κέντρο Συμπαραστάσεως Παλινοστοούντων Μεταναστών σκοπό έχει την δωρεάν προσφορά υπηρεσιών σε Έλληνες που εργάστηκαν στην Γερμανία πάνω σε θέματα : νομικής προστασίας για συνταξιοδοτικές ή ασφαλιστικές εκκρεμότητες, για εργασιακές διαφορές, σε περιπτώσεις διατροφής λόγω διαζυγίου, φροντίδα για τα παιδιά που επιστρέφουν ώστε να προσαρμοστούν στις νέες σχολικές συνθήκες πληροφόρησης για βασμολογικές αλλαγές ή διευκολύνσεις, προστατεύει τού παλινοστοούντες από κερδοσκόπους και εκμεταλευτές. Τέλος παρέχει βοήθεια για την μετάφραση απαραίτητων δικαιολογητικών και άλλων εγγράφων.

Εκτός όμως από την προσφορά υπηρεσιών και την συμπάρσταση σε άτομα και οικογένεις που παλινοστοούν το ΚΣΠΜ προσπαθεί να βρει λύσεις στα προβλήματα αυτά σε θεσμικό πλαίσιο. Έτσι ασχολείται με μελέτες για την παλινοδόστηση συνεργάζεται με αρμόδιες Υπηρεσίες, ενημερώνει την κοινή γνώμη ώστε να ευαισθητοποιηθεί και κάνει προτάσεις πρὸς την πολιτεία.

Ενημερώνεται επίσης για την διεθνή βιβλιογραφία και τις έρευνες που αφορούν την παλιννόστηση και διεξάγει και η ίδια κοινωνιολογική έρευνα.

Το 1981 με την βοήθεια του ΚΣΠΜ ιδρύθηκε ο Σύλλογος Παλιννοστούντων μέσα από τον οποίο οι παλιννοστούντες προωθούν τα συμφεροντά τους.

Στα δύο ΚΣΠΜ, υπάρχουν νομικοί σύμβουλοι, κοινωνικοί λειτουργοί, κοινωνιολόγοι κ.α. ειδικοί που φροντίζουν για την παροχή των υπηρεσιών.

Συνοψίζουμε μερικούς στατιστικούς πίνακες (3-5) που αφορούν περιπτώσεις του ΚΣΠΜ από τα γραφεία Αθήνας και Θεσσαλονίκης.

δ) Διεθνείς Κοινωνική Υπηρεσία - Τμήμα Ελλάδας

Αναφερόμαστε σε μία ιδιωτική οργάνωση που διαθέτει ειδικευμένο και επαγγελματικά καταρτισμένο δίκτυο Κοινωνικών λειτουργών και υπηρεσιών που επεκτείνεται σε όλες τις Ηπείρους και σε 165 κράτη. Η οργάνωση παρέχει βοήθεια σε άτομα ή οικογένειες που έχουν μεταναστεύσει εθελοντικά ή μη και αντιμετωπίζουν δυσκολίες.

ε) Γραφείο για Παλιννοστούντες της ΔΕΜΕ

Το γραφείο πληροφοριών της Διακυβερνητικής Επιτροπής Μετανάστευσης δίνει βαρύτητα στην ενσωμάτωση και προσαρμογή τους όσο και στη συγκέντρωση των στοιχείων για το που θα πρέπει να απευθύνονται οι παλιννοστούντες για τις υποθέσεις τους.

στ) Κέντρο Ψυχικής Υγιεινής Πειραιά

Το κέντρο Ψυχικής Υγιεινής Πειραιά ασχολήθηκε και ασχολείται με τους παλιννοστούντες που αντιμετωπίζουν ψυχικής φύσεως

προβλήματα. Έχει συγκεντρώσει μία κατάσταση με αξιόλογα στοιχεία για την ψυχική υγεία των παλιννοστούντων.

ζ) Deutsches Kontakt und Informations Zentrum

Είναι μία φιλανθρωπική οργάνωση που παρέχει συμβουλές και βοήθεια σε οικογένειες που προέρχονται από Ελληνογερμανικό γάμο.

Κ Ε Φ Α Λ Α Ι Ο Ι Ι Ι

ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ

Το θέμα της έρευνας με το οποίο ασχοληθήκαμε έχει σχέση με τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι παλιννοστούντες σπουδαστές στο Τ.Ε.Ι. Πάτρας.

Η έρευνα που χρησιμοποιήσαμε ήταν διερευνητική. Σκοπός μας ήταν να εξετάσουμε τα προβλήματα των ομογενών σπουδαστών στην ενταξή τους στο εκπαιδευτικό σύστημα και πως αντιμετωπίζονται αυτά.

α). Διαστάσεις τού θέματος

Αναλύοντας το θέμα της έρευνας σε επιμέρους θέματα προς εξέταση, καταλήξαμε ότι θα ασχοληθούμε με τους παρακάτω τομείς:

I. Προσωπικά στοιχεία σπουδαστή

- α. Φύλο
- β. Τμήμα και Εξάμηνο φοίτησης
- γ. Μορφωτικό επίπεδο γονέων
- δ. Επάγγελμα γονέων
- ε. Τόπος καταγωγής
- στ. Μόνιμη κατοικία

Ερωτήσεις 1-8

II. Εκπαίδευση - Ενταξη

- α. Τόπος που έκανε την βασική του εκπαίδευση
- β. Παράγοντες που επηρέασαν την επιλογή του να σπουδάσει στην Ελλάδα

γ. Ποιά η τωρινή του στάση απέναντι στην σχολή φοίτησης

Ερωτήσεις 9-13,15

III. Πρόβλημα γλώσσας

α. Βαθμός γνώσης της γλώσσας από χώρα υποδοχής -προέλευσης

β. Επίδραση του επιπέδου γνώσης της Ελληνικής στη φοίτησή του.

γ. Τρόποι αντιμετώπισης

Ερωτήσεις 14,16 - 18

IV. Ενημέρωση από υπηρεσίες

α. Βαθμός και φορέας ενημέρωσης σε θέματα επανένταξης

Ερώτηση 19

V. Κοινωνική επανένταξη

α. Αντίληψη για το πολιτισμικό περιβάλλον που ανήκουν.

β. Ποιά τα προβλήματα κοινωνικής ένταξης

γ. Τρόπος αντιμετώπισης από τους πολίτες της χώρας προέλευσης .

Ερωτήσεις 20-22

VI. Σκέψεις για μόνιμη εγκατάστασή του

α. Παράγοντες που επηρεάζουν την απόφαση

β. Βαθμός επίδρασης των τωρινών εμπειριών του

Ερωτήσεις 23-25

β. Κατάρτιση του σχεδίου ερευνών

I. Ερευνώμενος πληθυσμός - πλαίσιο

Ο πληθυσμός στον οποίο απευθυνθήκαμε είναι ομογενείς σπουδαστές -στρίες όλων των τμημάτων και εξαμήνων του Τ.Ε.Ι. Πάτρας, συνολικά 48 άτομα. Πλαίσιο ήταν οι εγκαταστάσεις των γραμματειών των τμημάτων για τους ομογενείς σπουδαστές.

II. Δείγμα

Το δείγμα μας δεν είναι αντιπροσωπευτικό για να μπορέσουμε να γενικεύσουμε το αποτέλεσμα, αλλά είναι αντιπροσωπευτικό μόνο για τους 48 ερωτώμενους.

III. Απόφαση για την φύση και τον τρόπο συλλογής πληροφοριών

Σαν εργαλείο επιλέξαμε να χρησιμοποιήσουμε το ερωτηματολόγιο. Οι ερωτήσεις αναφέρονταν σε προσωπικές τους εμπειρίες. Ήταν ερωτήσεις άμεσες, έμμεσες, κλειστές, ανοιχτές. Για το είδος πληροφοριών που συγκεντρώσαμε βασιστήκαμε σε τομείς που είχαμε ορίσει. Διατηρήσαμε ένα συγκεκριμένο τρόπο κάτω από τον οποίο συμπληρώσαμε τα ερωτηματολόγια. Συναντήσαμε δηλαδή τα άτομα κατόπιν ραντεβού και χωρίς παρουσία τρίτων προσώπων.

IV. Διοικητικά, Κόστος, Χρόνος

Η διατύπωση του σκοπού, η κατάρτιση του ερωτηματολογίου και η μέθοδος συλλογής πληροφοριών, διήρκησε 5 μήνες. Για 3 εβδομάδες ασχοληθήκαμε με την ανάλυση δεδομένων. Η έρευνα πραγματοποιήθηκε από εμάς.

V. Τρόπος αντιμετώπισης αποτυχιών

Κατά τη διεξαγωγή της έρευνας και την υποβολή του ερωτηματολογίου δεν υπήξαν αρνήσεις συμπλήρωσης του ερωτηματολογίου από τους σπουδαστές και δεν υπήξαν ερωτηματολόγια με λάθη.

Κ Ε Φ Α Λ Α Ι Ο Ι V

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΡΕΥΝΑ

Ερώτηση 1

ΦΥΛΟ

Απαντήσεις

	Αριθμός	Ποσοστό
Αντρες :	28	53,33%
Γυναίκες :	20	41,66%
Σύνολο :	48	100%

Ερώτηση 2

Σε ποιά τμήμα και τι εξάμηνο παρακολουθείται

Απαντήσεις

ΤΜΗΜΑ	Αριθμός	Ποσοστό
Κοινωνική Εργασία	6	12,5%
Νοσηλευτικής	3	6,25%
Τουριστ. Επαγγελματών	5	10,4%
Λογιστών	18	37,5%
Διοίκηση Επιχειρήσεων	5	10,4%
Μηχανολόγων	3	6,25%
Ηλεκτρολόγων	7	14,5%
Εργων Υποδομής	1	2,08%
Σύνολο	48	100%

ΕΞΑΜΗΝΑ	Αριθμός	Ποσοστό
A	1	2,08%
B	8	16,6%
Γ	4	8,33%
Δ	6	12,5%
Ε	6	12,5%
ΣΤ	7	14,58%
ΠΤ	16	33,33%
Σύνολο	48	100%

Το μεγαλύτερο ποσοστό παρακολουθεί το τμήμα Λογιστών (37%)
 Ενώ το μικρότερο ποσοστό το τμήμα Εργων Υποδομής (2,08%)

Ερώτηση 3

Ποιά η εθνικότητα των γονέων σου ;

Απάντηση

	ΕΛΛΗΝ.	ΠΟΣΟΣΤΟ	ΞΕΝΟΙ	ΠΟΣΟΣΤΟ
Πατέρας	48	100%	—	0%
Μητέρα	45	93,75%	3	6,25%

Βλέπουμε ότι σχεδόν όλοι οι γονείς είναι Έλληνες

Ερώτηση 4

Ποιό το μορφωτικό επίπεδο των γονέων σας

Απάντηση

	Πατέρας	Ποσοστό	Μητέρα	Ποσοστό
Αναλφάβητος	6	12,5%	2	4,16%
Δημοτικό	32	66,66%	32	66,66%
Λύκειο	5	10,41%	8	16,66%
Ανώτερη	4	8,33%	4	8,33%
Ανώτατη	1	2,08%	2	4,16%
Σύνολο	48	100%	48	100%

Ο μεγαλύτερος αριθμός των γονέων έχει παρακολουθήσει το Δημοτικό (66,66%) ενώ μόλις το (2,08%) οι άντρες και το (4,16%) οι γυναίκες πάει Ανώτατη μόρφωση.

Ερώτηση 5

Τι επάγγελμα κάνουν οι γονοί σου;

Απάντηση

	Πατέρας	Ποσοστό	Μητέρα	Ποσοστό
Οικιακά	—	0%	10	20,88%
Εργάτες Ειδικευμένοι	6	12,5%	1	2,08%
Εργάτες Ανειδίκευτοι	19	39,53%	26	54,16%
Δημοσιοί Υπάλληλοι	3	6,25%	1	2,08%
Ιδιωτικοί Υπάλληλοι	6	12,5%	4	8,33%
Ελευθ. Επαγγελματίες	12	25%	5	10,4%
Συνταξιούχοι	2	4,16%	—	0%
Ανεργοί	—	0%	1	2,08%
		100%		100%

Και στα δυό φύλα βλέπουμε να υπερέχουν οι ανειδίκευτοι εργάτες. Μεγάλη διαφορά ωστόσο υπάρχει όσο αφορά την ασχολεία με τα οικιακά, όπου στις γυναίκες βλέπουμε ένα ποσοστό (20,88%) ενώ αντίστοιχα στους άντρες (0%).

Ερώτηση 6

Ποιός είναι ο τόπος καταγωγής σου;

Απάντηση

	ΑΡΙΘΜΟΣ	ΠΟΣΟΣΤΟ
ΑΘΗΝΑ - ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ	4	8,33%
ΠΟΛΗ ΑΝΩ ΤΩΝ 100.000 ΚΑΤ.	7	14,58%
ΠΟΛΗ ΑΠΟ 10.000 ΕΩΣ 99.000	18	37,5%
ΚΩΜΟΠΟΛΗ - ΧΩΡΙΟ	19	39,58%
ΣΥΝΟΛΟ	48	100%

Παρατηρούμε ότι η πληοψηφία των μεταναστών κατάγεται από Κωμοπόλεις και Χωριά (39,58%) σε αντίθεση με Αθήνα και Θεσσαλονίκη από όπου κατάγεται μόλις το (8,33%).

Ερώτηση 7

Που είναι η μόνιμη κατοικία σου;

Απάντηση

	Αριθμός	Ποσοστό
ΕΛΛΑΔΑ	—	0%
ΕΞΩΤΕΡΙΚΟ	48	100%
ΣΥΝΟΛΟ	48	100%

Παρότι τα παιδιά των ομογενών σπουδάζουν στην Ελλάδα δεν την βλέπουν ως μόνιμη κατοικία τους.

Ερώτηση 8

Πόσα χρόνια ζήσατε στη χώρα προέλευσης;

Απάντηση

ΧΡΟΝΙΑ	ΑΡΙΘΜΟΣ	ΠΟΣΟΣΤΟ
5	1	2,08%
10	1	2,08%
13	4	8,33%
14	2	4,16%
15	2	4,16%
16	1	2,08%
17	3	6,25%
18	28	58,33%
19	6	12,5%
Σύνολο	48	100%

Το μεγαλύτερο ποσοστό (58,39%) των ομογενών σπουδαστών έζησε στην χώρα υποδοχής έως το 18ο έτος της ηλικίας του, ενώ μόνο (2,08%) έζησαν 5 χρόνια, 10 χρόνια και 16 χρόνια στην χώρα υποδοχής.

Ερώτηση 9

Πόσα χρόνια της βασικής σου εκπαίδευσης παρακολούθησες στην Ελλάδα - Άλλη χώρα.

Απάντηση

α) ΕΛΛΑΔΑ

ΧΡΟΝΙΑ	Αριθμός	Ποσοστό
1	1	2,08%
2	2	4,16%
3	2	4,16%
4	4	8,33%
7	1	2,08%

β) ΑΛΛΗ ΧΩΡΑ

ΧΡΟΝΙΑ	Αριθμός	Ποσοστό
5	1	2,08%
8	4	8,33%
9	2	4,16%
10	2	4,16%
11	1	2,08%
12	38	79,16%

Οι περισσότεροι ομογενείς σπουδαστές (79,16%) παρακολούθησαν όλη τους την εκπαίδευση στην χώρα υποδοχής, ενώ μόλις το (2,08%) παρακολούθησε για 7 χρόνια Ελληνικά σχολεία.

Ερώτηση 10

Αν η ερώτηση 9 ήταν (β) σε τι είδους σχολείο πήγες.

Απάντηση

	Αριθμός	Ποσοστό
Καθαρά Ελληνικά	26	54,16%
Καθαρά Ξένα	—	0%
Μεικτό	22	45,83%
Σύνολο	48	100%

Εδώ βλέπουμε πώς δεν υπήρχε συμμετοχή των ομογενών μαθητών σε ξένο σχολείο, ενώ σε καθαρό Ελληνικά υπερβαίνουν το 50%

Ερώτηση 11

Η απόφαση να σπουδάσεις στην Ελλάδα ήταν ;

Απάντηση

	Αριθμός	Ποσοστό
Καθαρά δική σου	18	37,5%
Πιέστηκες από γονείς	6	12,5%
Κοινή απόφαση	24	50%
Κάτι άλλο, τι;	—	—
Σύνολο	48	100%

Βλέπουμε να υπάρχει μία κοινή απόφαση των ομογενών σπουδαστών και των γονειών τους να σπουδάσουν στην Ελλάδα.

Ερώτηση 12

Το τμήμα που παρακολουθείς ήταν ;

Απαντήσεις

	Αριθμός	Ποσοστό
Πρώτη σου επιλογή	2	4,16%
Μέσα στις επιλογές σου για το επαγγελματικό μέλλον	16	33,33%
Βρέθηκες απλά γιατί το είχες συμπληρώσει	30	62,5%
Σύνολο	48	100%

Είναι εμφανές ότι οι σπουδαστές δεν παρακολουθούν τη σχολή που ήταν πρώτη τους επιλογή, αλλά απλά μία σχολή που είχαν συμπληρώσει (62,5%).

Ερώτηση 13

Η τωρινή σου στάση απέναντι στο αντικείμενο των σπουδών σου είναι ;

Απαντήσεις

	Αριθμός	Ποσοστό
Με ενδιαφέρει το αντικείμενο και θέλω να ασκήσω το επάγγελμα.	9	18,75%
Με ενδιαφέρει το αντικείμενο αλλά δεν νομίζω ότι θα ασκήσω το επάγγελμα	10	20,83%
Δεν έχω κανένα ενδιαφέρον για την σχολή αλλά θέλω να την τελειώσω	20	41,66%
Με ενδιαφέρει το αντικείμενο και θέλω να συνεχίσω μετά τα ΤΕΙ	6	12,5%
Σκέφτομαι να συνεχίσω σπουδές σε άλλη επιστήμη	3	6,25%

Κάτι άλλο, τι;	—	0%
Σύνολο	48	100%

Παρατηρούμε ότι το (41,66%) των ομογενών σπουδαστών δεν ενδιαφέρονται για τη σχολή αλλά θέλουν απλά το πτυχίο. Ενώ το (12,5%) ενδιαφέρεται για το αντικείμενο των σπουδών και θέλει να συνεχίσει ύστερα από το ΤΕΙ σε μεταπτυχιακά τμήματα.

Ερώτηση 14

Ποιός ο βαθμός γνώσης σου των δύο γλωσσών;

Απαντήσεις

	ΕΛΛ. ΑΡΙΘΜ.	ΠΟΣΟΣΤΟ	Ε.ΓΛ. ΑΡΙΘΜ.	ΠΟΣΟΣΤΟ
Άριστα	1	2,08%	3	6,25%
Καλά	30	62,5%	28	58,33%
Μέτρια	17	35,41%	16	33,33%
Κακή	—	0%	1	2,08%

Οι περισσότεροι ομογενείς σπουδαστές κατά μέσο όρο κατέχουν καλά την Ελληνική γλώσσα της χώρας προέλευσης (58,33%).

Ερώτηση 15

Το ότι είχες παρακολουθήσει ένα διαφορετικό εκπαιδευτικό σύστημα πιστεύεις ότι επηρεάζει την αποδοσήσου στο ΤΕΙ.

Απαντήσεις

	Αριθμός	Ποσοστό
Θετικά	3	6,25%
Αρνητικά	36	75%
Καθόλου	9	18,75%
Σύνολο	48	100%

Παρατηρούμαι ότι το (75%) των ομογενών σπουδαστών πιστεύει ότι επυρραάζει την αποδοσή του στο ΤΕΙ το γεγονός ότι παρακολούθησε ένα διαφορετικό εκπαιδευτικό σύστημα, ενώ μόλις το (6,25%) πιστεύει ότι τον επυρραάζει θετικά.

Ερώτηση 16

Αντιμετώπισες ή αντιμετώπιζεις προβλήματα στην φοίτησή σου λόγω του επιπέδου γνώσης της Ελληνικής γλώσσας.

Απαντήσεις

	Αριθμ.	Ποσοστό
ΝΑΙ	33	68,75%
ΟΧΙ	15	31,25%
Σύνολο	48	100%

Ερώτηση 17

Αν η ερώτηση 16 ήταν (ναί) με ποιό τρόπο προσπάθησες να ξεπεράσεις το πρόβλημα.

Απαντήσεις

	Αριθμός	Ποσοστό
Διάβασμα	19	39,58%
Παρέες	10	20,83%
TV	8	16,66%
Καθόλου	11	22,93%

Από τις απαντήσεις των ομογενών σπουδαστών βλέπουμε ότι ποσοστό (22,93%) δεν έκανε καμία προσπάθεια για να ξεπεράσει το πρόβλημα, ενώ το (39,58%) των σπουδαστών αυτών προσπάθησε να το αντιμετωπίσει με το διάβασμα.

Ερώτηση 18

Ποιά από τις δύο γλώσσες σου είναι ευκολότερη στη χρήση της;

Απαντήσεις

	Αριθμός	Ποσοστό
Ελληνική	34	70,83%
Ξένη	14	29,16%
Σύνολο	48	100%

Ερώτηση 19

Αναφέρατε για τα παρακάτω θέματα τον βαθμό ενημέρωσης που έχετε και τους φορείς που σου παρείχαν την ενημέρωση.

Απαντήσεις :

	Κ.Αριθ.	%	Μ.Αριθ.	%	Α.Αριθ.	%
Εκπαιθ.	1	2,08%	9	18,75%	38	79,16%
Στατολογ.	-	0%	7	14,58%	41	85,41%
Φορολογ.	-	0%	-	0%	48	100%
Επιδοματ.	-	0%	-	0%	48	100%
Περιθαλψης	-	0%	6	12,5%	42	87,5%
Τρόπος ζωής	2	4,16%	11	22,91%	35	72,91%

Παρατηρούμαι ότι σε όλους τους τομείς η ενημέρωση των ομογενών σπουδαστών σύμφωνα με το ποσοστό είναι σχεδόν ανύπαρκτη. Μόνο όσο αφορά τον τρόπο ζωής έχουμε μέτριο βαθμό ενημέρωσης (22,91%). Οι φορείς που δήλωσαν οι σπουδαστές ότι τους παρείχαν κάποια στοιχειώδη ενημέρωση είναι οι εξής :

Υπουργείο παιδείας, Προξενείο, Στρατολογία, ΙΚΑ Γερμανίας, φίλοι - Συγγενείς.

Ερώτηση 20

Σε ποιο πολιτισμικό περιβάλλον εκτιμάτε ότι ανήκετε

Απαντήσεις

	Αριθμός	Ποσοστό
Ελληνικό	14	29,16%
Χώρα προέλευσης	3	6,25%
Και στα δύο	27	56,25%
Σε κανένα	4	8,33%
Σύνολο	48	100%

Σύμφωνα με τις απαντήσεις των ομογενών σπουδαστών το (56,25%) εκτιμά ότι ανήκει και στα δύο πολιτισμικά περιβάλλοντα ενώ το (29,16%) στο Ελληνικό.

Ερώτηση 21

Ποιά από τα παρακάτω σας δημιούργησαν προβλήματα κοινωνικής ένταξης.

Απαντήσεις

	Αριθμός	Ποσοστό
Γλώσσα	31	64,58%
Διαφορετικές αντιλήψεις	33	68,75%
-//- προβλήματα	18	37,5%
Δέν αντιμετώπισα κανένα	6	12,5%
Κάτι άλλο, τι;	-	0%

Η γλώσσα (64,58%) και οι διαφορετικές αντιλήψεις (68,75%) δημιούργησαν στους ομογενείς σπουδαστές προβλήματα κοινωνικής ένταξης. Ενώ το (12,5%) δηλώνει ότι δεν αντιμετώπισε κανένα πρόβλημα.

Ερώτηση 22

Σαν ομογενείς αντιμετωπιστήκατε με αρνητική προκατάληψη από.

Απαντήσεις

	Ν.Αριθ.	Ποσοστό	Ο.Αριθ.	Ποσοστό
Καθηγητές	14	29,16%	34	70,83%
Συμφοιτητές	5	10,41%	43	89,59%
Ατομα που συναναστρέφεστε	3	6,25%	45	93,75%
Από τού ευρύτερου κοινωνικού περιβάλλοντος	1	2,08%	47	97,91%

Παρατηρούμε ότι τα μεγαλύτερα ποσοστά σε σχέση με όλους τους παράγοντες δείχνουν ότι οι σπουδαστές δεν αντιμετώπισαν συνθήκες προκατάληψης.

Ερώτηση 23

Σκέφτεστε να μείνετε για πάντα στην Ελλάδα ή να επιστρέψεται στη χώρα προέλευσης.;

Απαντήσεις

	Αριθ.	Ποσοστό
ΕΛΛΑΔΑ	12	25%
ΕΠΙΣΤΡΟΦΗ	36	75%
Σύνολο	48	100%

Παρατηρούμαι ότι ενώ οι ομογενείς σπουδάζουν στην Ελλάδα το 75% επιθυμεί να επιστρέψει στη χώρα προέλευσης, ενώ το (25%) να παραμείνει στην Ελλάδα.

Ερώτηση 24

Αριθμήστε τους παράγοντες που παίζουν ρόλο στην παραπάνω (23) ερώτηση, κατά σειρά προτεραιότητας.

Απαντήσεις

	Αριθμός	Ποσοστό
Τρόπος ζωής	28	58,33%
Βιοτικό επίπεδο	12	25%
Επαγγελματικές ευκαιρίες	21	43,75%
Εγκατάσταση οικογένειας	34	70,83%
Προσωπικές σχέσεις	32	66,66%
Κάτι άλλο, τι ;	—	0%

Οι παράγοντες που παίζουν ρόλο εάν οι ομογενείς σπουδαστές παραμείνουν στην Ελλάδα ή επιστρέψουν στη χώρα προέλευσης είναι η εγκατάσταση της οικογένειας (70,83%) και οι προσωπικές τους σχέσεις (66,66%). Ενώ μόνο το (25%) δίνει σημασία στο βιοτικό επίπεδο.

Ερώτηση 25

Αν είχες την ευκαιρία σύμφωνα με τις τωρινές εμπειρίες σου να άρχιζες τις σπουδές σου από την αρχή;

Απαντήσεις

	Αριθμός	Ποσοστό
Θα σπούδαζες στην Ελλάδα	9	18,75%
Θα σπούδαζες στην χώρα προέλευσης	39	81,25%
Σύνολο	48	100%

Σύμφωνα με τις τωρινές εμπειρίες τους το (81,25%) των ομογενών σπουδαστών που απάντησαν θα σπούδαζαν στη χώρα προέλευσης ενώ μόνο το (18,75%) θα σπούδαζε στην Ελλάδα.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ - ΕΙΣΗΓΗΣΕΙΣ

α) ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Ο μετανάστης που επιστρέφει οριστικά στην Ελλάδα, αντιμετωπίζει προβλήματα κοινωνικής επαγγελματικής και εκπαιδευτικής ένταξης των παιδιών του. Μια ολοκληρωμένη πολιτική παλιννόστησης, στοχεύει στην συνολική αντιμετώπιση των παραπάνω προβλημάτων.

Για την γρηγορότερη και σωστότερη αντιμετώπιση των προβλημάτων αυτών απαιτείται μια πλατιά συνεργασία μεταξύ όλων των ενδιαφερομένων. Βασικά όμως χρειάζεται η μέριμνα και το ενδιαφέρον του Ελληνικού κράτους. Δεν έχει δωθεί ωστόσο απο την Ελληνική πολιτεία η βαρύτητα που έπρεπε πάνω στο θέμα της παλιννόστησης. Δεν υπάρχει ούτε ολοκληρωμένη πολιτική παλιννόστησης ούτε συντονισμός ανάμεσα στους φορείς που ασχολούνται με παλιννοστούντες, με αποτέλεσμα να φτάνουμε στα ποσοστά γύρω στο 80% (όπως προκύπτει απο την ερώτηση 19 του ερωτηματολογίου) των παλιννοστούντων, να μην έχουν ενημερωθεί πάνω σε βασικά θέματα όπως εκπαίδευση, περίθαλψη, επιδόματα κ.α.

Παλιννοστήσεις γινόντουσαν συνέχεια αφού υπήρχε μετανάστευση αλλά η περίπτωση όπου οι παλιννοστούντες υπερκάλυπταν τους μετανάστες ήταν μόνο δύο, περίοδο 1922 έως μέσα της δεκαετίας του 1930 και απο το 1973-74 και συνεχίζεται στην δεκαετία του '80. Η μεταπολεμική παλιννόστηση που μετά το 1973 υπερκαλύπτει τη μετανάστευση, βραχυπρόθεσμα δημιουργεί προβλήματα γιατί η μαζική μεταπολεμική μετανάστευση δεν δημιούργησε θεσμικές αλλαγές που θα ευνοούσαν μία παλιννόστηση. Έτσι η καθαρή παλιννόστηση συνέβαλε στην αύξηση της ανεργίας τόσο μεν επειδή η Ελληνική κοινωνία δεν ήταν σε θέση να απορροφήσει τους παλιννοστούντες όσο και επειδή οι ίδιοι είχαν αυξημένες προσδοκίες.

Μέχρι τις αρχές του 1980 οι παλιννοστούντες δεν ήταν πρόβλημα γιατί οι περισσότεροι εγκαταστάθηκαν σε αγροτικές περιοχές. Μετά το 1982 όμως η παλιννόστηση έφερε επιδείνωση στην αγορά εργασίας.

Μεταπολεμικές κυβερνήσεις ελπίζαν στην παλιννόστηση ειδικευμένου προσωπικού που θα στελέχωνε και θα στερέωνε την οικονομία της χώρας. Κάτι τέτοιο όμως δεν έγινε για το λόγο ότι χρησιμοποιήθηκαν σε βαριές και ανειδίκευτες δουλειές, χαμηλού κοινωνικού κύρους. Οσοι από αυτούς εργάστηκαν σε βιομηχανίες απέκτησαν μόνο ιδιότητες όπως βιομηχανική εμπειρία, νέο εργατικό ήθος, συνείδηση βιομηχανικού εργάτη κ.α.. Αυτό μπορούμε να το βούμε και από τα ποσοστά που προέκυψαν από την έρευνα στην ερώτηση 5 από όπου προκύπτει ότι το μεγαλύτερο ποσοστό τόσο στους άντρες όσο και στις γυναίκες, ανήκουν στους ανειδίκευτους εργάτες.

Στην αρχή η παλιννόστηση ενισχύθηκε από την πολιτεία με διάφορα κίνητρα. Στη συνέχεια όμως η μη ύπαρξη προγραμματισμού τους δημιούργησε μεγαλύτερα προβλήματα.

Επιστρέφοντας, τα προβλήματα τα οποία αντιμετωπίζουν είναι προβλήματα κοινωνικής και εκπαιδευτικής ένταξης. Φαίνεται εξάλλου καθαρά και από τις απαντήσεις των σπουδαστών στις ερωτήσεις (15, 21, 23, 25) όπου θα ήθελαν αν γινόταν να γύριζαν στην χώρα προέλευσης. Το ότι το 81,25% των σπουδαστών αν τους δινόταν η ευκαιρία να ξανασπουδάσουν θα σπούδαζαν στην χώρα προέλευσης νομίζουμε ότι είναι μόνο του μία απάντηση για την ένταξη στην Ελληνική κοινωνία.

Οι μετανάστες που παλιννόστησαν συναντούν δυσκολίες ανασύνδεσης σχέσεων με τους συγγενείς που έμειναν στην Ελλάδα, παρότι είναι

Βασικός παράγοντας παροχής πληροφοριών όπως βλέπουμε από την ερώτηση 19.

Εντονα προβλήματα επαναπροσαρμογής επίσης αντιμετωπίζουν και οι γυναίκες που παλιννοστούν κυρίως στις αγροτικές αλλά και στις αστικές περιοχές. Τα παιδιά που παλιννοστούν αντιμετωπίζουν δυσκολίες επανενομήτωσης στο εκπαιδευτικό σύστημα της Ελλάδος σε μεγάλο ποσοστό (75%) λόγω του ότι έχουν παρακολουθήσει ένα διαφορετικό εκπαιδευτικό σύστημα (ερώτηση 15%).

Ειδικότερο πρόβλημα αντιμετωπίζουν στην γλώσσα, όπου το 68% των ερωτημένων στην ερώτηση 16 δηλώνουν ότι είναι ένας βασικός παράγοντας για τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν στην φοίτησή τους.

Επίσης, η γλώσσα παίζει και έναν κυρίαρχο ρόλο στα προβλήματα κοινωνικής ένταξης μαζί με τις διαφορετικές αντιλήψεις που έχουν σε ποσοστό μάλιστα 64% (ερώτηση 21).

Η << δευτέρα γενιά μεταναστών >> ανήκει σε δύο πολιτισμούς. Τον πολιτισμό της χώρας προέλευσης που μαθαίνει από την οικογένεια και τον πολιτισμό της χώρας υποδοχής, του κοινωνικού περιβάλλοντος στο οποίο ζουν. Έτσι δικαιολογείται και το 59% των ερωτημένων που απαντούν ότι ανήκουν και στους δύο πολιτισμούς, ενώ μόλις το 29% ότι ανήκει στο Ελληνικό.

Υπάρχουν όμως σημαντικές διαφορές ανάμεσα στα παιδιά που γεννήθηκαν και φοίτησαν όμως σημαντικές διαφορές ανάμεσα στα παιδιά που γεννήθηκαν και φοίτησαν σε σχολεία της χώρας υποδοχής, στα παιδιά που έφτασαν σε προσχολική ηλικία στο εξωτερικό και σε μαθητές που έζησαν τα πρώτα χρόνια της σχολικής τους φοίτησης στην Ελλάδα. Μπορούμε να επιβεβαιώσουμε το συμπέρασμα αυτό και από τις απαντήσεις στις ερωτήσεις 8,9,10

Πολλά προβλήματα στα παιδιά προκύπτουν από τις πολιτισμικές διαφορές της χώρας προέλευσης και της χώρας υποδοχής.

Οι περισσότεροι παράγοντες εξάλλου που δήλωσαν και οι σπουδαστές στην ερώτηση 21 για το τι τους δημιούργησε μεγαλύτερο πρόβλημα ήταν κυρίως οι διαφορετικές αντιλήψεις και η γλώσσα. Επομένως συμπεραίνουμε ότι η μετανάστευση αν και βελτίωσε την οικονομική κατάσταση των μεταναστών, τα οικονομικά τους αλλά δημιούργησε πολλά κοινωνικά προβλήματα.

β) Π Ρ Ο Τ Α Σ Ε Ι Σ

Λαμβάνοντας υπόψη μας τα συμπεράσματα που προέκυψαν, τα παρακάτω προτεινόμενα μέτρα αποτελούν μέρος μιας ολοκληρωμένης πολιτικής παλιννόστησης που βασίζεται :

- α) Στην μακροπρόθεσμη παλιννόστηση όλων των αποδήμων που επιθυμούν να επιστρέψουν στην Ελλάδα.
- β) Στην βραχυπρόθεσμη σταδιακή και προγραμματισμένη παλιννόστηση.
- γ) Στην οργανική σύνδεση των προγραμμάτων παλιννόστησης με περιφερειακά αναπτυξιακά προγράμματα.
- δ) Στην ενεργή συμμετοχή του ίδιου του απόδημου Έλληνα στη διαμόρφωση και υλοποίηση προγραμμάτων παλιννόστησης.

Οι προτάσεις μας λοιπόν για την βελτίωση των συνθηκών παλιννόστησης είναι οι εξής :

- 1) Ενημέρωση και εκπαίδευση του διδακτικού προσωπικού της χώρας, πάνω στα προβλήματα των επαναπατριζομένων

παιδιών μεταναστών, και παράλληλη προσπάθεια βξατομικευσης της διδασκαλίας των παιδιών αυτών που φοιτούν σε κανονικές τάξεις.

- i) Στις τάξεις υποδοχής, όσες λειτουργούν, είναι απαραίτητο να υπάρχει έμπειρο εκπαιδευτικό προσωπικό και να γνωρίζει τις δυσκολίες των μαθητών.
 - ii) Βασικό επίσης είναι να αυξηθεί ο αριθμός των τάξεων αυτών και να γίνει μία σωστή χωροταξική κατανομή.
 - v) Τόσο οι Έλληνες όσο και οι Γερμανοί που εργάζονται με παιδιά μεταναστών πρέπει να έχουν ειδική κατάρτιση σχετικά με την ψυχολογία των μεταναστών, όπως και για τα γλωσσικά προβλήματα που αντιμετωπίζουν.
 - v) Ίδρυση ταχύρυθμων τεχνικών - επαγγελματικών σχολών με δίγλωσσο πρόγραμμα.
 - vi) Συντονισμός των φορέων που ασχολούνται με παλιννοστούντες για να μην υπάρχει αλληλοκάλυψη και παραλήψεις.
 - vii) Να υπάρχουν σε όλες τις υπηρεσίες Κ.Α. που εκτός του προγραμματισμού θα ασχολούνται με την επαναπροσαρμογή - επανένταξη των παλιννοστούντων στο νέο τους περιβάλλον.
 - viii) Να πραγματοποιηθούν νέες Έρευνες απο το ΕΣΥΕ σε θέματα παλιννόστησης για έγκυρα στατιστικά στοιχεία, ώστε να μπορούν οι ενδιαφερόμενοι να τα χρησιμοποιήσουν για παραπέρα έρευνες.
 - viiii) Να δημιουργηθούν στις κατά τόπους Τοπικές αυτοδιοικήσεις κλιμάκια για παλιννοστούντες τα οποία θα είναι στελεχούμενα από Κ.Α. παιδαγωγούς, νομικούς κ.α.
- Ειδικότερα το ΤΕΙ θα μπορούσε να παρέμβει στην αντιμετώπιση των προβλημάτων των παλιννοστούντων -σπουδαστών του

ΤΕΙ- με τις ακόλουθες δραστηριότητες.

α) Ενεργοποίηση του θεσμού των εκπαιδευτικών συμβούλων.

β) Οργάνωση κοινωνικής υπηρεσίας

γ) Προσφορά μαθημάτων Ελληνικής γλώσσας σε όσους σπουδαστές έχουν προβλήματα γλώσσας.

χ) Μια θετική συμβολή αυτής της έρευνας στο θέμα παλιννόστησης, θα ήταν αν τα συμπεράσματα που βγήκαν οδηγήσουν σε παραπέρα έρευνα για να καλυφθεί και άλλη πλευρά του προβλήματος όπως και για να ξεκαθαριστεί ο ρόλος και η προσφορά του Κ.Α. στις διάφορες υπηρεσίες που ασχολούνται με παλιννοστούντες.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ

1) Φύλο: Άντρας _____ Γυναίκα _____

2) Σε ποιά τμήμα και τι εξάμηνο παρακολουθείτε:

	<u>ΤΜΗΜΑ</u>	<u>ΕΞΑΜΗΝΟ</u>
• Κοιν. Εργασίας	_____	_____
• Νοσ/τικής	_____	_____
• Τουριστικών Επαγγ.	_____	_____
• Λογιστών	_____	_____
• Διοίκηση Επιχ.	_____	_____
• Μηχανολόγων	_____	_____
• Ηλεκτρολόγων	_____	_____
• Έργων Υποδομής	_____	_____

3) Ποια η εθνικότητα των γονέων σου:

Πατέρας _____ Μητέρα _____

4) Ποιο το μορφωτικό επίπεδο των γονέων σου:

Πατέρας Μητέρα

*Αναλφάβητος	_____	_____
*Δημοτικό	_____	_____
*Λύκειο	_____	_____
*Ανώτερη	_____	_____
*Ανώτατη	_____	_____

5) Τι επάγγελμα κάνουν οι γονείς σου; (Αναφέρετε με λεπτομέρεια π.χ. οδηγός ταξί, ταμίας σε τράπεζα, καθαρίστρια σε τράπεζα)

Πατέρας :

Μητέρα :

6) Ποιός είναι ο τόπος καταγωγής σου ;

*ΑΘΗΝΑ-ΘΕΣ/ΝΙΚΗ _____

*ΠΟΛΗ ΠΑΝΩ ΑΠΟ 100.000 ΚΑΤ. _____

*ΠΟΛΗ ΑΠΟ 10.000 ΕΩΣ 99.000 ΚΑΤ. _____

*ΚΩΜΟΠΟΛΗ - ΧΩΡΙΟ _____

7) Πού είναι η μόνιμη κατοικία σου ;

ΕΛΛΑΔΑ : _____

ΕΞΩΤΕΡΙΚΟ : _____

8) Πόσα χρόνια ζήσατε στην χώρα προέλευσης ; _____

9) Πόσα από τα χρόνια της βασικής σου εκπαίδευσης παρακολούθησες :

α) Στην Ελλάδα _____

β) Σε άλλη χώρα _____

10) Αν η ερώτηση 9 ήταν (β) , σε τι είδους σχολείο πήγες :

α) Καθαρά ελληνικό _____

β) Καθαρά ξένο _____

γ) Μεικτό _____

11) Η απόφαση να σπουδάσεις στην Ελλάδα ήταν :

α) Καθαρά δική σου _____

β) Πιέστηκες από τους γονείς σου _____

γ) Κοινή σας απόφαση _____

δ) Κάτι άλλο, τι ; _____

12) Το τμήμα που παρακολουθείς ήταν :

α) Πρώτη σου επιλογή _____

β) Μέσα στις επιλογές σου για το επαγγελματικό σου μέλλον _____

γ) Βρέθηκες επειδή απλά το είχες συμπληρώσει _____

13) Η τωρινή σου στάση απέναντι στο αντικείμενο των σπουδών σου είναι :

α) Με ενδιαφέρει το αντικείμενο και θέλω να ασκήσω το επάγγελμα _____

β) Με ενδιαφέρει το αντικείμενο αλλά δεν νομίζω ότι θα ασκήσω το επάγγελμα _____

γ) Δεν έχω κανένα ενδιαφέρον για την σχολή αλλά θέλω να την τελειώσω _____

δ) Με ενδιαφέρει το αντικείμενο και θέλω να συνεχίσω σπουδές μετά το Τ.Ε.Ι. _____

ε) Σκέφτομαι να συνεχίσω σπουδές , αλλά σε άλλη επι- στήμη _____

στ) Κάτι άλλο , τι ; _____

14) Ποιός είναι ο βαθμός γνώσης σου των δύο γλωσσών :

	<u>ΕΛΛΗΝΙΚΑ</u>	<u>ΓΛΩΣΣΑ ΧΩΡΑΣ ΠΡΟΕΛΕΥΣΗΣ</u>
• Άριστα	_____	_____
• Καλά	_____	_____
• Μέτρια	_____	_____
• Κακή	_____	_____

15) Το ότι είχες παρακολουθήσει ένα διαφορετικό εκπαιδευτικό σύστημα πιστεύεις ότι επηρεάζει την αποδοσή σου στο Τ.Ε.Ι

α) Θετικά _____

β) Αρνητικά _____

γ) Καθόλου _____

16) Αντιμετώπισες ή αντιμετωπίζεις προβλήματα στη φοι- τησή σου λόγω του επιπέδου γνώσης της Ελληνικής γλώσσας :

ΝΑΙ : _____ ΟΧΙ : _____

17) Αν η ερώτηση 16 ήταν ΝΑΙ με ποιό τρόπο προσπάθησες να ξεπεράσεις το πρόβλημα :

α)

β)

18) Ποια από τις δύο γλώσσες σου είναι ευκολότερη στην χρή- ση της :

α) Ελληνική _____

β) Ξένη γλώσσα _____

19) Αναφέρετε για τα παρακάτω θέματα τον βαθμό ενημέρωσης που έχετε, και τους φορείς που σου παρείχαν την ενημέρωση :

ΘΕΜΑΤΑ	ΒΑΘΜΟΣ ΕΝΗΜΕΡΩΣΗΣ	ΦΟΡΕΑΣ
Εκπαιδευτικά	K ___ M ___ A ___	
Στρατολογικά	K ___ M ___ A ___	
Φορολογικά	K ___ M ___ A ___	
Επιδομάτων	K ___ M ___ A ___	
Περίθαλψης	K ___ M ___ A ___	
Τρόπου ζωής	K ___ M ___ A ___	

(όπου K = καλή , M = μέτρια , A=ανύπαρκτη)

20) Σε ποιο πολιτισμικό περιβάλλον εκτιμάτε ότι ανήκετε :

- α) Ελληνικό _____
- β) Χώρα προέλευσης _____
- γ) Και στα δύο _____
- δ) Σε κανένα _____

21) Ποιά από τα παρακάτω σας δημιούργησαν προβλήματα κοινωνικής ένταξης :

- α) Γλώσσα _____
- β) Διαφορετικές αντιλήψεις _____
- γ) Διαφορετικά προβλήματα _____
- δ) Δεν αντιμετώπισα κανένα πρόβλημα _____
- ε) Κάτι άλλο , τι : _____

22) Σαν ομογενής αντιμετωπιστήκατε με Αρνητική προκατάληψη από :

- α) Καθηγητές ΝΑΙ ___ ΟΧΙ ___
- β) Συμφοιτητές ΝΑΙ ___ ΟΧΙ ___
- γ) Άτομα που συναναστρέφεστε ΝΑΙ ___ ΟΧΙ ___
- δ) Άτομα του ευρύτερου κοιν. περιβάλλοντος ΝΑΙ ___ ΟΧΙ ___

23) Σκέφτεστε να μείνετε για πάντα στην Ελλάδα ή να επιστρέψετε στην χώρα προέλευσης :

α) Ελλάδα -----

β) Επιστροφή -----

24) Αριθμήστε τους παράγοντες που παίζουν ρόλο στη παραπάνω ερώτηση (23) κατά σειρά προτεραιότητας :

α) Τρόπος ζωής -----

β) Βιοτικό επίπεδο -----

γ) Επαγγελματικές ευκαιρίες -----

δ) Εγκατάσταση οικογένειας -----

ε) Προσωπικές σχέσεις -----

στ) Κάτι άλλο , τι ; -----

25) Αν είχες την ευκαιρία σύμφωνα με τις τωρινές εμπειρίες σου ν' άρχιζες τις σπουδές σου από την αρχή :

α) Θα σπούδαζες στην Ελλάδα -----

β) Θα σπούδαζες στην χώρα προέλευσης -----

Π Ι Ν Α Κ Α Σ 1

ΠΑΙΝΝΟΣΤΗΣΗ ΚΑΤΑ ΟΜΑΔΕΣ ΗΛΙΚΙΩΝ 1968 - 1977 *

(ΚΑΙ ΤΑ ΔΥΟ ΜΑΣΙ)

ΟΜΑΔΕΣ ΗΛΙΚΙΩΝ	1968-70	1971-73	1974-77	1968-77	1968-70	1971-73	1974-77	1968-77
ΣΥΝΟΛΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ ΠΑΙΝΝΟΣ- ΤΟΥΤΩΝ	59.679	74.516	103.329	237.524	100,0	100,0	100,0	100,0
0-14 Ετών	10.198	13.882	16.819	40.899	17,1	18,6	16,2	17,2
15-44 Ετών	37.753	47.984	66.993	152.650	63,2	64,3	64,9	64,3
45 Ετών και άνω	11.782	12.730	19.517	43.975	19,7	17,1	18,9	18,5

Πηγή : ΕΣΥΕ , 1978-78

* 1977 Ιαν. - Σεπτ.

Π Ι Ν Α Κ Α Σ 2

ΠΑΛΙΝΝΟΣΤΗΣΗ ΑΠΟ ΔΥΤΙΚΗ ΓΕΡΜΑΝΙΑ

ΕΤΟΣ	ΣΥΝΟΛΟ	16 και κάτω	16 - 64 ετών	65 και πάνω
1968	29.043	21,6%	77,2%	1,2%
1969	24.394	23,2%	74,8%	2,0%
1970	30.259	23,4%	75,0%	1,6%
1971	40.119	25,1%	73,4%	1,5%
1972	48.060	29,5%	67,3%	3,2%
1973	48.807	31,1%	64,8%	4,1%
1974	48.732	—	—	—
1975	65.709	—	—	—

Π Ι Ν Α Κ Α Σ 3

ΑΙΤΗΜΑΤΑ ΠΑΛΛΙΝΟΣΤΟΥΝΤΩΝ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΠΡΩΤΗ ΕΠΙΣΚΕΨΗ ΣΤΟ ΚΣΠΜ

	fi A	% τών		fi B	% τών
μικρά θέματα	171	70		85	67,0
αζήτηση εργασίας	30	12		12	9,5
προβλήματα με υπηρεσίες	31	13		12	9,5
οικιακά προβλήματα	14	6		3	2,0
προβλήματα κοιν. προσ/γής	8	3		5	4,0
ογενειακά προβλήματα	11	5		6	5,0
προβλήματα υγείας	11	5		8	6,0
Άλλα	27	11		23	18
	Γραφείο Αθηνών			Γραφείο Θεσ/νίκης	
Σύνολο (Σfi)	303			154	

Π Ι Ν Α Κ Α Σ 4

ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΥΓΕΙΑΣ ΑΤΟΜΩΝ ΠΟΥ ΕΠΙΣΚΕΥΤΗΚΑΝ ΤΟ ΚΣΠΜ

ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΥΓΕΙΑΣ	fi A	% των		fi Θ	% των
ΚΑΛΗ	104	43,0		33	26,0
ΜΕΤΡΙΑ	43	18,0		62	49,0
ΚΑΚΗ	89	37,0		28	22,0
ΑΓΝΩΣΤΟ	5	2,0		3	2,0
ΣΥΝΟΛΟ (Σfi)	241			126	
	Γραφείο Αθηνών			Γραφ. Θεσ/νικής	

Π Ι Ν Α Κ Α Σ 5

ΔΗΛΩΘΕΙΣΕΣ ΑΣΘΕΝΕΙΕΣ ΠΑΛΙΝΝΟΣΤΟΥΝΤΩΝ

Ψυχικές, νευρικές ασθένειες	20	15,0		16	17,0
Παθήσεις σπονδυλικής στήλης	16	12,0		15	16,0
Καρδιοπάθειες, κυκλοφορικό	30	23,0		15	16,0
Παθήσεις στομάχου	21	16,0		11	12,0
Αναπνευστικό σύστημα	11	8,0		10	11,0
Νεφρά, παθήσεις ήπατος, χολής	10	8,0		17	18,0
Ρευματισμοί - αρθρίτις	18	14,0		11	12,0
Αναπηρίες	25	19,0		9	9,0
Λοιπές παθήσεις	26	20,0		18	19,0
Άγνωστο	3	2,0		8	8,0
Σύνολο Σφί	180			130	
			Γραφείο Αθηνών	Γράφ.Θεσ/νίκης	

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑΒιβλία

Βαραγγούλης Κώστας

<< Οικογένειες αλλοδαπών εργαζομένων στη Δ. Γερμανία >>

Αθήνα 1983.

Δαμανάκης Μ.

<< Μετανάστευση και εκπαίδευση >> εκδόσεις Gutenberg

Αθήνα 1987

Κασιμάτη Κούλα :

<< Μετανάστευση - Παλλινόστηση. Η προβληματική της
 δεύτερης γενιάς. >> εκδόσεις ΕΜΚΕ 1984

Μαντζουράνης Γιώργος :

<< Έλληνες εργάτες στη Γερμανία <<Γκασταρμπαιτερ>> >>
 εκδοση Gutenberg 1974

Μαντζουράνης Γιώργος :

<< Μας λένε Γκασταρμπαιτερς >>. εκδοση Θεμέλιο 1987

Νικολινάκος Μάριος :

<< Καπιταλισμός και μετανάστευση >> Παλαζήση 1973.

Παπαδόπουλος Νίκος :

<< Κοινωνικά - ψυχολογικά προβλήματα και εκπαίδευση των
 παιδιών των Ελλήνων της Δ. Γερμανίας >> ΕΜΚΕ 1982

◦ Πουλοπούλου Ηρα - ΕΜΚΕ :

<< Προβλήματα Μετανάστευσης - Παλιννόστησης >> Αθήνα
1986.

◦ Τσαούση Δ.Γ. :

<< Στοιχεία Κοινωνιολογίας >> εκδόσεις Gutenberg 1987

◦ Αιχοφ Α. :

<< Palinnostisis - Die Ruckkehr >> 1987

◦ Κρεντσμάρκερ και Σένκλ :

<< Emigration und Remigration griechischer Arbeitnehmer
und ihrer Familien. >> έκδοση Fachbereich Sozialwesen
Muncheu 1983

Περιοδικά - Ερευνες - Ειδικές μελέτες.

◦ Βλάχος Ευάγγελος :

<< Εργάτες μετανάστες που επιστρέφουν απο την Δ. Ευρώπη
στην Ελλάδα >> Αθήνα 1966

◦ Καβουριάνης Μ. :

<< Τα αίτια της Μεταπολεμικής Μετανάστευσης >> έκδοση
Γ.Γ.Α.Ε. 1990

◦ Κόντης Αντώνης :

<< Επαγγελματική και οικονομική επανένταξη παλιννοστού-
ντων >> έκδοση Γ.Γ.Α.Ε. 1985

- Κουτσουβάνου Ε. :
«Εκπαιδευτική πολιτική για Μετανάστες και παλιννοστού-
ντες» έκδοση Γ.Γ.Α.Ε. 1985
- Μουσούρου Α.Μ. :
«Μετανάστευση - Παλιννόστηση και Οικογένεια >>
έκδοση Γ.Γ.Α.Ε. 1990
- Μουσούρου Α.Μ. :
«Μετανάστευση - Παλιννόστηση και Κατοικία >>
έκδοση Γ.Γ.Α.Ε. 1990
- Μουσούρου Α.Μ. :
«Μετανάστευση - Παλιννόστηση και Ταυτότητα >>
έκδοση Γ.Γ.Α.Ε. 1990
- Μήτσος Ιωάννης :
«Μετανάστευση και Παλιννόστηση >> Επιθεώρηση Κοιν.
Ερευνών 1970
- Ο Η Ε 1969 - 70 :
«Η κοινωνική συμπαράσταση των μεταναστών. Προτάσεις
ΟΗΕ >>
- Παναγιωτοπούλου Ελένη :
«Προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι μετανάστες με την
επιστροφή τους στη χώρα προέλευσης >> ΕΚΛΟΓΗ Τευχ. 58
Αύγουστος 1982
- Πατινιώτης Νικήτας :
«Παλιννόστηση και κοινωνικό-οικονομική επανένταξη >>
ΕΚΚΕ 1985

- Πιερομπόνη Ιουλία :
 << Ενδοευρωπαϊκή μετανάσταση, επιπτώσεις στη ζωή των
 Ελληνοπαίδων μεταναστών >> Εκλογή τευχ. 51 Απρ. 1980
- Παπαδόπουλος Νίκος :
 << Ο Έλλην απόδημος εν Γερμανία : Ψυχολογική - Κοινωνι-
 κοοικονομική - εμπειρική έρευνα >> ΕΚΚΕ 1969.
- Παπαντωνίου Α. :
 << Η Ελληνική παλιννόστηση - Προσβολία και Πραγματικό-
 τητα >> έκδοση ΚΣΠΜ 1982
- Πετρόπουλος Ν. :
 << Η Οργάνωση Υπηρεσιών Μετανάστευσης - Παλιννόστησης
 στις χώρες Αποστολής >>
- Γενική Γραμματεία Αποδήμου Ελληνισμού :
 << Οικονομική κινητικότητα των αποδήμων Ελλήνων >>
 Γ.Γ.Α.Ε. 1991
- Παπαντωνίου Μ. - Φραγκούλη :
 << Οικονομικές και δημογραφικές όψεις της Μετανάστευσης
 και Παλιννόστησης >> ΚΣΠΜ 1982
- Ρούνφτ Χαραλτ :
 << Ασφαλιστική προστασία που παρέχει η Δ.Γερμανία στους
 παλιννοστούντες Έλληνες >> έκδοση ΚΣΠΜ 1984
- Σούρη Π. :
 << Η Σύνθεση της Παλιννόστησης Επιστημονικού
 Δυναμικού >> έκδοση Γ.Γ.Α.Ε. 1990

- Κασσάρας Ι. :
 «Πρόγραμμα αποδημίας παλιννόστησης» έκδοση ΓΓΑΕ 1985
- Μαντζουράνη Ε. :
 « προβλήματα εκπαίδευσεως » έκδοση ΚΣΠΜ 1982
- Μαντζουράνης Γιώργος :
 « Πολιτικές οφεις της μετανάστευσης και
 παλιννόστησης » έκδοση ΚΣΠΜ 1982